

Ludovik Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 37
3/2022
12. február 2022

Cena 0,80 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Pred stotridsiatimi rokmi 25. novembra 1892 na jubilejnom zasadaní Únie francúzskych spoločností atletických športov v aule parížskej Sorbonny vystúpil pedagóg a historik Pierre de Coubertin po prvý raz s návrhom organizovať olympijské hry. Chcel aj prostredníctvom športu zlepšiť kvalitu francúzskeho školstva. Vtedy neuspel, ale už o dva roky neskôr zorganizoval tento vytrvalý a cielavedomý francúzsky šľachtic opäť v Sorbonne medzinárodný kongres, kde myšlienku konania novodobých olympijských hier po vzore antických Grékov presadil. Vzápätí konštituoval aj Medzinárodný olympijský výbor, ktorého sídlo je od roka 1896 dodnes vo švajčiarskom Lausanne. Tu baróna de Méry (pôvodným menom) po úspešnom presadení sa a svetovom akceptovaní jeho ideí v roku 1937 pochovali. Jeho srdce však uložili do pamätníka blízko starovekej Olympie, kde sa v roku 776 pred našim letopočtom až do roka 394 pred našim letopočtom každé štyri roky vždy v auguste a septembri konali športové súťaže „metageitnón“ na počesť boha Dia.

Ponárali by sme sa teda hlboko do histórie, ak by sme chceli čo i len máličko zo slávnej éry antických športových zápolení priblížiť a ukázať, ako si súčasníci vážili vtedajších víťazov, uctievali ich ako héroov a najmä ako vtedajšie kmeňové štátiky Peloponézu rešpektovali duchovnú podstatu hier „ekecheiriu“ – všeobecný posvätný mier počas hier, potvrdený zmluvou, ktorý zachovávali aj takí odvekí zuralci ako Trójanica a Sparťania. A to je už čo povedať. Veď podľa Homéra len vo vojne o krásnu Helenu sa navzájom kántrili desať rokov...

Nie som športový historik, spomeniem ešte jeden dátum a prejdem k tomu, čo ma trápi. Prvé zimné olympijské hry sa uskutočnili v roku 1924 vo francúzskom alpskom stredisku Chamonix a terajšie v Pekingu 2022 sú oficiálne dvadsiate štvrté... Čína ako prvá krajina mala a má česť usporiadať vo svojom hlavnom meste letné aj zimné olympijské hry. Kto pred pár dňami sledoval vyše dvojhodinový otvárací ceremoniál, nevychádzal z úžasu a obdivu, ale určite si kládol aj mnohé otázky. Prečo sa sviatok športu zo svojho duchovného a humanistického poslania zosunul tak prikro na zápolenie systémov, demonštráciu ideológií a mení sa na geopolitickú šachovnicu mocností, dokonca s reálnou hrozbou vojny?

Emil SEMANCO

VYHRÁ OLYMPIZMUS?

Foto: Fot. agentúrny servis

Hoaxy o Matici slovenskej neustávajú

str. 5

Exkluzívne evanjelický biskup Ivan ELKO

str. 6

Maďarskí šovinisti ustavične provokujú

str. 12

TRI OTÁZKY PRE: Ing. arch. Gabrielu KVETANOVÚ, riaditeľku KPÚ Trnava

Ochrana kultúrneho dedičstva na vedľajšej koľaji

• **Koncom januára sa v Trnave stretli zástupcovia Pamiatkového úradu SR a všetkých krajských pamiatkových úradov (KPÚ) Slovenska. O čom ste rokovali?**

Hlavnou témou bola diskusia o znení nového stavebného zákona, schváleného vládou SR a posunuté do parlamentu. Podľa návrhu sa krajské pamiatkové úrady, ktoré sú špecializovanými úradmi na ochranu kultúrneho dedičstva, majú stať stavebnými úradmi pre podstatnú časť pamiatkového fondu. Na jednej strane nám tak pribudne agenda, ktorá je vzdialená ochrane kultúrneho dedičstva a budeme zahŕňať stavebnou agendou. Na strane druhej nám odpadne možnosť sa vyjadro-

vať k pamiatkovým hodnotám a k ich ochrane v štádiu prípravy zámeru obnovy objektu. Zákon stavebnému úradu neumožňuje významne vstupovať do projektu, aj keby bol z pohľadu ochrany pamiatkových hodnôt objektu zlý.

• **Ochrana kultúrneho dedičstva má vo svojej náplni Ministerstvo kultúry SR. Ako reagovalo na vaše pripomienky k stavebnému zákonu?**

Väčšinu premietlo do svojich pripomienok v rámci pripomienkového konania zákona. No podstatnú pripomienku neakceptovalo. Podľa ktorej sa staneme stavebným úradom.

• **Výsledkom rokovaní bol otvorený list poslancom, aby upravili stavebný zákon. Čo sa stane, ak výhrady pamiatkarov nebudú zapracované?**

Staneme sa stavebným úradom pre národné kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie územia, zapísané v prestížnom zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Budeme mať posilnené právomoci v stavebnej oblasti, no ochrana kultúrneho dedičstva utrpí. Nebudeme totiž môcť už v prípravnej fáze obnovy vypovedať o pamiatkových hodnotách objektu. Ochrana nášho kultúrneho dedičstva tak prejde „na vedľajšiu koľaj“.

Viac na strane 15
Zhovárať sa: Ivan KRAJČOVIČ
Foto: archív (gk)

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2022003

V SNN 4/2022
SI PREČÍTAŤE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 4 vyjde s dátumom 26. február
■ Spisovateľka Zuzana KUGLEROVÁ o mladej literatúre na sociálnych sieťach
■ Slovákov vo svojej vlasti pribudlo za ostatných desať rokov vyše 215-tisíc

Mocenské centrum nedokáže prispieť k uvoľneniu nahromadeného napätia

Vojna nervov, slovných útokov a propagandy

Dušan D. KERNÝ – Karikatura: Lubomír KOTRHA

Súčasná vládna koalícia, ako aj väčšina médií nie sú zrejme schopní prispieť k uvoľneniu napätia ani v medzinárodných súvislostiach a ani v domácich politických a spoločenských pomeroch. Sme svedkami veľkej hry nielen o Rusko, ale aj o formovanie zmenenej politiky novej nemeckej vládnej koalície voči Rusku.

Spôsob rôznorodnej argumentácie politických strán a ústavných činiteľov na čele s prezidentkou je v mnohom nepresvedčivý a rozložil verejnosť. Priamo spochybňuje v očiach značnej časti verejnosti doterajší vzťah k nášmu hlavnému spojencovi – Spojeným štátom americkým. Narastá počet hlasov, ktoré seriózne a zodpovedne vyzývajú na skončenie konfrontačnej politiky aj za cenu toho, že v členských štátoch NATO a EÚ sa bude viesť celkom legítimne kampaň aj proti USA.

■ NAŠE CIELE

Pokiaľ ide o NATO, je zjavné, že dlhodobé išlo a ide o zúženie strategického vplyvu Ruska plus o jednotný postup členských štátov NATO a EÚ proti Rusku s tým, že inváziu na Ukrajinu odvrátíme len tým, keď poriadne zastrašíme Putina. Problém nastáva, ak sa pozrieme na začiatok kampane vykresľujúcej Rusko ako agresora, čo trvá už pomaly rok. No v súčasnej protiruskej vojnovnej hystérii doteraz chýba to hlavné – pádne, jednoznačné argumenty o dôvodoch ruského útoku na Ukrajinu.

Tu ide aj o našu nezabudnutú skúsenosť z čias pred inváziou do Iraku, keď sa argumentovalo nedovolenou držbou jadrových a chemických zbraní priamo na pôde Bezpečnostnej rady OSN a ukázalo sa to ako bluf.

■ SLABOSŤ KABINETU

Veľkým zlyhaním vládnej koalície v roku 1999 bolo aj úplne zbabrané vysvetlenie povolenia preletov pre americké letectvo cez slovenský vzdušný priestor. Bez toho by vtedy neboli možné nálety bombardérov na Juhosláviu, na Belehrad. Verejnosť to neprijala. Neschopnosť vlády urobiť vtedy prijateľné vysvetlenie mimoriadne poškodila

NATO v očiach verejnosti, a to pretrváva doteraz.

Pocit, že vláda nehrala, pokiaľ ide o časové schvaľovanie terajšej zmluvy, celkom fér, že sa usilovala vo vianočnom čase oblaťnúť verejnosť a ignorovať zvyčajnú parlamentnú prax, má nemalo slovenských občanov. A verejne hovoria o tom aj dlhodobí prozápadní politici a analytici. Nielen vláda nezvláda komunikáciu, ale popri hlúpych tvrdeniach, že kritici sú akoby piatou kolóniou Moskvy, sa zrejme usilovala zakryť aj priamu deštrukciu parlamentarizmu. Tu sme pred veľkou otázkou: Čo sa deje so záujmami Slovenska a jeho obyvateľov, keď sa vždy také dôležité spojenecké záležitosti tak zbabrú?

■ PROPAGAČNÉ HMLY

Ako to, že práve podporovatelia akcií NATO – či už bombardovanie Belehradu, podpora americkej invázie v Iraku, alebo teraz dvojstranná obranná zmluva – ich pretláčajú až tak, že dlhodobé poškodzujú cieľe a autoritu Aliancie a spojencov vo verejnosti? Pre žurnalistiku a publicistiku tu vzniká nová naliehavá úloha – uká-

zať, že kritika nie je zradou toľko zdôrazňovaných západných hodnôt, ale presne naopak, lebo vláda nevie získať podporu verejnosti, keďže je pod zahraničným tlakom. Odčleniť sa treba v tejto dlhodobej kríze od politických propagandistov všetkého druhu a likvidovať propagačné hmly. Tu ide aj o to dať nový skutočný zmysel slovenskej štátnosti a doslova zápasit' za duševné zdravie slovenskej verejnej mienky, nezabíjať tento štát, nedopustiť, aby politickí podnikatelia, priam trhovci, deformovali pôvodné ciele, pre ktoré sme sa stali členmi „exkluzívnych klubov“ EÚ a NATO.

„Mierová misia“ Viktora Orbána vo februárovej Moskve, stretnutia s Vladimírom Putinom, onen Orbánov povzdych, že ešte nikdy nesedel za takým veľkým stolom ako v Kremli, usvedčujú našu vládnu propagandu v trvalom zaostávaní v schopnosti získať verejnosť pre politické riešenia, a nie nepresvedčivo jej servirovať len kabinetné rozhodnutia.

■ ČERVENÉ ČIARY

Vládny cieľom je podpora prouírovej a proratovskej orientácie

Ukrajiny a zároveň nenarušenie jednoty v podpore deklarovaných cieľov Ukrajiny. Vedno s tým odmietnutie ruskej požiadavky, že Ukrajina nebude členom NATO a z toho vyplývajúcej vojenskej výzbroje, ako aj členských záruk.

Pre Kremel je to podľa hovorca Peskova otázka života a smrti. Červenou čiarou pre nás ako člena NATO je zasa útok na ukrajinské ozbrojené sily a akékoľvek prekročenie hraníc.

Všetci však vedia, nielenže v dohľadnom čase nenastanú podmienky na vstup Ukrajiny do NATO, ale je to aj dlhodobý nestabilný štát. Slovenskej verejnosti zrejme treba pripomínať, že v čase, keď Slovensko mohlo byť kandidátom, sa nepretržite zdôrazňovalo, o aký exkluzívny klub ide a ako treba dodržiavať jeho pravidlá. A aj tým sa i pre nás Ukrajina stáva zásadným geopolitickým problémom.

Súčasná vládna koalícia zväčša politických podnikateľov aj nahráva tým jedincom v zákulisí širšej bezpečnostnej komunity štátov V 4, ktorí propagujú čo najširšie nasadenie personálnych sankcií na činiteľov a rodiny putinskej administrácie, s tým sa to bude dotýkať päť miliónov ľudí! Cieľ – zvýšiť doterajšie už aj tak veľké pnutie v ruských elitách. To je však už iný cieľ, cieľ vnútornej zmeny režimu v Rusku, teda aj vytvorenie úplne novej geopolitickej reality. Ale to už je o neľahkých vnútorných pomeroch v Rusku, kde v istých oblastiach zavládla teraz priam doba temna. Aj preto sa V. Putin dva roky pred voľbami v 2024 snaží o stabilitu. Preto sa usiluje o dohodu s najsilnejším hráčom – USA. Otázka je, akú úlohu zohrá Francúzsko, ktoré je teraz na pol roka na čele Európskej únie. A, samozrejme, Nemecko nielen s novou nemeckou koalíčnou vládou, ale aj s novým kancelárom sociálnym demokratom Olafom Scholzom z SPD. Ten je pod obrovským politickým a mediálnym tlakom, aby sa jasne dištancoval od doterajšej praxe sociálnych demokratov, ako aj bývalej kancelárky Merkelovej v partnerských vzťahoch s Ruskom. A jednoznačne sa zrovnal s pozíciou USA v prípade akékoľvek akcie proti Ukrajine mnohomiliardový projekt plynovodu Severný potok 2, prepotrebný zdroj príjmov pre Rusko, zablokovať.

AKTUÁLNE

REVOLÚCIA ROBOTOV

Historicky zažívame nástup štvrtej priemyselnej revolúcie známej ako Priemysel 4.0. Výrobné systémy, ktoré už využívajú počítačové technológie, sa rozširujú prostredníctvom sieťového pripojenia. Komunikujú s inými zariadeniami a podávajú informácie o sebe. Pripojenie sietí všetkých systémov vedie ku „kyberneticko-fyzickým výrobným systémom“. Výroba v inteligentných továrňach sa stáva autonómnou, výrobné systémy, komponenty a ľudia komunikujú v jednej sieti. Potreba pracovnej sily sa znižuje. Čo sa zmenilo pre ľudí oproti situácii pred dvesto rokmi? U nás všeobecne platí, že pracovný čas zamestnanca je najviac 40 hodín týždenne a priemerný týždenný pracovný čas vrátane práce nadčas nesmie prekročiť 48 hodín. Mimochodom, bola to požiadavka robotníkov na Novom Zélande počas štrajku v roku 1840!

Roboty nahrádzajú ľudí v automobilovom priemysle, poľnohospodárstve, stavebníctve, elektronike a vo výrobe potravín, prakticky všade. Z výhod využívania robotov namiesto ľudí začínajú profitovať aj stredné a malé firmy. Malé firmy nemajú zvyčajne dostatok kapitálu na automatizáciu výroby. Novovzniknuté prenájomnícke spoločnosti im ponúkajú svoje roboty, pričom výrobná firma im platí „mzdu“ robota. Táto „mzda“ je zvyčajne pod polovicou minimálnej mzdy pracovníka, v USA sa pohybuje okolo osem dolárov za hodinu. Poskytovateľ prenájmu robotov sa stará o ich údržbu, robotický pracovník je dokonalý, neštrajkuje, presne „dochádza“ do práce, pracuje bez prestávky. Trend využívania nájomných robotických pracovníkov sa zvlášť prejavuje za súčasnej pandemickej situácie, keď ľudská pracovná sila má výpadky kvôli chorobnosti a karanténam. Zatiaľ firma neplatí za roboty sociálne a zdravotné odvody, aj keď štátne orgány USA sa touto myšlienkou vážne zaoberajú.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

VŠIMLI SME SI

Falconetovho Medeného jazdca v Petrohrade som obdivoval od školských čias. Ani nie tak pre jeho pôsobivú monumentálnosť, ktorou si chcela v roku 1772 cárovná Katarína Veľká uctiť storočnicu svojho imperátorského predchodcu Petra I., ale pre Puškinove verše o tomto pomníku, ktoré sme museli recitovať spamäti...

Pred Kežmarský hrad pribudla pred koncom minulého roka jazdecká socha Imricha Tököliho od maďarského sochára Lajosa Györgiho.

Bronzový jazdec z Kežmarku

Počas štúdia dejín umenia bolo tých pomníkov a jazdcov na nich neúrekom. Azda najviac mi utkveli v pamäti kapitáni žoldnierov Benátskej republiky Erasmo Narmi – Gattamelata (Medová mačka) a Bartolomeo Colleoni, ktorých pozdvihli aj s koňmi na podstavec a na piedestál renesanční géniovia Donatello a Verrocchio. Na novinárskych cestách som v Ríme fotografoval cisára Marca Aurelia, ktorému nedávno nitriansky umelec Karol Felix vytvoril poštovú známku. Neraz som v Prahe hľadel na Myslbekovho svätého Václava a v Národnom pamätníku na Vítkove obdivoval Kaľkovho Žižku, ktorého podobu si my starší pamätáme aj z dvadsiatipäťkorunovej bankovky. Nemôžem vynechať jediného pôvodom českého kráľa Jiřího z Poděbrad, ktorého si naši susedia uctili sošiskom, naozaj ako sa patrí... Na Slovensku dlho nijakej jazdeckej sochy nebolo. Pod Zoborom sa roky pokúšal takú vymodelovať sochár Vojtech Matušinec, čo už málokto vie, veď umrel pred tridsiatimi rokmi, a aj keď jeho veľkomoravský panovník a kniežata neraz inšpiratívne poslúžili „susedovi z ulice“ spisovateľovi Lacovi Zrubcovi, veľkomoravskú kráľovskú figúru na koňa neposadili. Kolega Zrubec je už tiež desať rokov v zemi. Ani Kulichov stupavský Nálepka z roka 1973 neosedlal svojho partizánskeho pejka najpevnejšie a Svätopluk na Hrade ešte stále mnohým kole oči, aj keď ho majster musel na chúlolistivých miestach všelijako vykastrovať... Na hrade Ľupča má prívetivejšie sídlo. Od vlaňajšej jesene majú novorenesančného Tököliho pred hradom v Kežmarku, ktorý mu patrila a odkiaľ viedol azda najväčšiu stavovskú rebéliu proti Habsburgovcom. Sem – pod Tatry – previezli pozostatky kráľa horného Uhorska od jeho tureckých chlebdarcov po stopätástich rokoch od smrti. Azda aj preto sa dali Maďari nahovoriť, aby tú jazdeckú parádu zašincovali. Ale dobre nám tak. Len aby tu nebolo toľko zeleno-bielo-červených kokárd a venčekov ako pri Rákocim na košickej Alžbete...

Text a foto: Emil SEMANCO

Umelec bol presvedčený, že Michalovce ležia niekde pri Budapešti

Moussonove portréty z čias učiteľovania

Múzeum Anny Lesznaiovej v Nižnom Hrušove získalo ucelenú zbierku veľkorozmerných portrétov známeho zemplínskeho maliara Jozefa Theodora Moussona z čias jeho pôsobenia ako učiteľa michalovskej meštianskej školy z rokov 1910 – 1919.

Stodvadsať portrétov, ktoré múzeum získalo, spadá do obdobia pôsobenia J. T. Moussona, keď po svadbe s Irenou Grundovou objavil v novinách inzerát a prihlásil sa na meštiansku školu v Michalovciach ako učiteľ kreslenia. Na svoju funkciu sa pripravoval veľmi zodpovedne a už od roka 1910 nakreslil mnoho veľkoplošných kresieb, ktoré chcel ukázať prijímacej komisii. Do mesta, o ktorom si spočiatku myslel, že leží neďaleko Budapešti, prišiel spolu s manželkou na jar 1911 a ubytovali sa na vtedajšej Kapitánskej ulici. V tom čase Mousson neovládal slovenský jazyk a tlmočníčkou pri kontakte s miestnymi mu bola manželka. Na meštianskej škole musel okrem kreslenia vyučovať aj nemčinu, ktorú ako jediný zo sedemčlenného kolektívu učiteľov ovládal. Okrem učiteľov na čele s riaditeľom Štefanom Deákom v škole vyučovali náboženstvo aj duchovni všetkých konfesií žijúcich v meste vrátane rabína. Tí a mnohí ďalší pózovali na hodinách kreslenia ako živé modely. Učenie Moussona nenaplnilo, čo dokumentujú aj jeho spomienky, kde sa sťažuje, že niektorí študenti sú na hodinách nedisciplinovaní. Uvedomoval si však, že pedagogické povolanie mu zabezpečuje stály príjem. Svoje

ČO INÍ NEPIŠU

Konateľ aukčnej spoločnosti Darte Dr. Jaroslav Krajňák, PhD., v galérii Anny Lesznaiovej v Nižnom Hrušove pred portrétmi J.T. Moussona

kresby uhlom, rudkou či ceruzou na papieri vo veľkoplošnom skicári (63 krát 40 centimetrov) odkladal do školského depozitu. Postupne

sa však začal venovať maľbe a vo voľnom čase chodil na vidiek, kde mu učarovali zemplínske kroje, trhy či odpusty. V dedinách tiež hrával na organe pri svätých omšiach a rád maľoval vidiečanov idúcich do kostola. To všetko ho robilo šťastným. V apríli roku 1912 sa manželom Moussonovcom narodili dvojčičky, o dva roky neskôr pribudol aj syn, a tak sa J. T. Mousson musel ešte viac snažiť užiť päťčlennú rodinu. Preto sa rozhodol usporiadať aj predajnú výstavu, kde okrem kresieb ponúkal aj oleje. Prvú autorskú výstavu mal v roku 1912 na prízemí meštianskej školy. V roku 1916 prvýkrát vystavoval v Košiciach. Zvlášť významné bolo pre neho stretnutie s brnianskym obchodníkom s obrazmi Otakárom Pazourkom. Po vytvorení Československej republiky sa skončila Moussonova učiteľská anabáza. Novým vyučovacím jazykom sa stala slovenčina, ktorú v tomto období veľmi neovládal. A tak mu neostalo nič iné, len stať sa slobodným umelcom a predávať svoje obrazy. Práve vďaka tejto skutočnosti vďaka za to, že Jozefa Theodora Moussona poznáme ako maliara zemplínskeho slnka a ľudu.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

O čo ide u susedov na Ukrajine

Roman MICHELKO

Málokedy sa stane, že zahranično-politická téma v bežných rozhovoroch prebije tú domácu. Táto anomália sa v ostatnom čase vyskytuje čoraz častejšie. Naša vláda sa totiž stala poslušným kolieskom vo veľkej propagandistickej hre, kde zlé Rusko ohrozuje dobrú Ukrajinu. Samozrejme, na navodenie atmosféry treba zahráť zopár predstavení pre vystrašené publikum. Niekoľko zasadnutí Bezpečnostnej rady SR v krátkom období po sebe viedli k obavám mnohých a v početných telefonátoch som musel vysvetľovať známym, ako to naozaj je. Poďme však k podstate krízy.

O čo teda ide v kríze na Ukrajine? Lakonicky povedané, ukrajinský prezident Volodymyr Zelenský to chcel „dať na Saakašviliho“. Ak si dobre pamätáte, v čase olympijských hier v Pekingu v roku 2008 psychicky narušený proamerický diktátor Micheil

Saakašvili, obľubujúci žuvanie kravát, začal ostrelovať hlavné mesto Južného Osetsku Cchinvali. Zámer bol jasný: v čase olympiády, keď celý svet sleduje zápolenie športovcov, predpokladal, že svetová verejnosť nebude sledovať krvavú likvidáciu jednej z odštiepených republík Gruzínska a že mu podobná hanebnosť prejde podobne ľahko ako likvidácia autonómie v Adžarsku. Južné Osetsko a Abcházsko totiž priamo susedia s Ruskou federáciou, ktorá uznala ich nezávislosť, a väčšina ich občanov má okrem abcházskeho či osetského občianstva aj občianstvo Ruskej federácie. Saakašvili sa tak hanebne prerátal. Ruská federácia bola nútená ochrániť svojich občanov a na túto neobhájiteľnú agresiu adekvátne reagoval. Ako už bolo spomenuté, diktátorovi Saakašvilimu sa podarilo tankami zmasakrovať Adžarcov, ktorých republika susedí len s Tureckom, ale

nie s Ruskou federáciou, nepodarilo sa mu však zlikvidovať Osetov a Abcházcov – tí totiž s Ruskom susedia, a preto boli ochránení.

No a podobným šílenstvom sa mienil inšpirovať aj súčasný ukrajinský prezident Volodymyr Zelenský, ktorého

KOMENTÁR

popularita prudko klesla. Seriálová sláva, ktorú získal za pomoci sitkomu Sluha národa, vyprchala, zjavne scenáristi, ktorí mu písali scenár sitkomu, boli talentovanejší než tí, čo mu dnes píšu scenáre politické. Ukrajinci na vlastnej koži trpkochopili, aké následky to môže priniesť, ak si zvolia do čela štátu komedianta.

Čoraz jasnejšie sa totiž ukazuje jeho neschopnosť (aké podobné so slovenskými reáliami!), takže potrebuje odpútať pozornosť verejnosti od vlastných zlyhaní. Skúšal to teda

s masívnou kriminalizáciou svojho predchodcu. Obvinil ho z vlastizrady, a aj sa začalo vyšetrovanie, ale na kolúznú väzbu to nebolo. V konečnom dôsledku mu tak nevyšla ani snaha zhodiť všetko svoje zlyhanie na svojho predchodcu – „ukrajinského Kisku“ Petra Porošenka.

No a keďže všetky pokusy prekryť svoje neúspechy zlyhali, tak sa rozhodol, že sa stane vojnovým prezidentom, ktorý zjednotí celý národ. Preto chcel vyvolať referendum o tom, či Doneck a Luhansk majú ostať súčasťou unitárnej Ukrajiny, čo by väčšina občanov Ukrajiny zrejme potvrdila. Potom chcel na základe silného mandátu z referenda poslať do Luhanska a Donecka tanky a utopiť to tam v krvi. Neuvedomil si však niekoľko zásadných geopolitických okolností. Občania Doneckej a Luhanskej ľudovej republiky v absolútnej väčšine majú dvojité občianstvo, okrem občianstva Doneckej či Luhanskej republiky sú aj občanmi Ruskej federácie, a tým požívajú aj ochranu tejto veľmoci. No a časy, keď mohol niekto beztriestne masakrovať ruských občanov, sa už dávno skončili. Vladimir Putin nemôže dovoliť, aby sa niečo také stalo – ak pre nič iné, tak už len z vnútropolitických dôvodov. Aj preto poslal na ukrajinské hranice

ruských vojakov, aby Zelenskému ani náhodou nenapadlo dokončiť vojnový zločin, nad ktorým sa iste vážne zamýšľal. Treba pritom zdôrazniť súčasné status quo. Minister zahraničia Ruskej federácie Sergej Lavrov síce viackrát verejne deklaroval, že Ruská federácia nemieni anektovať Doneck či Luhansk, ale nedovolí, aby boli ruskí občania utláčani.

Rusko má, samozrejme, aj svoje legitímne geopolitické záujmy, medzi ktoré patrí aj skutočnosť, aby Ukrajina nevstúpila do NATO. No a práve existencia odštiepených republík je najlepšou garanciou neintegrovateľnosti Ukrajiny do NATO. Ak by totiž Ukrajina bola v NATO, ostatné krajiny by v rámci solidarity museli prísť Ukrajine na pomoc. No a Francúzsku, Nemecku či Taliansku sa rozhodne kvôli nejakej Ukrajine či Gruzínsku nechce ťahať za prsty s veľkou Ruskou federáciou.

Tak je pred Ukrajinou, ale aj Gruzínskom ťažká dilema: buď uznajú odštiepené republiky, v prípade Ukrajiny aj anexiu Krymu, alebo do NATO dlhé roky ani „nepáchnu“. Akceptovať to by však bolo vnútropoliticky nepriechodné. A tak všetko ostane po starom, a preto trápne provokácie vyšinutých politikov treba brať s rezervou.

Neskúsení mladíci za volantmi

Ivan KRAJČOVIČ

V roku 2018 vydali Európsky parlament a Rada Európskej únie smernicu, ktorá okrem iného riešila aj vek profesionálnych vodičov, ktorý sa predtým naposledy upravoval v roku 2006. V kategórii nákladných vozidiel zvýšila minimálny vek z osemnástich rokov na dvadsaťjeden a v kategórii autobusov zvýšila vek z dovtedajších dvadsaťjeden na dvadsaťštyri rokov. Snaha bola jasná, zvýšenie bezpečnosti a dosiahnuť, aby sa za volanty nedostávali primladí ľudia. Smernica však benevolentne dala možnosť túto úpravu obísť. Ak členský štát povolí na svojom území vedenie vozidiel od nižšieho veku, platnosť vodičského preukazu sa obmedzí iba na územie členského štátu, ktorý ho vydal, až kým držiteľ preukazu nedosiahne príslušný minimálny vek.

Práve túto možnosť sa chystá Slovensko využiť. Združenie cestných

dopravcov SR ČESMAD Slovakia už dlhodobo lobuje za zníženie minimálnej hranice veku s tým, že pre dopravcov je dôležité podchytiť si kandidátov na vodičov skôr. Argumentujú aj tým, že zákonom určená minimálna hranica veku pre vodičov kamiónov a autobusov

POZNÁMKA

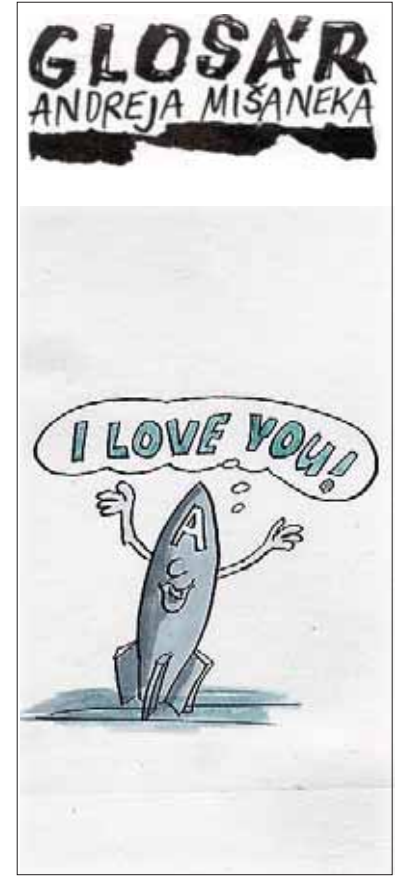
sov je jedným z dôvodov dlhodobého nedostatku zamestnancov v tejto profesii na trhu práce. Operujú aj s informáciami, že počet profesionálnych vodičov z roka na rok klesá a percentuálny počet nehôd kamiónov sa pohybuje na hranici piatich percent.

Zdá sa, že ministerstvá vnútra a dopravy tlaku podľahli. Pripravujú sa ďalšie zmeny v zákone o cestnej premávke, kde je návrh na zníženie týchto vekových hraníc. Pravdaže, opäť sa poprítom sprísnia sankcie za prekro-

čenie maximálnej povolenej rýchlosti v obci a mimo obce, za telefonovanie bez systému handsfree a podobne. Cieľom je vraj zvýšenie bezpečnosti cestnej dopravy. Je však zvýšením bezpečnosti aj zníženie veku profesionálnych vodičov? To uvidíme po 1. máji 2022, keď by v prípade schválenia vládou a parlamentom novela mala nadobudnúť účinnosť.

Ak sa do návrhu nezapracujú konštruktívne námietky, budeme mať čoskoro za volantom 40-tonového kamióna a autobusu s päťdesiatimi cestujúcimi neskúsených mladíkov. Tí poslanci, ktorí podľahli tlaku dopravcov, si však neuvedomujú, že problém nie je len vo vekovej hranici. Železničná spoločnosť Slovensko, a. s. (ZSSK) prijíma pri vstupe do kurzu rušňovodiča mladíkov vo veku osemnásť rokov. V rámci EÚ je stanovený vek na najmenej dvadsať rokov,

hoci krajiny EÚ môžu vydávať preukazy s platnosťou obmedzenou na ich vlastné územie aj rušňovodičom vo veku od osemnástich rokov. Aj tak ich nemáme dostatok. Iba v jednom januárovom týždni tohto roka odriekli ZSSK takmer osemdesiat vlakov v západoslovenskom regióne. Z toho bolo len počas jedného dňa vynechaných dvadsaťosem spojov medzi Trnavou a stanicou Bratislava-Nové Mesto. Na trati Bratislava – Komárno železničari v pondelok 17. januára odriekli desať spojov iba za popoludnie. Nie je to len nedostatkom rušňovodičov, ale aj poruchovosťou rušňov. Minister dopravy Andrej Doležal sľubuje, že priemerný hrubý plat rušňovodiča v ZSSK bude v roku 2022 vyše 1750 eur. Pravdaže, aj s nadčasmi v objeme maximálne štyristo hodín ročne. Nechcem polemizovať, či je to veľa, alebo málo. Rušňovodiči aj vodiči kamiónov a autobusov majú obrovskú zodpovednosť za cestujúcich a tovar. S tým je spojená vysoká psychická záťaž. K tomu treba prirátať spomínané nadčasy, odlúčenie od rodiny a neraz nevyhovujúca infraštruktúra na ich oddych a spánok. Povolenie riadiť desiatky ton vážiace kolosy na cestách a železniciach mladíkom nie je dobrým krokom.

SPOZA OPONY

S Paľom Melušom som prežil za minulého režimu vyše desaťročie v redakcii denníka Pravda. Ja som pracoval v kultúrnom oddelení a on vo fotografickom. Totalita-netotalita, zažili sme v tej redakcii i na služobných cestách kopec zábavy. Paľo pozdvihol fotografiu v tomto denníku na vysokú úroveň. Venoval sa najmä športu. Za skvelé fotografie získal jednu druhú a dve tretie ceny na najprestížnejších medzinárodných súťažiach. Bol veľmajster momentiek a portrétov. Mal zmysel pre kompozíciu a fantáziu.

V mojej psiarskej chatrči visia jeho plagáty k premiéram divadelných hier Knieža a Bratia v Nitrianskom divadle Andreja Bagara, ktoré som napísal s Ivanom Hudecom. Národný umelec Tibor Bártfay vytvoril nezvyčajnú sochu kniežaťa Pribinu a pred premiérou usporiadal v divadle výstavu. Socha smutného kniežaťa, ktoré so sklonenou hlavou drží v rukách meč, sa, bohužiaľ, nezachovala. Sadrový model rozbili pri manipulácii v Tiborovom

ateliéri. Bártfayovo dielo však ostalo v parádnej kompozícii na plagáte, ktorému dal vzniknúť Paľo Meluš.

Reakcia publika bola veľkolepá. Nadšení diváci tleskali nielen hercom, ale aj Pribinovu

Aristokrat slovenskej fotografie

Peter VALO

návratu do Nitry. Projekty venované našim národným dejinám neboli v tom čase vítané. Za riaditeľovania Laca Ondriša pripravovali na Kolibe filmový triptych o slovenských stredovekých panovníkoch. Režisér Martin Tapák už objednával kone z Mongolska, keď Praha spolu so svojimi nohsledmi na Slovensku rozbehnutý projekt storpédovala. Dejiny čo i len trochu zaváňajúce slovenským výkladom vtedajším mocipánom nevyhovovali. Po divadelnej premiére sa ozývali aj

hlasy, že Pribina bol fašista. Hlúpost' kvitla vtedy rovnako, ako aj dnes...

Po politickom prevrate 1989 sme s Paľom odišli z redakcie. Bol som prítom, keď s Jurajom Králikom chystali v bratislavskom

grafie päťdesiat profesionálnych fotografov.

Paľo zohral rozhodujúcu úlohu aj pri súdnom spore o autorstvo Bielikovej fotografie Muž s odhalenou hrudou pred okupačným tankom. Jej autor dal v čase ohro-

Hlinkove portréty a osobné predmety z viacerých galérií a múzeí. Spolu so zväčšenými fotografiami vznikla reprezentatívna expozícia, ktorá vyvolala veľký ohlas. Bulletin Vladislava Rostoka patrí medzi vrcholy grafickej tvorby. Potom sa naše cesty rozišli. Ja som ostal pri novinárčine a Paľo prostredníctvom svojich fotografií a grafického štúdia vydával monografie, katalógy a fotoknihy slovenským výtvarníkom a fotografom. Za mnohých spomeniem aspoň výtvarníkov Dezidera Tótha, Michala Studeného, Vladimíra Gažoviča, Mariana Polonského, Tomáša Leňa, Jozefa Ondzika či Antona Sládeka.

Paľo sa v novembri dožil sedemdesiatky a opustil nás uprostred januára. Čo robil, robil vždy čo najlepšie. Dodnes u mňa visí jedna z jeho skvelých umeleckých fotografií. Patrí medzi moje najcennejšie obrazy. Paľo pri výstavách a iných aktivitách ukázal svoj organizátorský talent. Šťastí tak potlačil ten, ktorý mal ako umelecký fotograf. Myslím si, že mohol vytvoriť viac krásnych diel, ale on venoval väčšinu svojich síl zviditeľňovaniu iných.

Grémiu výstavu fotografií August 1968 na Slovensku. Základom boli fotografie Paľovho kamaráta Ladislava Bielika. Obrázky prinieslo ešte devätnásť fotografov. Výstavu sme otvorili 25. februára 1990 a trvala do 4. apríla. A potom putovala päť rokov od Komárna cez Montreal po francúzske Avranches.

Z Paľovej iniciatívy vyšla knižka pod názvom August 1968 na Slovensku a agentúra O.K.O. uviedla výstavu z návštevy Jána Pavla II., na ktorú dodalo foto-

zenia negatív nemeckému študentovi, aby ho v zahraničí publikoval. Ten chytrák ho predal agentúre APA s tým, že to fotil on. Spravidlivosť sa podarilo dosiahnuť až v roku 2005. V roku 1990 vyšiel v českej tlači článok, v ktorom označili Andreja Hlinku za fašistického vraha. To bolo priveľa. Cez O.K.O. sme pripravili v Ružomberku výstavu venovanú Hlinkovi. Využili sme nielen depozit múzea, ale s pomocou vtedajšieho riaditeľa Slovenskej národnej galérie Fera Guldána sa nám podarilo zohnať

SEBAOBRAÑA

Stále neubúda podvodníkov, ktorí pod rôznymi „legendami“ oberú starších dôverčivých ľudí neraz aj o celoživotné úspory. Deje sa tak napriek upozorneniam polície na sociálnej sieti... Prípád z Partizánskeho. Neznámy mužský hlas telefonoval 83-ročnému seniorovi na pevnú telefónnu linku. Predstavil sa mal pod vymysleným menom „MUDr. Doležal“ a oznámil mu, že jeho syn (ktorého krstné meno však v telefonáte nespomenul) mal auto-nehodu, pri ktorej sa mal zraniť tak, že mu v nemocnici zašivali jazyk a nemôže rozprávať. Ďalej mu uviedol, že pri nehode došlo k zraneniu dieťaťa, ktoré je v kritickom stave na infúziách. Neznámy muž, vydávajúci sa za lekára, poškodenému mal ponúknuť, že ak chce, aby sa táto vec riešila cez políciu a aby ako vinník nešiel do väzenia, tak má možnosť poslať sumu desaťtisíc eur prostredníctvom služby Western Union. Poškodený senior, bohužiaľ, uveril podvodníkovi a uviedol, že má len päťtisíc eur. O tie aj prišiel...

Doktor klamstiev

Polícia v Považskej Bystrici zas riešila prípad oklamaného 77-ročného muža z Považskej Bystrice. Ten sa mal stať obeťou podvodu, pri ktorom mu bola spôsobená škoda vo výške 9 500 eur. Poškodenému tiež zavolať neznámy muž, ktorý sa predstavil ako lekár z nemocnice. Aj tu podvodník použil legendu, že jeho syn mal ráno vážnu haváriu, kde bolo zranené dieťa a je potrebné vyplatíť odškodné 9 500 eur na ním uvedené číslo účtu. Starší muž zo strachu o blízkeho šiel do banky, kde sa mu vďaka dennému limitu podarilo vybrať „iba“ sumu päťtisíc eur. Tie vložil na účet uvedený mužom, ktorý sa vydával za lekára. Potom išiel do ďalšej banky, kde vybral zvyšnú sumu 4 500 eur a taktiež ju vložil na účet, ktorý mu uviedol páchatel.

Len čo tento starší muž vložil na účet požadovanú sumu 9 500 eur, opäť ho kontaktoval údajný lekár s tým, že sa pomýlil a že čiastka požadovaného odškodného nie je 9 500 eur, ale 19 500 eur. Starší muž aj tomuto klamstvu uveril a usiloval sa vybrať ďalšie peniaze z banky. To sa mu už, našťastie, nepodarilo, pričom po ceste domov ho našiel jeho syn, ktorý ho hľadal, keďže ho banka informovala o ďalšom pokuse vybrať peniaze...

Aj polícia v Trenčíne sa zaoberá vážnym podvodným konaním doteraz neznámeho páchatela. Ten mal telefonicky kontaktovať 73-ročnú ženu, pričom sa jej tiež predstavil ako lekár z nemocnice. Žena uviedol vymyslené a často používané klamstvo, že jej syn mal vážnu dopravnú nehodu, je zranený a že musí za neho vyplatíť 8 000 eur. Žena po telefonáte s mužom ostala rozrušená a usilovala sa dovolať synovi, čo sa jej však nepodarilo. Opätovne niekoľkokrát volala s mužom vydávajúci sa za lekára a na základe jeho požiadaviek odišla do banky v Trenčíne, kde si chcela vybrať peniaze a medzi tým sa naliehajúcejmu „doktorovi“ usilovala vysvetliť, že 8 000 eur nemá, ale on stále trval na zaplacení požadovanej sumy. Zúfalá žena sa po príchode do banky s celou vecou zdôverila zamestnankyniam. Tie sa zachovali najlepšie, ako mohli, a žene povedali, že určite ide o podvodné konanie s tým, že sa má obrátiť na políciu...

Ján ČERNÝ

Martin FEJKO: Chcem posilniť stabilitu a dôveryhodnosť Matice slovenskej Staviam na tímovú kolegiálnu spoluprácu

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív MS

Neoddeliteľnou a dôležitou súčasťou najstaršej celonárodnej ustanovizne je aj Dozorný výbor MS. Nielen o jeho poslaní sme sa rozprávali s novým predsedom Martinom FEJKOM.

• Na minuloročnom Valnom zhromaždení MS vás zvolili za predsedu Dozorného výboru MS. S akými prioritami a predstavami ste predstúpili pred matičných delegátov?

Tých priorit bolo, samozrejme, niekoľko. Predovšetkým práca v DV MS je založená na tímovej spolupráci jeho členov. Bez tohto princípu

INTERVIEW

nemôže plnohodnotne fungovať nijaký matičný orgán – ani DV MS. Preto členovia DV MS, a predovšetkým jeho predseda, musia spoločne vykonávať najmä vnútornú kontrolu činnosti MS, a to nielen smerom k ústrediu, ale aj k oblastným strediskám, čo v poslednom období nebolo koncepčne realizované. To považujem za kľúčovú prioritu v práci DV MS pre nasledujúce obdobie. To znamená vykonávať pravidelnú kontrolu predovšetkým finančno-ekonomických a technických ukazovateľov výsledkov práce týchto matičných útvarov a v prípade oblastných stredísk aj stavu členskej základne v regiónoch. Nie menej dôležitejšou prácou je dozor nad prípravou nových, ale aj dohľad nad implementáciou prijatých legislatívnych noriem a kontrola plnení uznesení a programových zámerov zodpovednými útvarmi MS prijatými VZ MS, snemom, krajskými snemami alebo Výborom MS. Len takýmto úsilím zistíme včas prípadné chyby a, samozrejme, aktívne spolupracovať pri odstraňovaní zistených nedostatkov so všetkými útvarmi MS. Plnenie týchto hlavných úloh DV MS považujem za najdôležitejšie a pre činnosť MS za nenahraditeľné. V neposlednom rade informovať matičnú verejnosť o práci a výsledkoch kontroly DV MS. Treba však mať vždy na zreteli, že DV MS je rovnako spoluzodpovedný za výsledky práce MS. DV MS musí poukazovať na nedostatky či prípadné chyby riadenia alebo osobné zlyhania, ale musí spolupracovať pri ich náprave najmä s Výborom MS. Mojm cieľom je dohľad nad celkovou činnosťou MS, a tým prispievať k stabilite a udržiavaniu dôveryhodnosti Matice ako celku.

Novým predsedom Dozorného výboru Matice slovenskej sa stal Martin FEJKO, ktorý doteraz pôsobil vo funkcii riaditeľa Členského ústredia Matice.

Predseda DV MS Martin FEJKO sa vyjadril aj k výsledkom hĺbkového auditu rezortného ministerstva v ustanovizni a s počudovaním konštatoval najmä neohlásený príchod kontrolórov, ktorí navyše nenašli nijaké vážnejšie pochybenia.

• Ako hodnotíte doterajšie fungovanie Dozorného výboru MS?

Za veľmi dobré. Od konania VZ MS sa konali už tri zasadnutia DV MS, na ktorých sme si povedali základné ciele a úlohy DV MS na najbližšie obdobie s výhľadom do roka 2025. VZ MS udelilo DV MS spracovať a schváliť novelu Rokovacieho poriadku DV MS so zapracovaním ustanovení Správneho poriadku na pomery v MS. Preto sme už mali tieto tri zasadnutia, kde všetci členovia pripomenovali návrh Rokovacieho poriadku, ktorý je už spracovaný vo finálnej verzii.

Verím, že 18. februára 2022, keď sa uskutoční najbližšie zasadnutie, tento dokument schválime. Rovnako pripravíme aj novelu Štatútu DV MS.

• Na konci minulého roka prebehol na pôde Matice slovenskej hĺbkový štátny audit. Ako ste prijali jeho nedávno zverejnené výsledky?

V prvom rade treba povedať, že už samotný neohlásený príchod kontrolórov na pôdu MS, teda forma začatia kontroly, nebola najšťastnejšia a naznačovala pre nás matičiarov istú zaujatosť. Samozrejme, Matica slovenská je verejnoprávna ustanovizeň. Finančné prostriedky

a to najmä pre lepšie pochopenie činnosti MS od štátnych úradníkov.

• Matica slovenská ako najstaršia celonárodná ustanovizeň Slovákov sa zaslúžila o vznik samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky. Súčasnú vedenie rezortu kultúry však vníma jej doterajšie pôsobenie a činnosť skôr negatívne...

V súčasnosti je najdôležitejšie vnímanie MS vo verejnosti ako stabilnej a osvedčenej národnokultúrnej inštitúcie, ktorá si plní nielen zákonom predpísané úlohy, ale dokáže spolupracovať na rôznych spoločných projektoch so štátnymi a samosprávnymi orgánmi. Význam slova ako národ, vlastenectvo, láska k vlasti, patriotizmus nie sú v súčasnosti pre isté spoločnosti v našom štáte veľmi obľúbené, priam sú znevažované a zaznávané. Nesmú sa však vytrátiť z reálneho života. Preto MS v mnohých prípadoch často aj za príslušné štátne orgány a samosprávy pripravuje a realizuje na celom území nášho štátu mnoho programovo rozmanitých podujatí. Nie menej významne si pripomína aj ďalšie historické udalosti nášho národa, výročia našich národných a matičných dejateľov, ktorí výrazným spôsobom ovplyvnili naše dejinné križovatky. Práve preto by mali s MS štátne orgány spoluprácu prehĺbovať, a nie okliešťovať. Správy o činnosti MS, ktoré každoročne zasielame MK SR, to jasne dokazujú.

• Akým spôsobom môže Matica slovenská presvedčiť celú slovenskú spoločnosť, že má svoje opodstatnenie aj v dnešnom globalizovanom svete 21. storočia?

Matica od svojho vzniku ochraňovala oprávnené nároky a požiadavky slovenského národa. Súčasná sa až tak nelíši od minulých dob. Aj dnes musí – tak ako mnohokrát v minulosti – zápasíť o to, či je potrebná a opodstatnená, a v konečnom dôsledku stále presvedčať, že ochrana dedičstva našich predkov je to najdôležitejšie, čo môžeme odovzdať našim ďalším generáciám. V tomto poslaní musíme vytrvať.

O ČOM JE REČ

Neustále sa obraciame do minulosti, hľadáme paralely s dneškom. Pred pár dňami vyšla kniha Ludovíta Štefka Byť kajúcnikom sa vyplatí. Téma, ktorá je veľmi aktuálna teraz na Slovensku... Súvislosti s minulosťou, až z toho mrzí. Najskôr sa nám vybavila kruté „päťdesiate roky“. Doba krvavých komunistických procesov, časy udavačstva a udavačov. Nie, nechcem sa teraz zapodievať napríklad osudom generála Milana Lučanského, ktorý na základe pochybných udaní skončil vo väzení, kde „údajne“ spáchal samovraždu. Jeho smrť sa stále vyšetruje, dôkazy sú pofidérne! Kto vie, či sa niekedy dozvieme pravdu?

Ale vráťme sa k Vladimirovi Clementisovi. Tento rok uplynie stodvadsať rokov od jeho narodenia a sedemdesiat od potupnej smrti na šibenici. A stále ostáva mnoho nevyriešených otázok: čo bolo príčinou odsúdenia a smrti tejto výnimočnej osobnosti Slovenska, štátnika, ministra zahraničných vecí ČSR po februári 1948? O hľadanie odpovede sa snažili dosiaľ autori mnohých kníh, spomeniem aspoň Štefana Druga Vladimír Clementis, politik, ktorý

citoval, recitoval a dovoľoval sa slovenských básnikov (Vydavateľstvo Osveta, 1993) a Luboša Juríka Smrť ministra (Matica slovenská, 2011). Rozsah mojej glosy je na to príliš krátky, v SNN som o tom však pred časom tiež publikoval rozsiahlu reportáž Jedenásť povrazov, ktorá vyšla aj v rovnomennej knihe (Matica slovenská, 2017). Je na neuverenie, že jednou z hlavných príčin jeho smrti

Paralely čisto náhodné

Peter ŠTRELINGER

bolo tiež „sprosté“ udanie, že si dovoľil kritizovať pakt Molotov – Ribbentrop, teda zmluvu medzi hitlerovským Nemeckom a Sovietskym zväzom v roku 1939, teda bezprostredne pred začiatkom druhej svetovej vojny. Clementis svoj nesúhlas vyjadril len v súkromnom rozhovore v Paríži v roku 1939 pri káve pred Viliamom Širokým. A tamtiež pred Širokým, Brunom Kohlerom a Švermom. Dovoľil si kritizovať aj sovietsko-fínsky konflikt. Bolo to vraj porušenie línie Kominterny a komunistického hnutia. Na základe udania Širokého (ktorý to

napísal Gottwaldovi do Moskvy) vylúčili Clementisa zo strany. Aj keď ho potom opätovne v roku 1945 prijali do KSC, biľag na ňom ostal. O Clementisovom „pomýlení“ vedel aj Stalin. Ten to aj Clementisovi po vojne pripomenul: „My vás, súdruh Clementis, chápeme, len či vám to odpustia československí súdruhovia?“ Clementis celý život prekážal obmedzeným stranickým primitívom, potrebovali sa

ho zbaviť! Hoci sa stal po roku 1945 štátnym tajomníkom Ministerstva zahraničných vecí a po samovražde (vražde?) ministra Jána Masaryka v marci 1948 ministrom zahraničných vecí, neúprosný tieň viny za spochybnenie Stalinovej neomylnosti visel nad Clementisovou hlavou ďalej. V krajinách patriacich do sféry vlády Moskvy začal sa pohon na čarodejnice, komunizmus začal hľadať obeť vo vlastných radoch. V Maďarsku „odhalili“ sprisahanie na čele s ministrom vnútra a zahraničných vecí László Rajkom, ktorého odsú-

dili a popravili 15. 10. 1949. Medzitým nič netušiaci Clementis cestuje na čele česko-slovenskej delegácie na Valné zhromaždenie OSN do New Yorku. Reční pri položení základného kameňa novej budovy OSN, vystupuje viackrát v pléne. Nadšené píše svojej žene Lide (Háďičke) do Prahy o priateľstve so sovietskym ministrom zahraničia Vyšinským, o odzemu, ktorý tancoval na večierku u sovietskeho predstaviteľa. Isto bol informovaný o procese s Rajkom, no neprípúšťa si, že sa to i jemu môže stať. Ibaže už 3. septembra 1949 posielal maďarský premiér Matyas Rákosi Gottwaldovi list, v ktorom prikladá zoznam špiónov imperializmu. Na prvom mieste figuruje Vladimír Clementis. Americká tlač píše, že Clementisovi hrozí po návrate do Prahy väzenie a osud László Rajka. Kocky sú hodené. Návrat domov, po krátkom čase odvolanie z funkcie ministra, chvíľu pracuje ako bezvýznamný úradník Národnej banky. Koncom januára 1951 sa nevrátil z vychádzky so psom Brokom. Zatknutie, vraj sa pokúsil o útek za hranice. Fingovaná fraška štátnej bezpečnosti, uväznili ho v kobke zámku Koloděje. Kruté vyšetrovanie za účasti sovietskych poradcov a domácich katov. Na jeho konci proces a šibeničná slučka v decembri 1952.

Štátna dotácia pre Maticu vraj neslúži matičiarom v regiónoch

Hoaxy o Matici slovenskej – I. časť

Zuzana DVONČOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Kocúrkovo. Tak by sa dal jedným slovom opísať jeden z najopakovanejších hoaxov o Matici slovenskej (MS), ktorý pre svoju aktuálnosť získal prvé miesto v novom seriáli článkov v SNN o lžiach, nepravdách a dezinformáciách o národnej ustanovizni. Tie si obľúbili najmä mediálni propagandisti v štýle Goebbelsovho „stokrát opakovaná lož sa stane pravdou“ a „čím väčšia lož, tým hlasnejšie ju treba kričať do sveta“. Žiaľ, na lep im skočili niektorí politici, ktorí tieto hoaxy verifikujú vo svojich vyhláseniach a ktoré ovplyvňujú aj ich politické rozhodnutia.

Matičiarom v regiónoch vraj nemajú zo štátnej dotácie pre MS nič. Jedna z posledných výčítok ustanovizni sa objavila v éteri v kontexte zníženia dotácie o neslávnych 23 percent, ale najmä pred posledným Valným zhromaždením MS v októbri 2021. Síce voľbu predsedu neovplyvnila, predsa len zneistila mnohých dobrovoľných matičiarov. Hoaxy sú ako nádcha – šíri sa rýchlo, no človeku trvá týždeň, kým sa z nej vylieči. Vyvracanie hoaxov je síce beh na dlhú trať, no vzdávanie sa už pri štarte nie je v genetickej výbave Matice.

■ DEZINFORMÁCIE

Mediálnu antikampaň proti Matici slovenskej si všimne každý, kto sa tejto téme začne venovať. Potvrďuje to politik Miloš Svrček, poslanec Národnej rady SR (SME RODINA): „V poslednej dobe evidujem väčšie množstvo dezinformácií o pôsobení a činnosti Matice slovenskej, napríklad o používaní štátnej dotácie pre Maticu slovenskú. Uvedomujem si, že našou budúcnosťou sú ďalšie generácie Slovákov, pričom je zodpovednosťou každej z vlád zabezpečiť, aby naša najstaršia národná ustanovizňa mala podmienky na zabezpečenie publikačnej činnosti pre deti a mládež vrátane zabezpečenia aktivít a činnosti folklórnych matičných skupín a divadelných ochotníckych súborov.“ Rozmeňme si jeho slová na drobné.

Úlohy, štruktúru a prevádzku Matice slovenskej upravuje zákon o Matici slovenskej. Na základe toho štát finančne zabezpečuje naplnenie lítery zákona prostredníctvom štátnej dotácie pre MS cez rozpočet ministerstva kultúry. Národná ustanovizňa jej verejnoprávnou, demokratickou a slobodnou samosprávou, nezávislou od vôle politikov. Tí

ju dokážu zásadne ovplyvňovať len cez výšku štátnej dotácie. A tu je kameň úrazu. Matica slovenská síce môže zo štátnej dotácie – zjednodušene povedané – kúpiť a svietiť, ale dobrovoľným matičiarom v miestnych odboroch z nej nemôže presunúť ani euro na ich kultúrne projekty. Taký je zaužívaný systém financovania jej aktivít.

Dotčný systém Regionálna kultúra MS preto financuje zo svojich súkromných príjmov. V takzvanom predcovidovom roku 2019 a popri štátnej dotácii 1,78-milióna eura dokázala zhromaždiť až 65-tisíc eur z vlastných zdrojov na 361 projektov regionálnej kultúry. Zo štátnych financií sčasti zabezpečuje prevádzku domov a oblastných pracovísk MS v regiónoch vrátane hrstky profesionálnych kultúrnych pracovníkov. Týchto dvadsaťosem matičných centier je k dispozícii dobrovoľným miestnym odborom MS či folklórnym a divadelným súborom, ktoré pri nich fungujú. Okrem toho dokáže ústredie vyčleniť pár tisíc z dotácie na hlavné aktivity MS, teda celomatičné podujatia v Martine i regiónoch. Takýto, povedzme núdzový systém používa Matica práve preto, že nedostatočná výška štátnej dotácie nedokáže pokryť náklady na celú prevádzku, a už vôbec nie na činnosť MS. Avšak – aj keď nie priamo – všetky uvedené výdavky idú na podporu matičnej činnosti, lebo zabezpečujú prevádzku oblastných stredísk ako centier regionálnej kultúry.

■ PALICU NA MATICU

Aby toho nebolo málo, v priebehu dvoch rokov dostali matičiari tri rany bičom. Po zmene vedenia na ministerstve kultúry prišlo nečakané zníženie štátnej dotácie o štyristotisíc eur v roku

POLEMIKA

2021, čo je zníženie oproti roku 2020 o 23 percent. Do toho pandemické opatrenia štátu spôsobili značný výpadok súkromných príjmov až na úrovni 25 percent, z ktorých Matica slovenská financovala aj regionálnu kultúru miestnych odborov. Tretia rana prišla len nedávno z Úradu vládneho auditu, ktorý požaduje od Matice vrátiť 93-tisíc eur z dotácie. Dôvod? Vraj ich nesprávne použila na úhradu energií pre domy MS v regiónoch. Lebo v nich doslova a do písmena kúrila a svietila. Teda na tie prevádzky, ktoré zabezpečujú možnosť organizácie podujatí regionálnej kultúry. Audítori si totiž mysleli, že domy Matice vlastne nie sú domami Matice. Podľa nich sú to nejaké úplne cudzie subjekty, a preto v nich Matica nesmie platiť energie zo štátnej dotácie. A to aj napriek tomu, že zákon ich nespochybniteľne definuje ako pracoviská MS a takým spôsobom aj fungujú v štruktúre MS.

Je úradníkom ukradnutý zákon? Alebo len museli „niečo nájsť na Maticu“? Veď ako by to vyzeralo, keby po trojmesačnom prehadzovaní papierov v Martine a vypočúvaní vedenia prišli len s jemnými nedostatkami? Za obeť tak padlo teplo a svetlo v matičných domoch, čo Matici predchádzajúce kontroly z ministerstva kultúry ani Najvyššieho kontrolného úradu SR za posledných vyše desať rokov nevyčítali. Ustanovizňa sa mieni brániť proti rozhodnutiu kontrolórov, ktorí ani nezistovali, na čo vlastne Matica reálne potrebuje peniaze. Viac ich zaujímali formality. V Matici sa dokonca skloňuje žaloba ako posledná možnosť obrany matičných domov a regionálnej kultúry. Vedenie MS tak musí pokračovať v zápase o slobodné a dôstojné postavenie národnej ustanovizne v dobe, ktorá nepraje národným myšlienkam. Pritom nepredalo ani tehlu z matičných budov a ani neroztriešilo egoizmom a individualizmom Maticu slovenskú, ako sa to stalo historickej Slovenskej národnej strane.

■ PODPORA REGIÓNOV

Kocúrkovo je dokonané, kruh sa uzatvoril. Na jednej strane vraj štátna dotácia pre MS slabo slúži matičiarom v regiónoch. Na strane druhej nemôže Matica slovenská posunúť štátne peniaze miestnym odborom. A do tretice, štát od nej žiada, aby vrátila desaťtisíce eur, ktoré napriek všetkému doteraz mohla používať aspoň na financovanie regionálnych domov MS, kde sústredia svoju kultúru dobrovoľní matičiari práve v regiónoch. Matica už roky ponúka rezortu kultúry riešenie, ktoré však zostáva nevyužitú. Stačilo by dotáciu pre MS navýšiť o položku Regionálna kultúra MS tak, aby mohla ustanoviť financovať z tohto balíka projekty miestnych odborov. Najjednoduchšie riešenie úradníci počúvať nechcú. Poslanec NR SR Miloš Svrček sa chce pokúsiť o zmenu: „V najbližšom čase prídeme s legislatívnou iniciatívou, ktorá má riešiť danú situáciu tak, aby Matica slovenská dokázala plnohodnotnejšie zabezpečiť plnenie svojich úloh, ktoré jej vyplývajú zo zákona.“ Čas ukáže, či sa mu podarí dostať Maticu slovenskú z bludného kruhu úradníckych nonsensov a absurdít.

NA OKRAJ

Slovensko nie je dostatočne pripravené na starnutie obyvateľstva, hovorí OECD vo svojej najnovšej správe. A Krajniakov rodičovský bonus mu v tom sotva pomôže. O čo ide konkrétne? Rodičovský bonus je naviazaný na zárobok dieťaťa, ktoré musí odvádzať dane a odvody na Slovensku. Využiť možnosť prispievať takto svojim rodičom k dôchodku je jeho právom, môže sa rozhodnúť aj neprispievať. Jeho odvody sa ani v jednom prípade nezvyšujú. Konkrétny návrh počíta s prerozdelením piatich percent zo zárobku dieťaťa v pomere 2,5 percenta matke a 2,5 percenta otcovi. Najviac aktuálnych dôchodcov má dve pracujúce deti. Pre nich by to od januára 2023 malo znamenať, že napríklad, ak obe deti zarábajú po 800 eur, mesačne by im pribudlo k dôchodku 40 eur.

Krajniakove počty akosi nesedia

Čím viac detí, tým vyšší dôchodok. Podľa pozície typický príklad diskriminácie časti dôchodcov. Tej bezdetnej. Rodičovský bonus podľa analytikov ohrozuje udržateľnosť dôchodkového systému, jeho efektívnosť je nejasná a má problém s férovosťou. To všetko sú relevantné fakty, ktoré by mal zobrať do úvahy autor zmeny – teda rezortný minister. Aj keď vyhliadky Slovenska v najbližších rokoch sú priaznivé a ekonomický rast sa pod vplyvom oživenia domácej spotreby a investícií z Plánu obnovy a odolnosti čiastočne zrýchli, stále máme problém s dlhodobejšími výzvami, najmä so starnutím obyvateľstva.

To sa usiluje zmeniť minister práce Krajniak. Úsilie hľadať riešenia sa mu uprieť nedá, ide len o to, či sú zábery koncepčné a či máme odkiaľ na ne vziať. A to je problém aj rodičovského bonusu. Krajniak sa pri argumentácii opiera o papierové steny, a to o nečakane dobré výsledky hospodárenia Sociálnej poisťovne. Práve tam chce na bonus hľadať peniaze. Dodatočný rezervný zdroj vidí minister aj v oddílení nemocníc, k čomu sa Slovensko zaviazalo v pláne obnovy. Odborníci však krúčia hlavou, tento zdroj je ešte neistý.

Na číslach minister ilustruje, že kým rozpočet na rok 2021 počítal s výberom poisťného vo výške 9,311 miliardy eura, skutočný výber bol 9,555 miliardy eura. Je to za vlašňajšok o 244 miliónov eur viac. Dočasné lepšie (s dôrazom na „dočasné“), aj keď stále deficitné, hospodárenie Sociálnej poisťovne v súčasnosti nemôže byť dôvodom na zavedenie nových opatrení s trvalým negatívnym vplyvom na rozpočet. Toto financovanie je minimálne sporné. Netreba zabúdať, že na rok 2023 aj bez schváleného rodičovského dôchodku vláda zatiaľ neprijala dostatočné opatrenia na dosiahnutie svojho rozpočtového cieľa – deficitu vo výške 2,7 percenta HDP. Navyše Rada pre rozpočtovú zodpovednosť upozorňuje, že peniaze, s ktorými Krajniak počíta pre rok 2023, majú už z väčšej časti v rozpočte verejnej správy na roky 2022 až 2024 iné určenie... Dobré, však?

Dohoda v koalícii na rodičovskom bonuse nie je. Problém s tým má aj premiér Heger, lebo je to drahé opatrenie. No väčšina ľudí myšlienku bonusu podporuje s pocitom, že rodičia, ktorí majú pracujúce deti, si zaslúžia prílepkovanie. Tak si vyberte.

Ludovít KUSAL

Po samospráve sa proti stavebnému zákonu búria aj pamiatkari

Kultúrne pamiatky a nenásytní developeri

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Proti návrhu dvoch nových stavebných zákonov sa po celý minulý rok odmietavo vyjadrovali slovenské obce a mestá. Pripomienky adresovala v máji vláde aj Komora reštaurátorov, pretože návrh sa dotýka aj výkonu povolania reštaurátorov na stavbách, ktoré sú vyhlásené za kultúrne pamiatky. Už vtedy bolo k tomuto legislatívnemu návrhu podaných celkovo až 2 849 pripomienok, z toho 1 786 zásadných. Je teda zrejmé, že ide o dôležitú legislatívnu zmenu.

Nikto nepochybuje, že starý stavebný zákon z roka 1976 treba nahradiť novým. Podpredseda vlády pre legislatívu a strategické plánovanie Štefan Holý (SME RODINA), z dielne ktorého návrhy vzišli, schválenie oboch návrhov zákonov vládou považuje za dôležitú zmenu oproti doterajšiemu stavu. Obrovské množstvo pripomienok však nesvedčí o tom, že nové dva zákony, ktoré majú terajší nahradiť, sú pripravené optimálne. V návrhu zákona sú aj časti, ktoré sa týkajú kultúrneho dedičstva Slovenska, čo napokon malo za následok zmodernizovanie úradov a inštitúcií, ktoré majú pamiatkové objekty chrániť.

■ ÚSTRETOVOSŤ INVESTOROM

Koncom januára sa reprezentatívne stretli zástupcovia Pamiatkového úradu SR a všetkých krajských pamiatkových úradov (informovali sme o tom v rubrike 3 OTÁZKY PRE v tomto vydaní SNN). Výsledkom stretnutia bolo zaslanie otvoreného listu poslancom Národnej rady SR v snahe o zmenu obsahu zákona. Návrh totiž predpokladá rozbitie súčasného jediného stavebného úradu a prenesenie jeho kompetencií na niekoľko štátnych inštitúcií, čím sa špeciálnymi stavebnými úradmi stanú aj krajské pamiatkové úrady. Para-

Komplex budov bývalej Trnavskej univerzity, založenej v roku 1635 kardinálom Petrom Pázmaňom, a prvá ranobaroková stavba na Slovensku Katedrálny kostol sv. Jána Krstiteľa

doxne v niektorých oblastiach kultúrneho dedičstva budú v pozícii stavebného úradu s kompetenciou povolovania stavieb a v ďalších bude ich stanovisko len jedným z podkladov pre iný stavebný úrad. Výsledkom bude, podľa pamiatkarov, roztrieštenosť ochrany kultúrneho dedičstva, neprehľadnosť systému, ako aj zmätok najmä pre stavebníkov.

Viaceri odborníci sa pozastávajú nad tým, čo súčasná vládna koalícia realizuje často, a to, že Legislatívna rada vlády prerokovala návrh zákona bez odbornej diskusie a vypočutia odborných pripomienok. Poukazujú na to, že je akoby šitý v prospech developerov, pretože im uľah-

čuje možnosť rýchlejšie získať stavebné povolenie na úpravu pamiatok. Tie sú v drvivej väčšine v súkromnom alebo cirkevnom vlastníctve. Navyše obsahuje aj časti v rozpore s medzinárodnými predpismi o ochrane kultúrneho dedičstva. Jednou z povinností pamiatkového úradu bude napríklad vydanie stanoviska do tridsiatich dní. Ak do toho času nerozhodne, berie sa to ako automatický súhlas. Takto sa v zahraničí kultúrne pamiatky nechrania.

■ SPUSTENIE PETÍCIE

Pravdaže, ozývajú sa aj hlasy, že pamiatkari občas svojimi neprimeranými požiadavkami znemožňujú majiteľovi kultúrne pamiatku úplne využívať, resp. že ich posudzovanie trvá príliš dlho a nariaďujú vysoké sankcie. Za nedodržanie postupov určených pamiatkovým úradom hrozia fyzickej osobe sankcie až do výšky dvestotisíc eur. Ak je na Zozname svetového dedičstva tak dvojnásobok. V prípade právnickej osoby až do milióna eur. Keď majiteľ nemá financie na splnenie požiadaviek pamiatkarov, neostáva mu nič iné, len sa pamiatky vzdať. Tá potom ďalej chátra, a tak na Slovensku najmä v okrajových častiach regiónov miznú kúrie, menšie kaštiele, pieskovcové sochy. Je jedno,

či sú pamiatkovo chránené, alebo nie. Stav s novelou zákona bol aj jedným z popudov na spustenie petície, ktorá kritizuje postoj ministerstva kultúry. Píše sa v nej: „Vysoko špecializované úlohy, ktoré teraz má naplňať nezávislý odborný štátny orgán, chrániaci historické hnutelné a nehnuteľné pamiatky, garantujúci odbornosť a metodiku obnovy a ochrany pamiatok, zabezpečujúci výskumy, pasportizáciu, archiváciu kultúrneho dedičstva, publikačnú činnosť a podobne, stratí svoju pôsobnosť a opodstatnenosť a otvorí sa možnosť bezbrehej devastácii nehnuteľných kultúrnych pamiatok, ako základného kameňa nášho kultúrneho dedičstva. Tento návrh je nesporene z pera developerov a ministerka kultúry sa ani len nepozastavila nad pripomienkami a protestmi pamiatkarov, odborníkov aj širšej verejnosti.“ Petícia vyčíta vedeniu ministerstvu aj zodpovednosť za to, že z balíka miliárd eur určených na plán obnovy pre záchranu historických pamiatok sa neušlo nič.

■ LAHOSTAJNOSŤ VEREJNOSTI

Lenže, minimum podpisov pod touto petíciou svedčí o jednom – aj verejnosti je stav kultúrneho dedičstva na Slovensku ľahostajný. Chýba hrdosť na to, čo nám predkovia zanechali. A to nie je zlá vizitka iba tejto vlády, ale aj všetkých predchádzajúcich. Chybou je tiež to, že na Slovensku nemáme delenie pamiatok tak ako v susednom Česku na národné a lokálne. A tak je na rovnaký stupeň ochrany položený Bratislavský hrad aj zabudnutá rozpadnutá malá kúria v malej dedinke.

Novela zákona, ak ju NR SR schválí a prezidentka podpíše, by mala nadobudnúť účinnosť od januára 2023.

Biskup Ivan ELKO nepochybuje o oprávnenosti existencie národnej ustanovizne Matica má v kultúrnom živote Slovenska stále miesto

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív ECAV

Nemálo významných osobností slovenského národa pochádzalo z radov evanjelikov. Mnohí z nich patrili aj medzi významných členov Matice slovenskej. Nielen o tom sme sa rozprávali s generálnym biskupom Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Ivanom ELKOM, ktorý poskytol nášmu maticnému periodiku exkluzívny rozhovor.

• **Minulý rok sa niesol v duchu boja proti neutíchajúcej pandémie ochorenia COVID-19. Akým spôsobom sa Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku vyrovnala s obmedzením vykonávania verejných bohoslužieb?**

To, že sa hlavne v druhej a tiež v tretej vlne nemohli konať služby Božie a že sa na živo nestretávali naše spoločenstvá alebo že sa stretávali s obmedzeniami, nebola pre nás maličkosť, aj keď ako biskupi známe i takúto výhradu. Usilovali sme sa byť lojálni s opatreniami a prispieť k riešeniu pandemickej situácie. Dôverovali sme tomu, že majú racionalitu, že za

EKUMENIZMUS

nimi stoja odborné authority. Mali sme však výhrady napríklad voči spôsobu, akým orgány štátu v krízovej situácii komunikujú s cirkvami alebo aké neprehľadné situácie vznikali, ktoré sme my museli jasne odkomunikovať svojim cirkevným zborom.

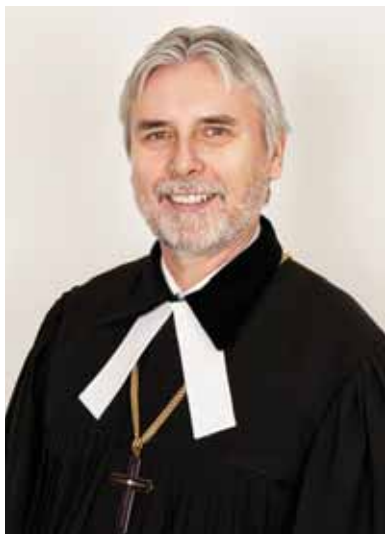
• **Aké nálady to vyvolávalo medzi veriacimi?**

Nálady vo vnútri cirkvi sú rôzne. Aj my máme takých členov, ktorí tvrdia, že cirkvi si majú bez ohľadov na čokoľvek raziť svoje. Aj takých, ktorí z obáv o svoje zdravie nenavštevovali zhromaždenia ani v letnom čase, aj keď to bolo možné. Vybalsovať tieto nálady a postoj s tým, že nejde iba o nejaký stánok s občerstvením, ale o cirkev, že sú tu náboženské práva a slobody garantované ústavou, že je tu aj celá galaxia najrozličnejších zaručených informácií o korone – od zdravotníckych až po úplne konšpiračné, na ktoré sú ľudia napojení, a že sú tu aj situácie, keď zomierajú konkrétni nám známi a drahí ľudia, to nie je jednoduché. Raz, keď sa budeme môcť s odstupom na toto obdobie pozrieť, uvidíme veci jasnejšie.

• **Predchádzajúci rok bol kľúčový aj z pohľadu sčítania obyvateľstva. Ako ste vnímali systematickú antikampaň proti náboženskej viere ako takej?**

Asi sme nepredpokladali, že po páde komunizmu sa na kresťanstvom, väčšinou rímskokatolíckom Slovensku objavia znova protikresťanské a proticirkevné nálady. Alebo že sa za tri slobodné desaťročia vyprofiluje niečo, čo bude prezentované ako progresivistické „inteligentné kresťanstvo pre 21. storočie“ v kontraste s „tradičným, dogmatickým kresťanstvom“. Možno sme predpokladali konflikt cirkvi – seculárny svet. Ale vedľa neho je tu nový konflikt: dobré, múdre, prosperujúce kresťanstvo a prežitie kresťanstvo. Dnešný stav má svoje príčiny. Mnohé sme zaviniť aj sami. Za roky svojej služby som stretol množstvo ľudí, ktorí zanevreli na Boha, na kresťanskú vieru, na cirkev iba preto, že mali nejakú veľmi zlú osobnú skúsenosť. Áno, aj oni možno mohli svoju skúsenosť spracovať inak alebo svoj hnev preháňajú. V čase okolo sčítania sa intenzívnejšie ozývali hlasy, ktoré mali cirkev v žalúdku. Niečo z toho bol úprimný hnev. Niečo silená póza, súčasť širokého prúdu hejterstva. Treba to zobrať ako fakt, s ktorým sa musíme vyrovnávať, aj keď mnohých kresťanov to frustrovalo.

• **Popritom niektorí politici a médiá otvárajú aj tému odluky cirkvi od štátu. Myslite si, že by**

Evanjelický biskup Ivan ELKO je priaznivcom Matice slovenskej.

• **Prípadné osamostatnenie všetkých registrovaných cirkvi na Slovensku pomohlo zlepšiť ich doterajšie financovanie?**

Odpoveď vyžaduje istú štruktúru a rozlišovanie. Najskôr: niekto si predstavuje odluku cirkvi od štátu ako odluku od štátnych peňazí. Ak to tak nie je, potom sa tvrdí, že k odluke zatiaľ nedošlo. Samofinancovanie cirkvi je však iba záverečným dejstvom zložitého procesu odluky cirkvi od štátu. Pre každého, kto zažil komunizmus a trochu rozumel komunistickej proticirkevnej politike, je dnes rozhodujúce, že cirkvi môžu bez zásahu štátu rozhodovať o svojich vlastných záležitostiach. Tento aspekt odluky ťažko vysvetlite seculárnemu tridsiatnikovi, ktorý uvažuje vyslovene cez peniaze. Nerozumie, čo znamenal mocenský „dozor štátu nad cirkvami“. Ten dnes nejestvuje. V tomto zmysle skutočne nastala odluka cirkvi od štátu. Čo sa týka samotného financovania, na reálnejšie pochopenie uvediem jeden fakt, ktorý sa týka evanjelickej cirkvi. Ostatné cirkvi ho majú však podobné. Štát dá ročne našej cirkvi necelých päť miliónov eur. Sú použité najmä na mzdy a odvody duchovných – ktorých platy sa dlhodobo pohybujú na hranici alebo tesne nad hranicou minimálnej mzdy, na financovanie niektorých programov a projektov a na réžiu troch biskupských úradov. No tých päť miliónov predstavuje štvrtinu celkových nákladov, ktoré vynaloží evanjelická cirkev ročne na svoju existenciu. Tri štvrtiny idú z našich vlastných peňaženiek. V žiadnom prípade teda neplatí, že „štát financuje cirkev“. Štát prispieva cirkvám – našej štvrtinou. Sme za to vďační. A vzhľadom na to, ako rastie minimálna mzda, ceny tovarov a služieb, percentuálny podiel štátnych prostriedkov na celkovom rozpočte cirkvi bude klesať a cirkvi budú potrebovať čoraz viac svojich vlastných prostriedkov. Rok 2021 napríklad pre evanjelickú cirkev znamenal spustenie Fondu finančného zabezpečenia, do ktorého každý cirkevný zbor musí poslať nie malé poplatky, ktoré v roku 2021 slúžili výhradne na dofinancovanie miezd duchovných. V nijakom prípade teda neplatí, že cirkvi žijú na cudzí účet. Ako ďalšie uvediem – asi na prekvapenie mnohých –, že aj v štátoch západnej Európy, kde jestvuje odluka cirkvi od štátu, má štát voči cirkvám starodávne záväzky.

• **Ste aj predseda Ekumenickej rady cirkvi v Slovenskej republike. Ako hodnotíte aktuálny stav nábo-**

ženskej slobody a tolerance na Slovensku?

Vďaka Bohu, žijem v nábožensky slobodnej krajine. Ani tí, ktorí sa sťažujú na prísne podmienky registrácie nových cirkvi a náboženských spoločností, sa nemôžu sťažovať na to, že by boli nábožensky prenasledovaní. Môžu slobodne existovať a vyvíjať činnosť, iba nie sú podporovaní zo štátneho rozpočtu. Stav tolerance na Slovensku môžeme hodnotiť z hľadiska kresťanského ekumenizmu a z hľadiska otvorenosti našej spoločnosti k iným náboženstvám. Stáročia sme žili bok po boku so židovstvom, až kým sa v polovici 20. storočia toto spoluzití tragicky nezažilo. Máme podvedomý strach z islamu. Nie iba z hľadiska dnešného

jeho programu na Slovensku a tešili sme sa, že to bolo hneď ekumenické stretnutie. Za pravdu som mu dal napríklad to, keď hovoril, že ekumenizmus rastie z dvoch zdrojov: z uctievania Ježišovej osoby a zo spoločnej akcie, v ktorej slúžime tým, ktorí službu potrebujú.

• **Veľkou hrozbou pre kresťanské náboženstvo ako také je aj neúmerne presadzovanie liberalizmu vo všetkých sférach politického a spoločenského života. Do akej miery sa s týmto fenoménom dokáže evanjelická cirkev vyrovnávať?**

Cirkev mala v každej historickej dobe dve možnosti: pozerat sa okolo

Osudy artikulárnych kostolov sú vlastne aj kronikami a osudmi evanjelikov na Slovensku, kde dlho zápasili o rovnoprávne postavenie v spoločnosti a o možnosť vyznávať svoju vieru bez obmedzení. Kežmarokský kostol, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou, je svojim výnimočným interiérom v istom zmysle výnimka.

islamského terorizmu, ale aj preto, že vyše stopäťdesiat rokov závažná časť slovenského územia bola v permanentnom vojenskom stave – ako nárazníkové pásmo medzi dobovým islamom a kresťanskou Európou. Keď však už hovoríme o stave tolerance, nezabudnime na to, že v našich rodinách, evanjelickej, katolíckych, akýchkoľvek, žije obrovské množstvo ľudí, ktorí sú buď vedome, alebo podvedome otvorení obrovskému spektru mimokresťanských náboženských a pseudonáboženských vplyvov. Celé zástupy ľudí holdujú primitívnej dedinskej poverčivosti alebo sú stúpenkami predkresťanského pohanstva, alebo pestujú popkultúrne náboženstvo horoskopov, veštíeb, uzdravovania a duchárskej televíznej ezoteriky, sympatizujú s budhizmom či hinduizmom a krížia ho s kresťanstvom alebo pestujú spiritualitu vnútornej múdrosti, zdravia, krásy a úspechu, pridávajú k nej environmentálne a ľudsko-právne témy a tak ďalej, možností je neúrekom. Otázka náboženskej tolerance potom nie je iba otázkou napríklad oficiálneho postoja Slovenska k islamu, ale uvedením si toho, aký obrovský priestor sme dali vo svojich rodinách spiritualite a svetonázoru nie kresťanského pôvodu. A tvárim sa, že je to v poriadku.

• **V septembri 2021 navštívila Slovenskú republiku takmer pod dvadsiatich rokoch hlava katolíckej cirkvi – Svätý Otec. Súčasťou jeho programu bolo aj osobné stretnutie s vami. S akým posolstvom ste z neho odchádzali?**

Pápež sa nestrelol iba so mnou, ale s predstaviteľmi členských a pozorovateľských cirkvi Ekumenickej rady cirkvi na Slovensku. Bol to prvý bod

seba a evidovať, koľko a akých má vonkajších nepriateľov, v čom a ako jej môžu ublížiť, alebo sústrediť sa na trojité poslanie, ktoré má v tomto svete – zvestovať evanjelium, slúžiť v mene Ježišovej lásky všetkým, ktorí to potrebujú, a budovať kvalitné spoločenstvo. Evidujeme, čo sa deje okolo nás aj v politickej, aj v duchovnej, aj kultúrno-morálnej oblasti. Mnohé nás znepokojuje. Ale z obáv a výhrad sa nedá žiť. Chceme radšej stavať na plnenie svojho poslania v tomto svete. Tak to robili aj naši praotcovia a dodnes si ich za to vážime.

• **Významné osobnosti národného-emancipačného boja slovenského národa v deväťnástom storočí pochádzali z radov evanjelikov. Ako vnímate skutočnosť, že niektoré z nich sú od niektorých médií a jednotlivcov doslova dehonestované?**

Mnohí boli dehonestovaní aj za svojho života. To, že sa nedokážeme pozrieť za seba a oceniť niektoré skutočné osobnosti, je znakom našej kultúrnej malosti alebo politickej úzkoprsosti. My evanjelici sme na osobnosti, ktorým sme zvykli hovoriť „dejatelia“, hrdí. Aktívne si pripomínáme ich životné príbehy, ich význam pre našu cirkev a pre celý národ. Dôležité však je, že sa nechceme sústavne iba pohybovať v múzeu veľkých historických postáv, ale spomíname na nich s otázkou, k čomu nás inšpirujú pre náš život dnes.

• **Zásluhou evanjelikov sa tiež konštituovala prvá Československá republika. Mnohí z nich boli zároveň členmi Matice slovenskej. Akým spôsobom si pripomínate ich činnosť?**

Tých spôsobov je celý rad, až niekedy vzniká trochu zlomyseľný názor, že sme cirkvou spomínačov. Veľkým osobnostiam – aj maticiarom či mužom prvej republiky – venujeme priestor v našich novinách, príležitostných publikáciách, na webových stránkach, pripomíname si ich priamo na službách Božích, na špeciálnych konferenčných či kultúrno-umeleckých podujatiach.

• **Ako vníma evanjelická cirkev vytvorenie samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky prvého januára 1993?**

Úprimne treba povedať, že pre mnohých evanjelikov nebolo jednoduché rozlúčiť sa s Československom. Z veľmi špeciálneho hľadiska. Evanjelici ako prenasledovaná menšina už od prvého vydania Kralickej Biblie („Šesťdĺka“, 1579) prijali jej jazyk za svoj, za znak svojej konfesionalnej identity. V tom istom jazyku storočia spievali piesne z Kancionála (Tranovského Cithara Sanctorum) alebo zo Zpěvníka evanjelického. Tak vzniklo akési neviditeľné prepojenie slovenského evanjelictva s českým jazykovým a duchovným prostredím. No a potom tu bol závažný fakt z moderných dejín: nie dobrá skúsenosť evanjelikov z nového Slovenského štátu, v ktorom veľakrát pocítili, že sú iba trpení, že štát sám seba chápe ako katolícky štát. Nemali istotu demokratického charakteru štátu, svojich plných občianskych a náboženských práv. Mali zlé skúsenosti so sebedomým politickým katolicizmom, so zatvorením vydavateľstva Tranoscusius, s prenasledovaním Židov. Alebo s gardistami – a neskôr presne s tými istými ľuďmi už ako s fanatickými komunistami. Naši skvelí biskupi, kultivovaní muži, demokrati a skutoční pastieri Ruppeldt a Čobrda boli perzekvovaní i za Slovenského štátu, i za komunizmu. To o niečom hovorí. Pred rokom 1993 tu bola teda obava, aký charakter bude mať samostatné Slovensko a ako sa bude daríť evanjelikom v ňom. Či neožijú presne tie isté preludy sebedomého politického katolicizmu, na ktoré si najmä tí starší ešte dobre pamätali. Faktom, žiaľ, je, že celkom nevymizli. Dnes je však samostatné Slovensko pre nás samozrejmosťou. Moje dospelé deti už ani nerozumejú, o čom v tejto časti hovorím. Dnes sme všetci spolu preskúšaní úplne novými netušenými výzvami.

• **Matica slovenská ako najstaršia celonárodná ustanovizne Slovákov je v súčasnosti dehonestovaná predstaviteľmi liberálneho politického i názorového spektra pre jej údajnú „nadbytočnosť“. Ste rovnakého názoru?**

Nie som. Ustanovizne ako Matica slovenská má v kultúrnom živote Slovenska stále svoje miesto. Napríklad dvadsať rokov svojho života som ako farár prežil v oblasti medzi Nitrou a Štúromom, ktoré prijalo v rokoch 1947 – 1949 Slovákov – repatriantov z Maďarska, Rumunska i Vojvodiny. Dvesto rokov si títo ľudia v týchto oblastiach udržali svoj jazyk. Za sedemdesiat rokov na Slovensku materinský jazyk väčšinou stratili. Miestne odbory Matice slovenskej sú pre nich nesmierne cenným prostredím. Sú vďační za každú cennú maticiaarsku aktivitu a podporu. O čo viac potom komunity Slovákov, ktorí dnes žijú v zahraničí?!

• **Aké má byť podľa vás jej poslanie v dvadsiatom prvom storočí?**

Matica by nemala zo Slovenska urobiť jedno obrovské múzeum zaseknuté v čase, navyše s nečitateľnými politickými názormi a ambíciami, ako to bolo v nedávnej minulosti. Mala by aj naďalej napomáhať všetkým vzácnym aktivitám, a pre budúcnosť potvrdiť všetko to krásne a jedinečné, čo je kultúrnym pokladom Slovákov a Slovenska v tom najširšom zmysle slova. Iní to aktívne robia. Prečo práve my by sme nemali?

Zdroje obrázkov: Pixabay, fotokoláže: EČ

CEZ SKLÁ PAVUČÍN

DANIELA LYSÁ

Nehaňte pud môj Martin Kubuš

Nevravím o tom,
čo od stvorenia žije vlastným
životom,
a robí, čo robí, aby žiť smel a
nevymrel.

Nevravím o tom,
čo sprzil vodu, narobil škodu
a za hrst' blata miesto hrudy
zlata.

Vravím len,
ako vám sú milé
všetky ľudské kratochvíle,
nechajte, nech vediem svoj boj.
Nehaňte pud môj
osláviť zem špatno-krásnu,
slovom živiť duše z plastu,
ak nič iné, aspoň vlastnú.

Haló! Áno. Ty. Presne ty. Naprav si uši a počúvaj. Kým na zem spadne posledná snehová vločka tejto zimy a pospúšťajú sa z neba jarné pôžitky, niečo ti prezradím. Aby sa ti nezamotala hlava, zavri oči a plynule dýchaj. Na prsty sadá svetlo približne tridsaťjeden miliónov šesťsto tisíc sekúnd ročne. Nemusím byť zatážená na čísla, aby som dokázala vyrátať počet jedinečných momentov, ktoré sa nikdy viac nezopakujú. Som len zatážená na čas. Lebo ho nie je veľa.

Sú biele, červené, zelené, modré i čierne. Krúti sa a sú na zožratie. Môžu byť hladké, hranaté i ostré. Stačí sa posunúť o krok doľava a dva kroky hore a hneď je to iný priestor. Ešte stále nie je neskoro na ukotvenie predsavzatí, napríklad v ideáli kalokagatie, aby sme sa počas poslednej sekundy tohto roku spokojne zasmiali a zavrteli zadočkom, a nie vešali na šnúru naše vyžmýkané my. Jednoducho, nikdy nie je neskoro

s niečím začať (a s tým zlým skončiť). Šťastie nie je len pre tých, ktorí pravidelne objavujú pavúkov, šťastie pre všetkých, ktorí oň stoja. Na križovatke môže byť aj červená možnosťou, pokiaľ si nezabudneme trikrát poklopať na drevo. Iskričky nemusia horieť iba

v plameňoch, ale i v našich očiach. Bolesť môže byť aj krásna.

Na naklone nej roviny tančuj, jedz slovy postupne a pomaly, neštráť sa nikdy v riadkoch, ktoré vedú aj tak len zľava doprava v určitej dĺžke, nos dáždňik, aj keď neprší, sleduj, kto prebýva v tvojej dlani, a dávaj si bacha na retikulárny aktivačný systém

i zlodejov snov. Praskajú bublinky a náramne ich to baví.

Len toľko som ti chcela povedať, kým posledná snehová vločka spadne na zem a rozbije sa.

Tri. Dva. Jeden.

zeleň svrbí v očiach
a teplejšie mi nie je len na duši
keď ťa v pravej dlani mám
cez sklá pavučin prilieta pomaličky jar
dráždi moje zmysly
už to pod nohami nevrzga ako vtedy
keď sme šli potom na teplý čaj
je to mäkké, vábi to
a rozprestiera svoj koberec
môžeme si ľahnúť nahí
však rozbitý sneh nereže

Dobro v nás kdesi hlboko drieme

Rozhovor s autorom Miroslavom Búranom

EVA ČULENOVÁ

Slovesné umenie

Začnime vašou najnovšou knihou *Katkiné dobrodružstvá*, ktorá vyšla vo vydavateľstve Signis koncom októbra 2021. Prečo ste siahli po žánri príbehu pre deti? Aká bola motivácia napísať príbeh osemročného dievčatka Katky a jej zvieracích priateľov?

Hlavnou motiváciou bola moja neter Simonka, ktorá mala v tom čase osem rokov (momentálne má deväť). Navrhla mi, že by som mohol napísať nejakú detskú knižku, niečo, čo by aj ona mohla čítať, keďže veľmi rada číta. Ja ako správny krstný otec som to nemohol odmietnuť. Dokonca keď bola u nás na prázdninách, začali sme spolu vymýšľať príbeh, z ktorého neskôr vznikli *Katkiné dobrodružstvá*. Nemalú zásluhu na vzniku tejto knihy má teda aj Simonka. Prvé dve postavičky sme vymysleli spolu, zvyšné som potom vymyslel už ja sám. Vlastne aj kvôli tomu som jej tú knižku venoval.

Hlavnými postavkami tohto príbehu sú okrem Katky najmä zvieratká – plyšový potkan, postarší kocúrik, mačička s mačiatkom. Kde ste čerpali inšpiráciu spracovať príbehy práve zvieratiek?

Myslím si, že väčšina ľudí má rada zvieratká, a keďže žijem na dedine, mám k nim tiež veľmi blízko. Preto keď som začal ten príbeh písať, prišlo to akosi automaticky, príliš dlho som nad tým ani nepremýšľal. Nebol v tom žiaden kalkul, jednoducho som to tak cítil. Zvieratká boli u mňa jasná voľba, a samozrejme, som sa riadil aj názorom Simonky, keďže je veľmi vnímavé dieťa. Občas som sa snažil premýšľať ako ona.

Vieme, že máte pripravený rukopis ďalšej knihy o zvieratkách *Veveričkine trampoty*. Priblížte ju, prosím, našim čitateľom. Čo môžu očakávať, na čo sa môžu tešiť?

Veveričkine trampoty sú čisto zvieracím príbehom, čiže v ňom vôbec nefigurujú ľudia. Je to kniha o troch zvieracích smoliaroch. Hlavnými hrdinami sú veverička, drozdík a zajko. Každý z tejto trojice má nejaký zdravotný problém, ktorý ho trápi. Zistia však, že v lese žije zvierka, ktoré im dokáže pomôcť, a tak sa ho rozhodnú vyhľadať. Pri putovaní lesom zažívajú rôzne situácie. Stretnú dobré aj zlé zvery, takže o napätie nebude nuda.

Na základe vašich textov usudzujem, že máte hlboký vzťah k prírode. Čo vám príroda dáva, čo v nej nachádzate? Máte úplnú pravdu. Príroda mi je veľmi blízka. Snažím sa chodiť do lesa takmer každý deň, ak sa dá. Je to pre mňa večný zdroj inšpirácie. Viem si tam psychicky veľmi oddýchnuť a načerpať novú energiu. Nenadarmo sa vraví, že človek je odjakživa spätý s prírodou. Čím som starší, tým viac si to uvedomujem. Navyše každé ročné obdobie má svoje čaro.

Podme k vašim literárnym začiatkom. Kedy ste začali písať a aké boli vaše témy?

Prvú báseň som napísal asi v 19 rokoch na vojenčine. Myslím, že to bol ľúbostný text. Potom prišlo niekoľko ďalších básnických textov o živote. Keď som sa v dvadsiatich vrátil do civilu, viac som sa písaniu nevenoval. Až o osem rokov neskôr som začal opäť písať básne a pridal som k tomu aj poviedky. V tom čase vznikali rôzne literárne portály, a tak som do nich začal prispievať. Potom som objavil literárne súťaže a skúsil som sa zapojiť. V porote sedeli zväčša etablovaní autori, a tak som bol zvedavý na ich názory. Keď prišli prvé úspechy, pochopil som, že to moje písanie má zmysel, a odvtedy sa mu venujem aktívne až do súčasnosti, spolu asi pätnásť rokov.

Ako vnímate súčasnú literárnu tvorbu na Slovensku? Zaujali vás v poslednom čase nejakí slovenskí autori alebo nejaké dielo?

Myslím si, že na Slovensku je veľmi veľa talentovaných spisovateľov. Keďže som dost dlhý čas písal najmä poéziu, tak ju aj veľmi rád čítam a veľa si jej aj kupujem. Najnovšie som si kúpil *Sme(stále) príbuzní* na začiatku Osamelí bežci vo výbere Jána Štrassera, takže Štrpka, Repka, Laučík. Ďalej mám veľmi rád poetku Milu Haugovú, som zberateľom jej zbierok a mám ich zhruba desať, no ešte mi ich dosť chýba, najmä tie staršie, ktoré sú už vypredané, by som rád vlastnil. Z prózy mám rád Vilikovského, Duška, Veroniku Šikulovú. Som zvedavý na novú knihu Petra Jaroša, ktorý pred rokmi robil porotcu v Literárnej Senici, kde som sa s ním mal tú česť stretnúť. Som veľkým fanúšikom *Tisícročnej včely*, je to moja srdcovka. Čítal som ju už tri razy a ešte aspoň raz isto budem.

Vaše diela nesú výrazné smerovanie k pojmu dobro. Usudzujem tak podľa toho, že postavy vo vašom diele si navzájom pomáhajú a chcú pre seba len to najlepšie. Co je podľa vás dobro? Ako by ste ho charakterizovali?

Postrehli ste to veľmi správne. Ja som empatický človek, čo býva pre mňa občas na škodu. Ale na druhej strane mi to pomáha vcítiť alebo vžiť sa do kože iných ľudí, a to je vlastne základom môjho písania. Odporovať správanie iných a použiť to vo svojich knihách. Dobro je pre mňa, keď urobíte niečo nezištné, čisté. Psychická či fyzická pomoc. Občas stačí len pohladenie, prípadne úsmev na tvári. Podľa môjho názoru je v dnešnom sebeckom svete ťažké nájsť čisté, nezištné dobro. Ale stále mám nádej a verím, že kdesi hlboko v každom z nás drieme. Len niekedy trvá dlhšie ho objaviť.

Priblížte, prosím, čitateľom, vaše ďalšie literárne plány. Pripravujete ďalšie dielo? Ak áno, aké? Co chcete svojimi dielami ľuďom odkázať?

Ako ste už spomínali, mám pripravenú detskú knihu *Veveričkine trampoty*. Ďalej mám pripravenú zbierku krátkych poviedok z lesa, ktorú by som rád vydal. No a momentálne môžem prezradiť, že usilovne pracujem na druhej časti *Katkiných dobrodružstiev*. Takže myslím, že sa moji čitatelia majú na čo tešiť. Hlavným poslanstvom mojich kníh je, že aj keď žijeme v ťažkej dobe, ľudia sú stále ľuďmi. Nech je doba akokoľvek zlá, vždy sa v nás nájde to skryté dobro a v konečnom dôsledku všetko zlé spoločne prekonáme, lebo musíme. Hoci dobro niekoľko zápasov aj prehrá, v konečnom dôsledku nad zlom zvíťazí.

MIROSLAV BÚRAN (1978) žije a tvorí v Jablonici. Písaniu sa venuje od roku 2008. Začínal publikovaním na literárnych weboch. Neskôr získal zhruba päťdesiat ocenení v literárnych súťažiach na Slovensku, v Čechách a v Poľsku. Napísal zbierky básní *Štyri ruky života* (2010, Formát), *Potreba milovať* (2014, Dali, ilustr. L. Pilná), *V hluchom svete* (2016, Kicom, ilustr. J. Bocian), prózy *Návrat do prítomnosti* (2015, Kicom, ilustr. L. Pilná), *Poblúdenie* (2016, Kicom, ilustr. J. Bocian), *Vázenie Dúfať* (2019, Kicom, ilustr. L. Pilná). V roku 2021 mu vyšla kniha pre deti *Katkiné dobrodružstvá* (Signis, ilustr. I. Vargončíková).

Výtvarné umenie

Už v osemdesiatich rokoch bol uznávaným výtvarníkom, o ktorého schopnostiach nikto nepochyboval. Maliar, portrétista, grafik a kresliar. (Na obr. jeho autoportrét)

Ladislav TRESKOŇ

Ladislav Treskoň vynikal technickou zručnosťou a kresliarskou pohotovosťou. Mal jedinečný zmysel pre realistické zobrazenie portrétov a ľudových scén. Keďže však zomrel veľmi mladý, nemohol plnohodnotne rozvinúť vlastné umelecké nadanie.

Na tento svet prišiel 10. mája 1900 v Petroviciach. Otec Ľudovít bol notárom, mal tri sestry. Ľudovít školu vychodil v Bytči, v rokoch 1910 – 1918 študoval na piaristickom gymnáziu v Trenčine. Hneď po maturite v apríli 1918 musel narukovať, pričom bol odvelený na taliansky front. Koniec prvej svetovej vojny ho zastihol v rakúskom meste Graz, po demobilizácii žil niekoľko mesiacov u rodičov v Bytči.

Na jeseň 1919 začal Treskoň študovať na Akadémii výtvarných umení v Prahe (u profesorov V. Bukovca, M. Pirnera a M. Švabinského). Zároveň sa pripravoval na profesúru kreslenia a deskriptívnej geometrie na filozofickej fakulte (pedagogika a filozofia) a na technike (deskriptívna geometria a matematika). Absolvoval študijné zájazdy v Drážďanoch a vo Viedni (1921 – 1922), čím aspoň čiastočne uspokojil svoju túžbu spoznať európske umenie.

Vznik prvého spoločného štátu Čechov a Slovákov koncom októbra 1918 Treskoň spočiatku prijal s nevyjasneným názorom. Chápal však zmysel revolučných pohnutí a prebudilo sa v ňom národné povedomie. Zhruba od jari 1919 intenzívne maľoval bez akéhokoľvek ideového ukotvenia. Vypustil zo svojich výtvarných plánov Budapešť a orientoval sa na umelecké centrá nového štátneho útvaru. Mimoriadnu pozornosť venoval dôkladnému

osvojeniu pravopisu a prehĺbeniu znalosti slovenčiny, pretože dovtedy ju používal iba v styku s jednoduchými ľuďmi. Zároveň sa v ňom prebudil demokraticky zmýšľajúci človek, ktorý v júni 1919 prekvapil svojich blízkych dobrovoľným vstupom do armády. Podľa renomovaného historika umenia Mariana Várossa to „*vnímal ako moment vnútornej očisty, ako by si chcel zaslúžiť dôveru novej spoločnosti*“. Vedno s partiou bytčianskych mladencov prišli do Trenčína, odkiaľ ich poslali do Karlových Varov, späť do Kroměříža a napokon do Kardašovej Řečice pri Jindřichovom Hradci.

Výtvarný talent prejavil Ladislav Treskoň už v detstve. Od štrnásť rokov zručne pracoval s olejom, akvarelom, ale najviac inklinoval ku kresbe tužkou, uhlom a perom. Ako stredoškolský pedagógov svojimi kresbami, divadelnými dekoráciami, rôznymi príležitostnými výzdobami, portrétmi sestier, známych a spolužiakov... Neskoršie, v rámci dobrovoľníckej služby v Kardašovej Řečici pri Jindřichovom Hradci, portrétoval vojakov i dievčatá, maľoval návrhy na pohľadnice pre miestnu organizáciu Sokola. Vďaka odporúčaniam nadriadených ofíciov a na základe kvality predložených diel bol zásluhou význačného českého maliara, grafika, pedagóga a vtedajšieho rektora AVU Maxa Švabinského prijatý na štúdium do Prahy bez absolvovania prípravného ročníka.

Cez prázdniny v roku 1918 portrétoval Treskoň drotárov, roľníkov a žobrákov v Bytči a jej okolí. Autorove bravúrne kresby vydal ako sériu 12 pohľadníc slovenský spolok Detvan v Prahe (bol jeho funkcionárom). V rámci akcie na pomoc hladujúcim v Rusku urobil návrh pohľadnice. Maľoval tiež portréty pre knižnice a čitateľň študentskej kolónie v metropole Československa, v lete 1922 zhotovil akvarely a oleje s motívom krajiny z rodného kraja, pokračoval v práci na drobných grafických listoch...

Popri štúdiu venoval nemalo času rôznym záľubám. Aktívne participoval na všestrannej činnosti spolku Detvan, v rámci ktorého prednášal o umení. Blížšie spoznal viacerých slovenských vysokoškolákov – budúcich známych maliarov, grafikov a sochárov Janka Alexyho, Miloša Alexandra Bazovského, Stanislava Biroša, Vojtecha Ihrského, Štefana Polkorába, Jozefa Pospíšila či Štefana

Štiavnik (kresba uhlom, 1921; v zbierkach Galérie mesta Bratislavy)

Straku. Aby bol lepšie existenčne zabezpečený, často chodieval portrétovať do pražských súkromných bytov (tak sa dostal napríklad do rodiny slávneho literáta Aloisa Jiráska a iných známych osobností), fundovane písal o výtvarnom umení, kreslil karikatúry pre časopisy...

V apríli 1923 si tvorca obstaral ručný lis so zámerom venovať intenzívnejšiu pozornosť grafike. Využíval najmä techniku drevorytu (Ex libris L. Treskoň, *Gazda*, *Novoročný pozdrav*, *Pohreb*, *Prevaňa*, všetky 1922; *Kolega*, *Očován*, obe 1923 a i.). Príležitostne robil aj ilustrácie, čo potvrdzuje básnická zbierka Sidónie Sakalovej *Moja radosť* (Žilina, 1922).

Kresby a grafiky uverejňoval Treskoň v *Slovenských pohľadoch*, *Svojeti*, *Lidových novinách* a ďalších literárnych, kultúrnych a spoločenských periodikách. Časopisy ho vyhľadávali pre pohotovosť a kvalitu odvedenej práce. Medzi najhodnotnejšie výtvarníckove oleje patria podľa kunsthistorikov *Gazda z Nimnice*, *Sedliak*, *Žobrák z Kotešovej* (všetky 1920), *Autoportrét* (1921), *Odpočívajúca baletka*, *Večera na Váhu*, *Zátišie so zeleninou* (všetky 1922), *Zajatec* (1923). Treskoňove diela sa okrem pražských, respektíve českých galérií a súkromných zbierok nachádzajú aj vo fondoch Slovenskej národnej galérie, Galérie mesta Bratislavy, Galérie M. A. Bazovského v Trenčine, Považskej galérie umenia v Žiline, Slovenského národného múzea a Literárneho múzea SNK v Martine...

Vedno s Jankom Alexym a inými mladými tvorcami patril medzi členov Spolku slovenských umelcov v Martine, ktorý ich pozýval na vernisáže svojich výstav. Treskoň zastupoval v jeho výbore mladých výtvarníkov. Keďže však neboli spokojní s činnosťou a celkovým fungovaním SSU, založili si nový kultúrno-umelecký spolok *Svojeti*.

Začiatkom septembra 1923 odišiel ako štipendista ministerstva školstva do Detvy, odkiaľ chcel priniesť bohatý národopisný, krajinársky a portrétny materiál. Náhle však ochorel a trpel silnými poruchami trávenia. Veril, že to mladý organizmus prekoná, preto sa nepodrobil lekárskej vyšetreniu. Chorý odcestoval do Prahy na zápis do posledného ročníka AVU. Nakoniec ho s prudkou červienkou previezli do infekčnej nemocnice, kde 13. októbra 1923 zomrel...

Hoci krutý osud vymeral Ladislavovi Treskoňovi len dvadsaťtri rokov života, súveká výtvarná komunita hovorila o odchode „*hotovej osobnosti, ktorá stihla nezabudnuteľne odžiť svoj podiel v národnej kultúre a umení*“.

PETER CABADAJ

Miroslav Búran

KATKINE DOBRODROUŽSTVÁ

Ilustrácie: Ivana Vargončíková
ukážka

1. kapitola – Búrka

Včera večer bola obrovská búrka. Padali také veľké kvapky, až mi bolo do plaču. Mám osem rokov a chcela som ísť von do búrky. Lebo nie som strachopud. Rodičia mi to však nedovolili, ale dnes už môžem ísť. Teraz iba jemne poprúcha, ale zato je všade veľmi veľa vody. Obujem si gumáky, navlečiem pršiplášť a bežím von. Vkročím do mláky a okamžite musím začať plávať. Je totiž veľmi hlboká. Ako si tak plávam, stretnem malého potkana. Rozpištim sa na celú ulicu. Potkan na mňa vyľakane pozerá.

„Čo sa na mňa tak pozeráš?“

„Ja na teba pozerám, lebo sa ťa bojím.“

„Mňa sa nemusíš báť, ja sa bojím teba oveľa viac.“

„Nebudeme teda kamaráti?“ spýta sa nespomelo potkan.

„Ja neviem, ja ťa nepoznám,“ odvetí dievča.

„Ako si sa sem dostala?“

„Chcela som byť odvážna, lebo sa mi chlapci v škole vysmie-
vajú, že som strachopud,“ odvetí dievča.

„Čože? Prečo sa ti vysmieávajú?“ spýta sa potkan.

„Lebo spím s plyšákom,“ zapýri sa dievča.

„Ale veď aj ja som z plyšu,“ usmeje sa potkan.

„Cože? Ty si plyšový?“

„A čo si myslela?“

„Že si živý potkan.“

„Ale veď ja som živý.“

„Veď vieš, ako to myslím...“

„Ako sa voláš?“

„Katka a ty?“

„Ja sa volám Fero.“

„Ako to, že vieš plávať, keď si plyšák?“

„Neviem, prečo viem plávať, ale jednoducho to viem.“

„A prečo si tu sám?“

„Lebo som ušiel od zlého pána.“

„A ako sa volá?“

„Ten chalan sa volá Peter a je veľmi neporiadny,“ povzdychne si Fero.

„Neboj sa, ja ťa pred ním ochránim,“ sľúbi mu Katka.

„Naozaj by si to pre mňa spravila?“

„Áno, sľubujem, len musíme vyjsť čím skôr na breh,“ odvetí Katka zadychčane.

Ešte hodnú chvíľu plávajú, kým sa mláka skončí. Napokon sa vyštverajú na breh.

„Ach, to bola obrovská mláka, takmer ako more,“ povzdychne si Katka.

„Ty si videla more?“ začuduje sa Fero.

„Áno, bola som v lete s rodičmi v Grécku,“ usmeje sa Katka.

„Fíha! A aké je to more?“

„Obrovské a slané.“

„To by som chcel niekedy vidieť!“ povzdychne si Fero.

„Ak chceš, môžem ťa v lete zobrať s nami k moru,“ ponúkne sa mu Katka.

„Áno, to by som veľmi chcel!“ poteší sa Fero.

Sedia na ulici a zhovávajú sa. Mrholenie konečne utíchne. Na chvíľu spoza mraku dokonca vykukne slniečko.

„Zoberiem si ťa domov, čo ty na to?“

„Veľmi pekne ti ďakujem Katka!“ zvolá Fero a od radosti vyskočí do vzduchu. Vtom kúsok od nich zastaví auto. Vystúpi z neho nízky, zavalitý chlapec. Podíde k nim a vezme Fera do ruky.

„Katkááá, pomóóó!“ zvolá zúfalý potkan. Kým sa dievča spamätá, auto s Ferom zmizne preč.

„Neboj sa, Fero, ja ťa zachránim!“ zvolá dievča a beží domov po pomoc.

Marcel Páleš

ROZPRÁVKA PÍSANÁ POD HVIEZDAMI

ukážka

Kapitola 7 – Zlo nikdy nespí

Počas brigády si svetlíci všimli, že veľa odpadu pochádza z cigaretových ohorkov. Krútili hlavami, že ľudia vôbec fajčia a dobrovoľne si ničia zdravie.

„To sú ľudské zlozvyky, máme ich množstvo. Niektoré také, niektoré zasa iné. Poniektoré ľuďom prinášajú skvelé pocity, i keď im nenápadne kradnú zdravie. Vy na Svetlontíde máte aké?“ opýtala sa Monika, ktorá sa na podobnú tému už so žiakmi rozprávala aj v debatnom krúžku.

„Zlozvyky? My poznáme skôr dobrozvyky,“ usmiala sa Bela.

„Dobrozvyky?“ čudoval sa Filip.

Mama svetličat im porozprávala, ako sa na Svetlontíde radi z dobrozvyku pozerajú na vesmírnu oblohu, pritom veľa rozmyšľajú, obdivujú krásu vesmíru, nachádzajú tak pokoj a úsmev, čiže samé dobré veci. Len sa občas pozabudnú, až sa z dobrozvyku stane dobrozlozvyk. Lesana sa hneď zaujímala, či je na Svetlontíde nočná obloha rovnaká ako pri pohľade zo Zeme. Zároveň si uvedomila, ako vo svojom pipipančucháčskom období túžila po tom, že bude mať opicu aj koňa ako nevsedných priateľov, akých hocikto nemá a s ktorými sa môže baviť o všetkom možnom aj nemožnom. A teraz sa jej to splnilo, i keď namiesto opice a koňa sú to svetlíci.

„Vôbec nie. Okolo Svetlontídy lietajú rôzne vesmírne telesá, ktoré ste vy ľudia ešte nikdy nevideli, a od nás vidíme aj množstvo súhvezdí, ktoré sa dorozumievajú,“ povedal nadšene Orion.

„Dorozumievajú?“ žasla Miška a pomyslela si na chvíľu so svojim mužom Ľudvigom, keď pozorujú nočnú oblohu a skúšajú nájsť niektoré súhvezdia.

Hatys spomenul príklad súhvezdia Veľkej veverice, ktoré sa priblíži k súhvezdiu Malého orieška, spoja sa a na chvíľu sa premenia na súhvezdie srdca.

„Alebo sa súhvezdie stromu spojí s drobnými súhvezdiami listov a tiež vytvorí srdce,“ pridala príklad aj Meisa.

Filip vyzvedal, ktoré dorozumievanie súhvezdí je najkrajšie. Bela im preto opisala, ako sa raz za dlhý čas spoja dve srdcia, ktoré sa zrodili z dvoch a dvoch súhvezdí. Jedno srdce prenikne do druhého a zažiaria. Vtedy sa niekde vo vesmíre, napríklad na Zemi, narodí výnimočná bytosť, ktorá do sveta rozšíri veľa dobra.

„Kokos! To musí byť vesmírne divadlo!“ pochválila Lesana.

„Ale nie je jediné. Máme aj opačné príklady a vtedy pociťujeme strach,“ povedal Hatys.

„Niekedy súhvezdia do seba narazia, lebo ich tak niekto usmerní. Našťastie, podobné zrážky sa dejú veľmi ďaleko od nás, v tých najtmavších miestach vesmíru. Vieme to aj podľa strašných zvukov, ktoré k nám doľahnú v ozvenách. Vtedy sa zrodil niekto, kto bude dobrým robíť zlo,“ smutne doplnila Bela.

„Majú aj oni nejakú planétu?“ opýtal sa Ľudvig.

„Majú. Volá sa Zlopieter,“ odpovedal Hatys.

„Boj dobra so zlom sa asi tak skoro neskončí,“ zhodnotila Monika.

„Zatiaľ asi nie. Zlí budú vždy chcieť ovládnuť svet. A dobrí im to nedovolia,“ povedala Bela.

„A vy sa obyvateľov Zlopietera nebojíte?“ skúsila zvedavo Lesana.

„Nebojíme. Ak je na planéte veľa prastromov s hviezdou a veľa dobrých bytostí, nepriblížia sa, lebo ich dobro natoľko ožaruje, že sa rozpadajú na prach. Svetlontída žiari dobrom ako

málokto planéta. Ak by sa na ňu chceli predsa len nejakým spôsobom dostať, museli by mať takéto zázračné kamene,“ vysvetlila mama svetličat a ukázala na kameň, ktorý mal pri sebe každý svetlík.

Napokon žiaci, učiteľky, Ľudvig a svetlíci naplnili odpadom niekoľko vriec. Vesmírnym návštevníkom teraz park o čosi viac pripomínal ich planétku. I keď také vysoké stromy na Svetlontíde nerastú. A Filip si stihol popritom všetkom nakresliť mapu parku s okolitými uličkami a nakresliť do nej všetko, čo odpozoroval.

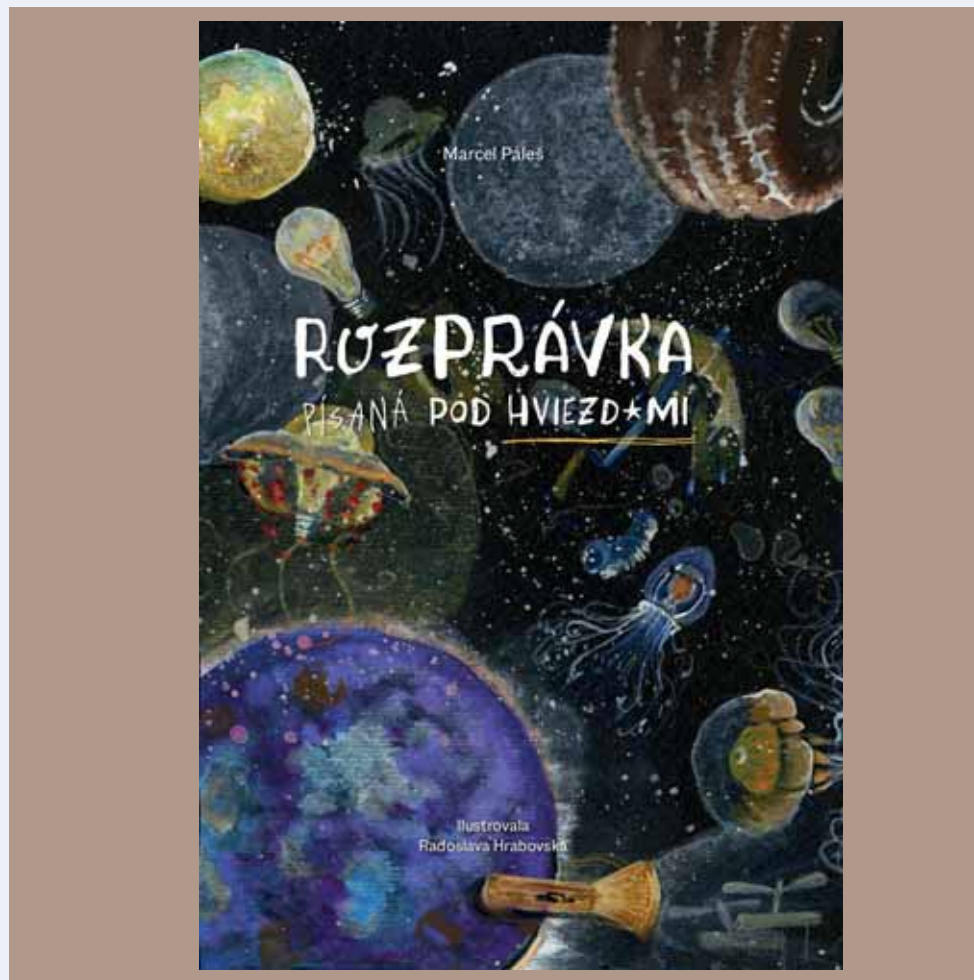
Už-už sa chystali brigádu ukončiť, keď pokojný čas prerušil krik.

„Pomóóó!“ bezmocne znel hlas Lesany.

Všetci sa rozbehli na miesto, kde upratovali Orion a Lesana. Z diaľky videli, že lietajúca vec sa usiluje uniesť svetlička, no Lesana ho nechce pustiť. V behu trébovaný Ľudvig bol čoskoro pri nich, vrazil päťou do lietajúceho drona, ten pustil Oriona a uletel.

„Môj zázračný kameň! Ukradol mi ho! Bez neho nemôžem spať na Svetlontídu!“ kričal Orion.

Ľudvig vyštartoval za dronom, ktorému sa podarilo vzlietnuť a uniknúť z parku. Napokon vletel do veľkého čierneho auta, ktoré sa rýchlo vzdialilo.

FRANTIŠEK ŠVANTNER

(29. 1. 1912 –
13. 10. 1950)

Hoci nežil dlho, patrí bez akýchkoľvek pochybností medzi najvýraznejšie zjavy modernej slovenskej prózy. Na základe jeho literárnych predlôh bolo nakrútených sedem filmov a televízny seriál.

Len vlani vyšli ako elektronické knihy hneď tri tvorcove diela (*Nevesta hôľ*, *Dáma*, *Malka*). Koncom januára uplynulo 110 rokov od narodenia Františka Švantnera.

Písal všetkými zmyslami a v jeho textoch sa vône stávajú chuťami, vídené a počuté hmatateľným. Majstrovsky vedel zobrazovať nálady a impresie, ktoré – parafrázujú Jena Giona – kráčajú a nadobúdajú takú silu, že sa listy pri ich prechode zohýbajú a zanechávajú za sebou len dlhé tiene.

Svetlo sveta uzrel Švantner v Mýte pod Ďumbierom v rodine železiarskeho robotníka. Zmaturoval na učiteľskom ústave v Banskej Bystrici, do roku 1940 pôsobil ako správca a učiteľ na ľudovej škole v rodnej dedine. Zároveň s plnením náročných pedagogických povinností bol v Mýte pod Ďumbierom mimoriadne aktívny aj v rámci osvetovej činnosti. Spomenieme v tejto súvislosti i všestranné angažovanie sa v miestnom odbore Matice slovenskej, ktorý spoluzakladal. Počas takmer celého jestvovania prvej Slovenskej republiky bol Švantner odborným učiteľom na meštianskej škole v Podbrezovej, neskôr pedagogicky účinkoval v Novej Bani.

Prvé krátke poviedky uverejnil v stredoškolskom časopise *Svojeť*. Tvorcovo dielo sa rozvinulo – na pozadí politických a spoločenských otrasov prelomu tridsiatych a štyridsiatych rokov minulého storočia – v literárnom kontexte prózy naturizmu. Čerpal hlavne z archaických zdrojov mýtického iracionalizmu v jeho univerzálnych (starodávne legendy) aj lokálnych (ľudová balada) významových rozhraniach. Pokiaľ ide o inšpiračné žriedla, badateľne možno registrovať vplyvy E. Zolu (v mladších rokoch), Bergsonovho vitalizmu

MLADÍ VO VEČNOSTI

a francúzskych regionalistov F. Ch. Ramuza a J. Giona. Motívicky autor čiastočne nadviazal i na prozaické texty Margity Figuli, Dobroslava Chrobáka a Ľuda Ondrejova, techniku fantastickéj novely študoval na diele E. A. Poea.

Aj keď prakticky celú Švanterovu literárnu činnosť spája zachovanie pozoruhodnej ideovej i formálnej kontinuity, dajú sa v jej súradniciach zreteľne identifikovať dve autonómne línie v dvoch tvorivých fázach. V lyricko-baladickéj línii prvého obdobia vznikli knihy vydané Maticou slovenskou – *Malka* (1942), *Nevesta hôľ* (1946) –, v epickej línii druhej fázy sa niektoré novely a posmrtno vydaný román *Život bez konca* (1956).

Literárna história zvykne oprávnene uvádzať, že už debutový titul *Malka* obsahuje vo vyspelom tvarovom celku všetko, čo charakterizuje aj prozaikovu ďalšiu tvorbu – oslavu prírody a prírodného života, zmes naturizmu a lyrizmu, iracionálna a fantastika, senzualizmu a erotiky a najmä hľadanie hraničnej čiary medzi životom a smrťou. Ide o priestor, v ktorom dochádza k zauzľovaniu antologických, gnozeologických a etických problémov, a kde sa vyjavujú najhlbšie vrstvy ľudskej psychiky. V podtexte takto koncipovaného diela je tiež príznačné úsilie o únik z dobových spoločenských, svetonázorových a sociálnych väzieb, respektíve vytrvalá snaha o literatúru ako čistú, estetickú kreatívnu kategóriu.

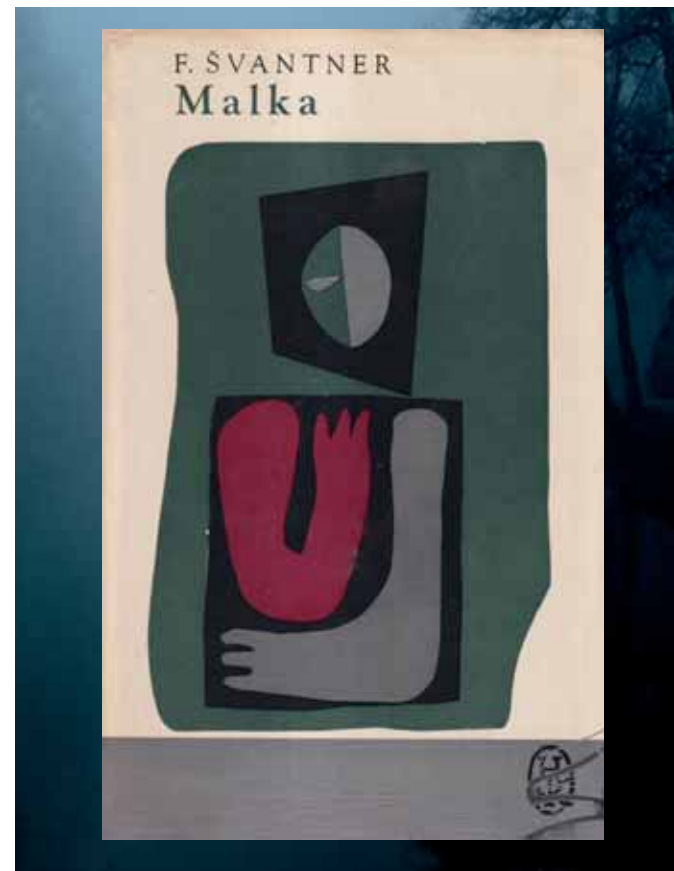
Naznačená odstredivá tendencia kulminuje v románe *Nevesta hôľ*. Tento Švantnerov opus predstavuje nielen vrcholný umelecký prejav slovenského naturizmu, ale tiež jednu z najkomplikovanejších obsahových štruktúr v dejinách našej modernej prózy. Časť povojnovej kritiky, paradoxne, nepochopila významové zretele spomínaného románu. Polemické reakcie, ako i celkový vývin diania v obnovenom Československu prinútili Švantnera vzdať sa napísania jeho voľného pokračovania. Zmienku si istotne zaslúži fakt, že *Nevesta hôľ* má aj filmovú verziu, ktorú v roku 1971 nakrútil režisér a spoluautor scenára Martin Ťapák. Hlavné úlohy v nej stvárnil Milan Kňažko (horár), Július Pántik (Tavo) a pôvabná Mária de Riggová (Zuna).

Rozsiahla saga *Život bez konca*, ideovo-esteticky završujúca spisovateľovo dielo, bola námetom pre rovnomenný, často reprízovaný televízny seriál režiséra Miloslava Luthera (1982) s plejádou známych slovenských hercov. Televízia adaptovala i Švantnerove novely *Stretnutie* (1966, réžia Franek Chmiel), *Dáma* (1968, réžia Ivan Balada), *Sedliak* (1968 – pod názvom *V hodine strachu*, réžia Milan Růžička), *Malka* (1968,

réžia Martin Ťapák), *Pasca* (1981, réžia Stanislav Párnický) a *Kňaz* (1988 – pod názvom *Tvár v rose*, réžia Dodo Banyák). Sugestívny film *Pasca*, v ktorom účinkovali také herecké esá ako Jozef Adamovič, Jiří Bartoška, Anna Javorková a Libuše Šafránková, patrí medzi umelecky najkvalitnejšie televízne diela (nielen) osemdesiatych rokov. Spomenuté prózy *Dáma*, *Sedliak* a *Kňaz* vyšli posmrtno v autorovej zbierke noviel *Dáma* (1966).

V záverečnej fáze života bol František Švantner spisovateľom referentom (štipendistom) Matice slovenskej, ktorá mu do posledných chvíľ zmierňovala bolestné príkorie osudu. Zomrel po operácii mozgového nádoru v jednej z pražských nemocníc vo veku 38 rokov.

PETER CABADAJ

POETICKÁ ANATÓMIA ŽENSKEJ DUŠE V ČASOCH HYPERMODERNÝCH

LUKÁŠ PERNÝ

Soňa Ferencová: *Objímanie letokruhov*

Soňa Ferencová (*1989) je slovenská poetka, nositeľka ocenenia v súťaži Cena Rudolfa Fabryho a hudobníčka, ktorá debutovala svojou poetickou zbierkou *Objímanie letokruhov* (knihka vyšla v Edícii mladých slovenských autorov časopisu *Dotyky*). Autorka vyštudovala Univerzitu Komenského, spievala pre Slovenský rozhlas, zahrala si v historickom dokumente RTVS o evanjelikoch *Sola scriptura* a v rámci hudobnej kariéry vydala album, singel, EP; odohrala tiež množstvo koncertov a je dvojnásobnou finalistkou súťaže RTVS Košický zlatý poklad. V súčasnosti tvrdo pracuje na novom albume a taktiež na novej knihe.

Objímanie letokruhov je hodnotné dielo predovšetkým vďaka tomu, že nahliada do ženskej duše generácie, ktorá svoje detstvo prežila v 90. rokoch. Dominujúcim motívom útlej, no zároveň dizajnovy elegantnej poetickéj knižky (dizajn: T. Denková) je konfrontácia ženy s odmietavosťou voči vážnym vzťahom, osudovosťou a hľadanie rovnováhy vo svete neistoty a nestálosti a to všetko v boji s vlastnou emocionálnou rozorvanosťou. Dielo je prevažne melancholicko-romantické (*veľký smútok mením na malinký/zvyšné slzy scedím do pohára*) a ide o subjektívnu, spontánnu a miestami až priveľmi intímnu spoveď mladej poetky, pričom autorke nechýba ani zmysel pre sebaróriu (*Nemám doma ani kvapku alkoholu a všetkých mužov som odohrnala preč!*; *Moji drahí ma opustili, asi nemali dosť sily – žiť so mnou*). Ferencová nám vo svojej subjektívnej lyrike demonštruje pestrofarebnosť ženských emócií, ale aj ich chaotickú neuchopiteľnosť v konfrontácii s nestálym hypermoderným svetom. Ide o náhľad do tých najhlbších sfér ženskej duše od milostných vzplanutí (*Iba nočné vtáčstvo bolo svedkom ich vzplanutia... Si dažďom keď ovlázuješ moje suché polia*) cez melancholické rojčenie z nenaplnenej lásky (*Kde si mi? Tejto noci snežíš do*

zimy a k hrejivej myšlienke iba mráz; Trápilo ju prečo neodpísal, nechcel pri nej ostať vtedy večer...), pokus o zabudnutie a chlad (vychladnúť zo sníčkov, z ideálov/ stať sa značne nudnou, ale stálo) až po hmlivinu neistoty a tápania (Už zase nespím/čakám na kompromisy túlavých topánok). V diele tiež dominuje motív strachu zo samoty a odmietnutia (Sme generácia žien bojach sa odmietnutia, preto odmietame samé a posielame staré zvyky do zabudnutia; Svoje city k mužom skrývam až kým neodídu inam/Nevydržíš to?), kríza v medziľudských vzťahoch a komunikácii, čo je zo sociologického hľadiska dominujúci fenomén v generácii tridsiatnikov.

Soňa Ferencová predstavuje čitateľovi subjektívnu lyriku, ktorá sa objektívizuje na pozadí aktuálnych sociologických problémov novej stratenej generácie dnešných tridsiatnikov (*Sme panelové deti, nosíte nám na hrob kvety, pretože sme umreli skôr ako ste vy dospeli...koneční!/Osamelí!/Poslední!/pred koncom európskeho sveta...).* Ide o dielo autentické a v porovnaní so súčasťou poéziou – ktorú ako modernista priveľmi neobľubujem – aj umelecky hodnotné.

Blahoželáme PhDr. Lukášovi Pernému, PhD., členovi redakčnej rady Orla tatranského, k získaniu

Prémie v rámci ceny Alexandra Matušku za esejistiku a literárnu vedu 2020.

Ocenenie udelil Spolok slovenských spisovateľov za knihu *Utopisti. Vizionári sveta budúcnosti. Dejiny utopizmu a utópií*.

BLAHOŽELANIE

LUKÁŠ PERNÝ
UTOPISTI
VIZIONÁRI SVETA BUDÚCNOSTI
DEJINY UTOPIÍ A UTOPIZMU

MATICA SLOVENSKÁ

Obrannú dohodu s USA sprevádzajú mnohé otázky aj pochybnosti

Väčšina občanov má zo zmluvy strach

Jozef SLIACKY – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Na prelome rokov a do dnešných dní sa viac ako o pandémie hovorí o obrannej spolupráci s USA, o zmluve, ktorú až podozrivo rýchlo a jedomyseľne odsúhlasila vláda Slovenskej republiky a ktorá – ako naznačuje konštelácia sil – má šancu prejsť aj v slovenskom parlamente. Zatiaľ čo „slovenskí jastrabi“, najmä ministri Naď a Korčok, ju prezentujú div nie ako základ existencie slovenskej štátnosti a slovenského národa, opozícia vidí v zmluve veľa nedostatkov, ktoré môžu mať negatívny dosah na Slovensko v budúcnosti.

A čo na to obyčajní ľudia? Nemáme teraz na mysli matovičovcov, ale radových občanov Slovenskej republiky. V mojom pohľade je „obyčajným človekom“ niekto, kto reaguje na dianie okolo seba sedliackym rozumom. Na rovinu napíšem, že sú mi dnes bližšie a milšie „uličné“ alebo „krčmové“ názory ako tie uhladené, vyšperkované, so snahou – často neúspešnou – o diplomatickú reč a o posilnenie vlastnej politickej pozície. Smutné je – a pre dnešok už charakteristické –, že i tí, ktorí sa tvária ako politici, siahnu vo svojich vystúpeniach po výrazoch bežných v štvrtej cenovej skupine.

GEOPOLITIKA

Bežný smrteľník, teda vskutku obyčajný človek, obyčajne nepozná text zmluvy, ktorá môže mať na štát a na každého občana ďalekosiahly dosah. Vlastný názor si môže vytvoriť len podľa rečí politikov a podľa masmédií, z ktorých v súčasnosti väčšina funguje ako hlásna trúba svojich sponzorov, a nie ako seriózny, fundovaný a nestranný poradca. Keďže interpretácia zmluvy a jej článkov je rôzna, obyčajný človek je na pochybách a očakáva, že mu to zodpovední politici, ktorí stoja za zmluvou a tvária sa ako jej tvorcovia, vysvetlia tak „polopaticky“, aby pochopil jej plusy a mínusy. To sa nestalo, a ak tu bola aj nejaká snaha zo strany ministrov, poslancov a ďalších prívržencov dohody, vyjadrenia nevyzneli presvedčivo a navyše vyvolali ďalšie

otázky a pochybnosti. To naznačuje, že zmluva nie je dokonalá, že by si zaslúžila širšiu diskusiu. Nečudo, že sa vynoril názor, že ide o zmluvu, ktorá je dielom Američanov a od druhej strany sa očakáva, že „bude držať hubu a krok“. Argument, že také zmluvy, ba ešte nevýhodnejšie alebo tvrdšie, majú aj iné okolité krajiny, pripomína to známe slovenské: „Keď sa sused pôjde hodiť do studne, tak skočíš za ním aj ty?“

■ NESÚHLAS S DOHODOU

Vskutku obyčajní ľudia, k akým sa dovolím priradiť, teda takí, ktorých stretávam na ulici, susedia, spoliecajúci sa vo vlaku, priateľia i neznámi hostia v kaviarni či pri pive, majú zo zmluvy strach. Aj bez prieskumu verejnej mienky

drahou agentúrou môžem zodpovedne napísať, že väčšina ľudí v mojom okolí s ňou nesúhlasí. Povedať im, že sú to hlupáci, ktorí ničomu nerozumejú, je od politikov krajne nezodpovedné a – používajúc ich rétoriku – hlúpe. Svedčí to o ich bohorovnosti, namyslenosti, samofúbej neomylnosti a nevyučujem i o závislosti. Obyčajným ľuďom nestačí suchý diplomatický tón a nadávky ich urážajú. Politik môže byť skutočným politikom len vtedy, ak dokáže presvedčiť o pravdivosti svojej myšlienky, konania, každého svojho kroku väčšinu národa, nielen úzku skupinu ľudí. Dostala by súčasná koalícia vo voľbách toľko percent, ak by bola pred nimi v kampani kričala, že jej prioritou je takto navrhovaná obranná zmluva s USA?

■ OTÁZOK PRIBÚDA

Vynárajú sa ďalšie otázky, súvisiace so zmluvou. Načo je nám NATO? Podľa oficiálnych prehlásení ide o obrannú vojenskú organizáciu, ktorej členom sú aj USA, ktorá by mala poskytnúť každému členskému štátu, a teda aj Slovensku, dostatočnú ochranu v prípade napadnutia iným štátom – nečlenom NATO. USA presadili, aby sa NATO premenilo z obranného na útočný pakt, čoho výsledkom boli nálety na Srbsko, invázie do Iraku alebo Afganistanu, vždy s tisíckami nevinných obetí na civilnom obyvateľstve. Možno si vo Washingtone povedali, že najlepšou obranou je útok, ale ten v konečnom dôsledku nič nevyriešil, ba ním iba priliali olej do ohňa. Azda USA nedôverujú členským štátom NATO, keď si potrebujú osobitne zaviazat každého člena organizácie? Keď USA nedôverujú nám, prečo by sme im mali slepo dôverovať my?

Obavy vládnu medzi obyčajnými ľuďmi (podčiarkujem: nematovičovcami) v okolí sliackeho letiska, ktorí sú dostatočne poučení „dočasným“ pobytom sovietskych vojsk. Ich tlak pocítili primátori Banskej Bystrice, Sliacha a Zvolena, ktorí sa o päť minút dvanásť (alebo päť minút po dvanásť?) obrátili na poslancov NR SR. Prečo nie skôr? Lebo sa až teraz začal volebný rok? Alebo je to len súčasť tanečných kreácií v úsilí získať nejaký bodík vo voľbách či omrvinku zo štátnej kasy ako odškodné?

■ HRACH NA STENU

V obrannej zmluve medzi Slovenskou republikou a USA nejde o fazuľky. Vyvoláva pochybnosti a obavy, ktoré by nemuseli byť, keby ministri dokázali komunikovať s tými, ktorým sa zaviazali slúžiť – so slovenskými občanmi. Ale keď šmahom ruky zmietli zo stola pripomienky generálneho prokurátora, nepovažujúc ho za rovnocenného partnera, tak načo by si všimli hlas obyčajných ľudí? Ich oprávnený strach je pre nich hrach na stenu...

NA MARGO

Frankfurt nad Mohanom je od Bratislavy vzdialený len asi osemsto kilometrov. Podľa článkov v denníku Frankfurter Allgemeine Zeitung to vyzerá na inú galaxiu. Hneď prvé články v novom roku priniesli správy, ktoré pre Slovákov môžu byť ironické až provokujúce.

Nemecké domácnosti si v minulom roku našetrili 7,7 bilióna eura a sú také bohaté ako nikdy predtým. Podľa ekonóma DZ Bank Stappela treba za tým vidieť sklonu Nemcov k šetreniu. Okrem sklonu k šetreniu šetrenie ovplyvnili aj znížené investície z obavy o možnú stratu práce či obmedzenia v cestovaní na dovolenky. Miera úspor proti krízovému roku 2020 mierne

Nepotešujúce porovnanie

poklesla a dosiahla pätnásť percent, t. j. z každých zarobených sto eur si nemecké domácnosti odkládali pätnásť eur. Úspory smerovali na sporiace účty, cenné papiere ako akcie a do fondov. Miera úspor v priebehu roka do určitej miery kopirovala vývoj pandémie, po letnom uvoľnení a vyšších výdavkoch štvrtá vlna pandémie na jeseň opäť zvýšila mieru úspor. Frankfurter Allgemeine Zeitung tieto optimistické čísla schladil informáciou o dôchodkoch. So znepokojením konštatoval, že každému tretiemu zamestnancovi hrozí dôchodok pod 1 300 eur. Na východe Nemecka dokonca každému druhému. Podľa ich prepočtu sa to dotkne každého zamestnanca, ktorý zarába mesačne menej ako 2 800 eur po odpracovaní štyridsiatich piatich rokov na plný úväzok. Ak by zamestnanec chcel dosiahnuť dôchodok 1 500 eur mesačne, musel by momentálne zarabať aspoň 3 200 eur, na 2 500-eurový dôchodok minimálne 5 350 eur brutto. Podiel priemernej výšky starobného dôchodku k priemernej mzde v percentách dosahuje teda v Nemecku okolo štyridsaťsedem percent, u nás štyridsaťtri percent. Podľa vyjadrení niektorých nemeckých politikov by mal podiel čím skôr dosiahnuť a prekročiť päťdesiat percent.

Na Slovensku môžu dôchodcovia o podobných číslach len snívať. Priemerná nominálna mesačná mzda v hospodárstve Slovenskej republiky v roku 2021 dosiahla hodnotu približne 1 170 eur a priemerný dôchodok päťsto eur. Nad týmito údajmi by sa mal zamyslieť tak Klub 500, ako aj Jednota dôchodcov. Tak či tak, konečná zodpovednosť za neutešený sociálny status a výhľad dôchodcov je jednoznačne na vláde. Nielen na terajšej.

Milan ČASNOCHA MIKŠ
Foto: Emil SEMANCO

Búrliivé protesty v Kazachstane si vyžiadali vyše dvesto obetí

Majdanská vzorkovnica na prevraty

Radoslav ŽGRADA – Foto: agentúrny servis

Začiatok nového roka bol v stredoázijskom Kazachstane v znamení masívnych nepokojov. Začali sa 2. januára ako reakcia na prudké zvýšenie cien plynu a čoskoro sa zo západu krajiny rozšírili aj do ďalších regiónov. Ekonomické požiadavky protestujúcich vzápätí vystriedali požiadavky politické. Od 5. januára začali pokojné protesty prerastať aj do rabovania, podpaľčstva, obsadzovania administratívnych budov až ozbrojených incidentov.

Nepokoje sa začali v meste Žanaozen deň po zrušení cenového stropu na skvapalnený plyn (LPG), ktorého ceny sa potom zdvojnásobili. Vzápätí sa demonstrácie rozšírili do ďalších miest. Veľmi výbušná situácia bola najmä v najväčšom meste krajiny Alma-Ata. Demonstrácie viedli k odvolaniu vlády prezidentom Tokajevom, ktorý novému prechodnému kabinetu nariadil, aby usmernil ceny palív rovnako ako ostatného „spoločensky významného“ tovaru.

■ VÝNIMOČNÝ STAV

Nepokoje to však nezastavilo. Kazachský prezident Kasym-Žomart Tokajev vyhlásil výnimočný stav na čas od 5. do 19. januára. Navrhol parlamentu ako kandidáta na nového premiéra krajiny Alichana Smajlova, poslanci následne jeho návrh odhlasovali. Prebral funkciu predsedu bezpečnostnej rady, ktorú doteraz zastával jeho predchodca v najvyššom úrade Nursultana Nazarbajeva, a vyhlásil, že chce v tejto funkcii postupovať „s maximálnou tvrdosťou“. Účastníkov rozsiahlych nepokojov, ktoré sa rozšírili do viacerých miest, označil za teroristov a banditov, medzi útočníkmi boli podľa neho bojovníci najmä zo

stredoázijských krajín, vrátane Afganistanu, a z krajín Blízkeho východu. Kazachské vedenie nariadilo tzv. protiteroristickú operáciu a v záujme stabilizácie situácie v krajine dokonca povolilo svojim bezpečnostným silám

GEOPOLITIKA

strelbu do ozbrojených demonštrantov ostrými nábojmi. Šiesteho januára požiadal Organizáciu dohody o kolektívnej bezpečnosti (ODKB; bezpečnostná aliancia, ktorej členmi je šesť bývalých sovietskych republík: Ruská federácia, Bielorusko, Arménsko, Kazachstan, Kirgizsko a Tadžikistan) o pomoc. Jeho žiadosti okamžite vyhovelí a všetok vojenský personál a technika sa do Kazachstanu prepravili v priebehu troch dní.

Podľa agentúrnych zdrojov počas nepokojov ich účastníci podpálili stovky vozidiel vrátane sanitiek a požiarnych vozidiel, poškodili tiež vyše sto obchodov, stravovacích zariadení a kancelárskych priestorov. Dav v najväčšom meste Alma-Ata vtrhol do tamojšej radnice a zbil policajtov z kordónu, ktorí bránili útoku, obsadil aj prilahlú rezidenciu hlavy štátu a načas obsadil

Zničená socha Nursultana Nazarbajeva v hlavnom meste krajiny, ktoré nesie jeho meno.

aj letisko. Nepokoje sa podarilo v relatívne krátkom čase potlačiť aj vďaka zásahu síl ODKB. Hlavnou úlohou jednotiek zapojených do misie bolo prevziať pod ochranu hlavné strategické objekty v Alma-Ata a pomáhať pri stabilizácii a normalizácii situácie. Celkovo bolo v Kazachstane nasadených okolo 2 030 zahraničných vojakov, boli stiahnutí hneď po upokojení situácie a posledné jednotky sa vrátili do svojich krajín 19. januára v deň

ukončenia výnimočného stavu. Čo je, mimochodom, v príkrom kontraste s nasadzovaním „mierových síl“ západných krajín vo svete. Násilnosti si podľa doteraz zverejnených údajov vyžiadali 225 obetí vrátane 19 členov bezpečnostných síl, zranenia počas výnimočného stavu utrpelo 4 578 osôb vrátane 748 príslušníkov bezpečnostných zložiek. Ako oznámil úrad generálneho prokurátora, vyše šesťnásťtisíc tisíc ľudí internovali.

■ TECHNOLÓGIA MAJDANU

Prezident Kasym-Žomart Tokajev vyjadril na mimoriadnom zasadnutí Organizácie dohody o kolektívnej bezpečnosti vďaka spojencom za „podporu a včasnú pomoc Kazachstanu v podmienkach teroristického útoku“. Na zasadnutí odzneli aj ďalšie zaujímavé informácie, ktoré naše „mienkotvorné“ liberálne médiá čitateľom nesprostredkujú. Prezident Kazachstanu charakterizoval nepokoje slovami, „skrývali sa za neplánovanými protestmi“, cieľom bolo „prevzatie moci“, teda šlo podľa neho o pokus o štátny prevrat. Akcie boli „koordinované z jedného centra“. A „do nepokojov boli zapojení zahraniční ozbrojenci“.

Ruský prezident Vladimir Putin šiel ešte ďalej: počas nepokojov boli použité „technológie Majdanu“, čo je odkaz na ukrajinské námestie, kde protesty v roku 2014 zvrhli vládu neutrálnu voči NATO. Na obhajobu rýchleho zásahu mierových síl v Kazachstane Putin povedal, že „bolo nutné reagovať bez meškania“. Ďalej pokračoval: „Krajiny ODKB ukázali, že nedovolia, aby sa na ich území realizoval chaos a farebné revolúcie.“

Maďarskí šovinisti pravidelne provokujú maďarskou vlajkou na pol žrde Naštrbená dôvera v slovensko-maďarských vzťahoch

Ludovít GUNČAGA – Foto: archív SNN

V deň výročia vzniku Slovenskej republiky na Nový rok 2022 som pokojne kráčal sobotňajším popoludním po Múzejnej ulici v Dunajskej Stredě. A ako to už býva zvykom aj v tento deň narodenín nášho štátu, tunajší maďarskí iredentisti ho „oslávili“ provokáciou. Vztyčili maďarskú vlajku na pol žrde na betónovom podstavci, ktorý pripomína Slovákom mimoriadne tragické obdobie. Maďarská vlajka tu plápolala štyri dni. A nikto nič...

V Dunajskej Stredě toto nie je žiadna novinka. Už vyše roka tu na tomto verejnom priestranstve mesta opakovane známi šovinisti vztyčujú maďarskú vlajku pri príležitosti maďarských štátnych sviatkov. Iniciátormi tohto konania sú siedmi členovia občianskeho združenia Kondé Miklós (OZ KM).

■ REVÍZIA TRIANONU

Maďarskí aktivisti so súhlasom primátora a poslancov mestského zastupiteľstva mesta Dunajská Streda vybudovali v lete 2020 betónový podstavec s vlajkovou žrdou. Architektonickým stvárnením je táto stavba kópiou pamätníka postaveného v Dunajskej Stredě po Viedenskej arbitráži, keď došlo na základe diktátu fašistického Talianska a nacistického Nemecka k odtrhnutiu južných častí územia Slovenska aj Podkarpatskej Rusi a k ich pripojeniu k Maďarsku. Pôvodný pamätník bol odhalený 12. novembra 1939 na prvé výročie napochodovania maďarskej armády do Dunajskej Stredy. Symbolika stavby odkazuje na maďarské hnutie tzv. relikvijnej štátnej vlajky (Ereklyes Országzászló), založené maďarským politikom Nándorom Urmánczom. Jeho ideou je revízia Trianonu a obnovenie Uhorska, čoho symbolom je vztyčovanie maďarskej štátnej vlajky na pol žrde. Toto hnutie patrilo k najvýraznejším prejavom revizionizmu a iredenty a vzniklo po rozhodnutí maďarského parlamentu z 13. novembra 1920, že maďarská štátna vlajka na budove parlamentu zostane na pol žrde dovtedy, kým nebude obnovené staré Uhorsko. Je evidentné, že dunajskostredskí aktivisti z OZ KM nadväzujú na tento odkaz.

Prvé vztyčenie maďarskej vlajky na pol žrde v Dunajskej Stredě uskutočnili 12. novembra 2020 ako oslavu Viedenskej arbitráže z 1938 a ako pripomenutie odhalenia pôvodného iredentistického pamätníka v Dunajskej Stredě. Znie to neuveriteľne, ale poslanci mesta takéto znevažovanie slovenskej štátnosti schválili ako verejnoprospešný cieľ a na návrh niektorých dokonca s osobitným zreteľom. Je to ako tektonický zlom v sloven-

Takouto provokáciou oslávili dunajskostredskí „šovinisti“ štátny sviatok Deň vzniku Slovenskej republiky – maďarskou vlajkou na pol žrde, ktorá tu bez povšimnutia príslušných orgánov a polície viala štyri dni!

sko-maďarských vzťahoch. Šokujúci prejav neúcty voči desaťtisícim Slovákom, ktorí na rozhodnutie Nemecka a Talianska tragicky doplatili.

■ KRVÁCAJÚCA HRANICA

Prípád vztyčovania maďarskej vlajky sa priamo dotýka roviny dejinných udalostí a historickej pamäti slovenského národa na roky 1938 – 1940, v ktorých sa rozhodnutím Viedenského arbitrážneho súdu 2. novembra 1938 začala rozsiahla kalvária slovenského obyvateľstva na odtrhnutom území vrátane okresu Dunajská Streda. Podľa údajov historika Ladislava Deáka v edícii Viedenská arbitráž – Dokumenty len v priebehu novembra, decembra 1938 muselo opustiť alebo bolo z tohto územia vyhnaných približne päťdesiat tisíc československých štátnych občanov, Slovákov a Čechov.

Neuveriteľným dejinným svedectvom týchto nútených odsunov je kniha Krvácajúca hranica od profesora Kirschbauma z roka 1940. Niektoré časti zaprotokolovaných výpovedí

svedkov opisujúce mučenie Slovákov maďarskými žandármi a vojakmi nie sú vhodné pre slabšie povahy. Prvé vydanie tejto knihy muselo byť na nátlak

POD POKRIEVKOU

Berlína – pod vplyvom maďarskej diplomacie – ministerstvom vnútra prvej Slovenskej republiky spálené. Vďaka Matici slovenskej sa podarilo v roku 2003 knihu znova vydať. Kniha je otrasným dôkazom veľkomaďarského imperializmu a šovinizmu, bezprecedentného popierania základných ľudských, občianskych a národných práv. Potrianonskí vládcovia potrianonského Maďarska sa nedokázali počas celého medzivojnového obdobia zmieriť so stratou veľkého Uhorska – podľa nich jediného mierotvorcu a pacifikátora Karpatskej kotliny. Uhorsko vnímali ako maďarský štát a z toho potom vyplynuli aj ich neustále nároky na dve tretiny stratených maďarských území. Slovenskí roľníci boli po príchode maďarského vojska na mnohých miestach orabovaní o celý majetok i výsledky

mnohoročnej práce – neraz mu asistovali žandári. Na mnohých miestach ich bili, ženy znásilnili a napokon vyhostili za hranicu. Viacerí prišli o život.

■ ZVERSTVÁ

Kto v súčasnosti hovorí o utrpení Slovákov? Kto si spomenie na dcéru prepusteného železničiara Petra Fiamu z Nových Zámok, ktorú zavraždili v lokalite Kopec pri Šuranoch? Alebo na zastrelenú 17-ročnú Máriu Kokošovú v Šuranoch pri streľbe maďarských žandárov do davu... Alebo na postrelenú tehotnú Hajnalovú v Černíku a následnú smrť jej dieťaťa... Na vraždy v obci Čechy v okrese Nové Zámky... Na mučenie Vendelína Moňáka a ďalších z obce Slávikovo, ktorých maďarskí žandári a vojaci bili až do krvi... Na zbitie a olúpenie slovenského sedliaka Pavla Závodného v Bátorových Kesách... Či na maďarský koncentračný tábor pre Slovákov v Parkane, dnešnom Štúrove...? Kto si spomenie na orabovanú Žofiu Lackovú vo Hviezdoslavove... Na mučenie Rudolfa Lapára žandármi v Trnenci nad Váhom... Na trýznenie Slovákov v Blažove, časť obce Kútniky, v okrese Dunajská Streda maďarskými vojakmi... Na mučenie profesora Karola Boška zo Šurian, jedného zo zakladateľov slovenského gymnázia v Šuranoch, ktorého zatkli a do krvi dobili za spievanie slovenských pesničiek... Na rabovanie, lúpeže a podpaľovanie v kolóniách Macov, Šúl, Veľ. Lég, Fakov, Vrbine, Sedín. Hajmáš, Hviezdoslavov...?

Kto si spomenie na krivdy, keď vyhnaní po 10. novembri 1938 z obsadeného územia 177 učiteľov... Na zániknuté meštianske a ľudové školy, na pálenie slovenských kníh aj celých knižníc, napríklad v obci Nadožd pri Košiciach či v obci Ožďany pri Lučenci... Na vyhnanie slovenských rehoľných učiteľiek Emílie Durákovéj a Márie Adamčíkovej zo Šemše pri Košiciach, na vyhnanie sestry M. Konštantíny, bývalej prvej predstavenej sestier Sv. Kríža v Krásnej pri Košiciach, na vyhnanie rehoľnej učiteľky sestry M. Amabilis Hederovej v Širokom. A na následné masívne prepúšťanie Slovákov ako štátnych zamestnancov, železničiarov prostredníctvom maďar-

ských tzv. „ospravedlňujúcich komisií“? Tieto svedectvá z knihy Krvácajúca hranica sú iba malým zlomkom celkového utrpenia Slovákov.

■ PAMÄTNÍKY

Maďarské pamätníky tu na južnom Slovensku vyrastajú jeden za druhým, obsahujú mnoho ráz konkrétne mená deportovaných osôb v rokoch 1946 – 1947. O krivdách voči spoluobčanom maďarskej národnosti, tiež zaiste nespravodlivých, vedá u nás mnohí. Pišu o tom médiá, rokuje sa o tom v parlamente. Pre maďarské politické strany je to nosný ideový pilier ich existencie politického prežitia.

Avšak kde na južnom Slovensku sú postavené pamätníky z úcty k našim slovenským predkom? Kde na južnom Slovensku si môžeme pripomenúť a uctiť slovenské obete krívd a tragických udalostí po Viedenskej arbitráži? Ktoré médiá o tom pišu a ktoré televízie o tom informujú? Vážiť si svojich predkov môžeme, len keď budeme skúmať ich svedectvá utrpenia. Nie je to naša slabosť, práve naopak. Znášanie okrádania, vyhrážania, mučenia, znásilňovania, neraz aj vražd tvorí súčasť našej slovenskej identity a historickej pamäti.

■ POLÍCIA MLČÍ

Nezákonný spôsob používania maďarskej vlajky v Dunajskej Stredě vážne poškodzuje vzájomné slovensko-maďarské vzťahy. Myslia si to aj mnohí spoluobčania maďarskej národnosti, ktorí v tom takisto vidia zbytočné rozdeľovanie spoločnosti a zneužívanie maďarskej vlajky. Združenie slovenskej inteligencie (ZSI) podalo v tejto veci v júli 2021 podnet na prokuratúru pre podozrenie z nezákonnosti a protišťavnosti takehoto konania, ako aj pre podozrenie z trestného činu zneužitia právomoci verejného činiteľa. Národná kriminálna agentúra (NAKA) to už vyšetruje ako trestnú vec zločinu založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd a zločinu výroby extrémistického materiálu. Žiaľ, maďarskí aktivisti si z toho nič nerobia a ďalej pokračujú vo svojej deštruktívnej činnosti, ako keby sa nechumelilo.

Verím, že aj keď je v duchu biblických slov trstina je nalomená, jedinou správnu cestou je spoločná cesta. Potrebujeme vykonať pozitívne zmeny v slovensko-maďarských vzťahoch. Je dôležité vzájomné spoznanie, zmierenie, priateľstvo na základe rovnakej ľudskej dôstojnosti, na základe rovnakej úcty k slovenskej aj maďarskej štátnosti.

Spoločné národné a štátne vedomie sa vytvára na báze dobrovoľnosti

Občania si uvedomujú spolupatričnosť a väzbu na štát

Lubomír PAJTINKA – Foto: archív SNN

K dobrým a úspešným štátom patria tie, ktoré dokážu budovať medzi svojimi občanmi pocit spolupatričnosti, silný hodnotový rebríček, ktorý si osvojuje spoločnosť a vytvára sama tlak na jednotlivcov, aby sa ním riadili. Slovensko ako krajina nachádzajúca sa v strede Európy, kadiaľ sa prehnali všetky búrky dejinného virenia, všetky sťahovania národov, kmeňov, ľudí za prácou, je logicky krajinou, kde okrem dominantného národa žije rad menších, národnostných a náboženských skupín. Tie sa počas dejín rôzne pripájali či odpájali od slovenských snáh za sebaurčenie a budovanie vlastnej štátnosti a národnej samostatnosti.

Je to napokon logické – vždy sa pozerali viac na vlastné záujmy a výhody ako na potreby väčšinového národa. Vytvorením slovenskej štátnosti sa aj na našom území stretávame s termínom politický národ. Ten tvoria všetci občania krajiny bez ohľadu na svoju národnosť a etnický či náboženský pôvod. Politický národ je termín, ktorý zrovnoprávňuje všetkých občanov pred zákonom a súčasne požaduje, aby plnili svoje občianske povinnosti v súlade s právnym poriadkom štátu, v ktorom žijú. Teda aj príslušníci rómskej, maďarskej, rusínskej, ukrajinskej, českej, chorvátskej, nemeckej či inej menšiny, sú súčasťou slovenského politického národa, teda sú Slováci v politickom význame tohto termínu. Občania žijúci v jednom štátnom celku

s jednotným daňovým, sociálnym, zdravotným, právnym poriadkom tvoria nerozlúčné spoločenstvo, ktoré je od seba závislé a naviazané bez ohľadu na národnosť. Právny poriadok nemôže rozlišovať napríklad pri sociálnych dávkach, či budú poskytované podľa toho, že niekto patrí k takej či onakej národnosti, podobne ako pri daňových predpisoch atď. Politický národ je dôležitý aj v medzinárodnom meradle – všetci máme rovnaké nielen občianske preukazy, ale aj pasy Slovenskej republiky a v zahraničí nikto nerozlišuje, či máme takú, či onakú národnosť – všetci sme pre nich Slováci. Ak niekto spôsobí v zahraničí dopravnú nehodu, noviny nepíšu, že to bol občan Slovenska maďarskej národnosti, ale pišu, že to bol

jednoducho Slovak. Podobne na športovom poli – nikoho nezaujímá, akú má športovec národnosť, ale aký nosí dres, koho reprezentuje – a takú hymnu mu i v prípade víťazstva zahrajú.

V jednotlivých krajinách Európy a sveta sa budovanie politických národov odohráva dlhé desaťročia. Pracuje na tom (hoci nenápadne) tiež Slovensko. Aj samotní občania si uvedomujú svoju spolupatričnosť a svoju väzbu na svoj štát. Pod kultúrnym národom si preto treba vždy predstavovať mnohovrstevné spoločenstvo ľudí s rôznou etnicitou, náboženskou a kultúrnou rôznorodosťou, ktorú spája jeden štátny celok so spoločnými pravidlami pre všetkých. To je čaro modernej doby a moderných dejín. Poli-

tický národ má mnohé spoločné znaky a charakteristiky – okrem vlajky, hymny, územia, prezidenta, vlády, jednotnej daňovej politiky, právneho poriadku je to aj jedna spolupatričnosť ľudí, ktorí do tohto politického národa patria. V rámci každého štátu je dôležité, aby mali svoje jedinečné práva aj národnosti, ktoré spolu s väčšinovým národom tvoria jednotný celok.

Spoločné národné a štátne vedomie sa vytvára na báze dobrovoľnosti a je to puto držiace spoločnosť pohromade. Aj náboženské a jazykové či národnostné menšiny, ktoré naozaj participujú na živote svojej vlasti, sa usilujú o podporu a prosperitu štátu, ktorý je ich vlastným domovom. Je to prirodzené a normálne.

Národnosť je privátna identita človeka v spoločnosti. S tou sa rodí a s tou žije v spoločnosti iných ľudí vo svojom politickom národe. Je súčasťou nášho štátneho PIN kódu, ktorý je určujúcim pre kvalitu nášho života a existencie. Občianstvo je jedným z formálnych statusov členstva v spoločnosti, s ktorými sú spojené aj napríklad práva voliť a byť volený. Je verejnou identitou nadobudnutou zo zákona, ktorá by mala zohrávať morálnu úlohu pri zodpovednosti za svoj štát. Zaň nesú zodpovednosť všetci občania politického národa bez ohľadu na svoju národnosť, náboženskú a kultúrnu príslušnosť.

Jozef CINCÍK patrí medzi najpozoruhodnejšie osobnosti Turca Renesančná osobnosť s nevšednými dispozíciami

Text: Peter CABADAJ – Foto: Wikipédia

Aj keď v Martine pôsobil len necelých dvanásť rokov (1933 – 1945), právom ho radíme medzi najpozoruhodnejšie osobnosti bohatej histórie turčianskeho regiónu. Ako výtvarník, umenovec, historik, publicista, teoretik aj realizátor knižnej kultúry, polygrafický odborník, archeológ, pamiatkar, filatelista, divadelník, scénograf a výnimočný organizátor dokázal už v mladom veku plnohodnotne rozvinúť svoje neobyčajné schopnosti. A to nielen v Matici slovenskej, Martine či Turci, ale tiež v širších slovenských, česko-slovenských aj európskych umeleckých, vedeckých a kultúrnych reláciách. Hovoriť budeme o renesančnom mužovi Jozefovi G. CINCÍKovi, od úmrtia ktorého uplynulo 28. januára tridsať rokov.

Členovia cincikovskej rodiny pochádzali z Turca a venovali sa najmä roľníctvu a obchodu. Gabriel Cincík, Jozefov otec, býval v Kláštore pod Znievom a bol učiteľom v Mošovciach. Keď sa oženil s dcérou veľkoobchodníka zo Sedmohradska Jolanou, mladomanželii odišli do dediny Clopodia na rumunsko-srbskom pomedzí. Tam prišli na svet ich synovia Jozef a Ferdinand.

■ MNOHOSTRANNÉ AKTIVITY

K cielavedomému rozvíjaniu mnohostranných aktivít predurčovali Jozefa Cincíka (nar. 8. 3. 1909) i nevšedné jazykové dispozície. Vyrastal v multirečovom prostredí, kde sa materinská slovenčina prirodzeným spôsobom prelínala s nemčinou, maďarčinou, rumunčinou a so srbčinou. Postupom času bez väčších ťažkostí zvládol angličtinu aj škandinávské jazyky, a tak už počas gymnaziálnych štúdií v Lučenci nebol odkázaný na nijaké preklady. V origináli čítal všetko, čo mu prišlo pod ruku a pred oči!

Aj keď sa Cincíkova činnosť v Matici slovenskej uberala viacerými smermi, súvisela najmä s jej umeleckým odborom. Ako referent odboru budoval matičné výtvarné a hudobné zbierky, organizoval súbegy, spolupracoval na výtvarných projektoch, prednášal, realizoval výstavy, zásadne participoval na edičnej činnosti... Vymenovanie za tajomníka MS (1940) bolo logickým ocenením dosiahnutých pracovných výsledkov, ktoré kľúčovo prispeli k vtedajšiemu imponantnému rozmachu najstaršej kultúrnej a vedeckej ustanovizne Slovákov.

■ ILUSTRÁTOR A GRAFIK

Spočiatku v jeho výtvarnej tvorbe dominovala karikatúra (najmä v humoristickom časopise Kocúr vychádzajúcom v Martine). Neskôr sa etabloval najmä ako knižný ilustrátor a grafik. Kontinuálne nadviazal na stratégiu Štefana Krčméryho, ktorá cielavedome sledovala tendenciu zvyšovania kvalitatívnej úrovne výtvarného a typografického riešenia matičných knižných titulov. Prvé výraznejšie kroky v tomto ohľade spájame s Jaroslavom Vodrážkom, ku ktorému sa Cincík pripojil v roku 1933. Práve odvtedy datujeme začiatok profilovania nového edičného programu MS. Jeho oporným pilierom bola popri vysokej literárnej, vedeckej či populárno-náučnej obsahovej dimenzii premyslená výtvarná a polygrafická stránka. Koniec tridsiatych a začiatok štyridsa-

Jozef CINCÍK patril k rozhodujúcim osobnostiam Maticy slovenskej v jej najplodnejšom období.

tych rokov boli obdobím, keď MS venovala maximálne úsilie všestrannému napredovaniu edičnej, literárnej, prekladateľskej, výtvarnej a divadelnej činnosti, knižnej kultúre, vede a výskumu. Vďaka porozumeniu, veľkorysosti a ústretovosti jej vedenia – osobitne Jozefa Cigera Hronského a Jozefa Cincíka – vtedy žili a tvorili v Martine poprední spisovatelia, maliari, grafici, ilustrátori, tlačiarski špecialisti, fotografi... Nebola teda nijaká náhoda, že sa na pozadí naplňovania rôznych širokospektrálnych autorských programov postupne vyprofilovala línia esteticky pôsobivej matičnej (martinskej) knihy, dosahujúcej kvalitatívne európske parametre.

Do naznačeného strategického konceptu harmonicky zapadalo aj poskytovanie dôstojného prezentačného priestoru začínajúcim talentovaným zrakom, básnikom, dramatikom, výtvarníkom, knižným dizajnérom (J. Červeň, P. Karvaš, D. Tatarka, J. Kostra, J. Barčlvan, V. Hložník, E. Makovický, V. Stašik a iní).

■ VEDEC KRÁSY

Činorodý Cincík si plne uvedomoval dôležitosť osvetovo-vzdelávacej činnosti a systematickej propagácie výtvarných, divadelných, vedeckých, pamiatkarských či architektonických aktivít. Preto venoval náležitú pozornosť písanému slovu, ktoré uvieroval v mnohých kultúrnych periodikách. Časť textov tvorí obsahové jadro neskorších knižných monografických štúdií, reflektujúcich

závažné historické i aktuálne zretele domáceho výtvarného umenia.

Už prvý titul Duch európskej palety, ktorý vyšiel ešte v Prahe (1932), jasne naznačil, čo bolo Cincíkovi bytostne blízke (a čo možno pokladať za jeho vlastný autorský svetozor): vnímanie nášho umenia v kontexte európskeho kultúrneho dedičstva. Túto ideovú líniu potvrdzuje kniha Jakub Bogdan, anglický dvorný maliar zo Slovenska (1934), ako i dielo o barokových freskách J. J. Chamanta a A. F. Maulbertscha na Slovensku (1938). Spomenuté tituly (majú tiež viacjazyčné resumé) sú presvedčivým dôkazom kunsthistorikovo majstrovstva syntézy. Domáca umenovec

do tých čias niečo podobné nepoznala. A muselo pretiecť dolu Turcom vďaka vedy, kým na takýto prezentačný model nadviazala!

Paralelne s historickou matériou sa Cincík systematicky zaoberal najmä vývinovou líniou domácej grafiky (štúdie Starí slovenskí grafici, Slovenské grafické umenie...) a fundamentálnymi teoretickými otázkami (Nové výtvarné umenie, Duch a farby tejto zeme a iné). Samostatnú kategóriu tvoria priekopnícke knižné monografické štúdie o Martinovi Benkovi (1935) a Ludovítovi Fullovi (1944).

Podľa básnika a spisovateľa Jána Okála bol a zostal Jozef Cincík vedcom, ktorý sa inšpiroval krásou v umeniach, a umelcom, ktorý si vedou upresňoval a overoval víziu života slovenského národa. Pochopil, že je to duchovnosť, čo cez tvorcov dáva hmotu tvary a farby, a dejstvovaniu každého národa jeho jedinečnosť.

■ AVANTGARDNÁ SCÉNA

Javisko Slovenského spevokolu v Turčianskom Svätom Martine bolo v tridsiatych rokoch avantgardnou scénou, ktorá odvážnym repertoárom našťudovaných hier nemala na Slovensku nijakého pendanta. Spolupráca J. Cincíka s rozhladeným režisérom, dramaturgom a prekladateľom Ferdinandom Hoffmannom prekonala všetko, čo dovtedy v slovenskom divadelníctve vzniklo. Nebáli sa umelecky konfrontovať pôvodnú tvorbu s dielami svetovej dramatickej spisby, čím zásadne prekročili rámce súvekeho domáceho kontextu. Na túto progresívnu líniu nadviazalo

naše divadlo až oveľa rokov neskôr. Do dejín slovenskej filatelistiky vstúpil Cincík ako tvorca portrétov osobností veľkomoravských čias. Plnohodnotne pri tom zúročil závery vlastného dlhoročného historického výskumu. Na emisii poštových známok úzko kooperoval s tlačiarom a znalcom najmodernejších technológií, pracovníkom Neografie Jozefom Vlčkom. Sériu známok z roku 1944 prvýkrát ikonograficky zobrazila vládcov Veľkej Moravy a bola východiskom pre neskoršie diela iných umelcov a polygrafov. Cincík sa k svojim obľúbeným motívom ešte neraz vrátil a spracoval ich, uplatnením viacerých techník a materiálov, na rôzne ciele. Podstata tohto autorského zámeru však bola doma i v exile vždy rovnaká – napomôcť k prehĺbeniu historického povedomia o zmysle, význame a odkaze veľkomoravskej éry pre dnešné slovenské generácie.

■ BUDOVANIE NEOGRAFIE

Špecifickú kapitolu v rámci Cincíkovej biografie predstavuje budovanie novej tlačiarne. Zásluhou miliónových úverov vznikla v Martine jedna z najväčších dobových polygrafických firiem v európskom meradle. Dobře zorientovaný Cincík niekoľkokrát navštívil moderné tlačiarske komplexy vo veľkých nemeckých mestách, kde objednával stroje a technické komponenty. Mimoriadnu pozornosť venoval tiež bližšiemu zoznameniu sa s reprodukčnými, fotografickými a chemickými laboratóriami. Podľa svedectiev súčasníkov aj názov podniku vymyslel on – spolu s Dušanom Šulcom ml. Ako obdivovateľ antickej kultúry jednoducho pogrčtil novú tlačiareň na Neografiu, čo, mimochodom, korešpondovalo s odborným termínom najmodernejšej reprodukčnej techniky, a opatrili ju ochrannou obchodnou značkou s logom.

■ PRIESTOR NA AMBÍCIJE

Ako sme už uviedli, v Martine našiel ambiciózný Cincík optimálne predpoklady a zázemie na naplňovanie vlastného širokospektrálneho autorského programu. Preto je zákonité, že mnohé jeho aktivity majú bezprostrednú späťnosť s metropolou Turca. Pri rozvíjaní myšlienky prehĺbovania záujmu miestnej verejnosti o výtvarné dianie plnohodnotne využíval svoje bohaté kontakty a známosti ešte z čias pražských štúdií. Rezultátom bolo, že pri uskutočňovaní ťažiskových projektov spolupracoval s najvýraznejšími osobnosťami domácej umeleckej scény – zväčša blízkymi priateľmi a spriaznenými dušami (M. Benka, M. A. Bazovský, L. Fulla, J. Alexy, K. Sokol, C. Majerník). Veľký úspech i mediálny ohlas mala pamätná výstava kresieb, drevorezov a leptov Kolomana Sokola, ktorú Cincík zorganizoval 12. – 31. marca 1935 v priestoroch Advokátskej komory v Martine.

Začiatkom roka 1941 uvrejnili Cincík v matičnom magazíne Slovensko programový článok Národná knižnica v slovenskom organizme. Zdôvodňuje v ňom okrem iného aj výber sídla bibliotéky.

„... Preto je len logické a zdravé, aby sa myšlienka uskutočnenia stavby Národnej knižnice slovenskej stala skutočnosťou v ústredne položenom, prírodnom horskom venci Turca, v tradičnom meste slovenskej národnej kultúry a knihy – v Turčianskom Svätom Martine.“

Hľadajúc odbornú argumentáciu pri presadzovaní sídla SNK, Cincík detailne skúmal i modely fungovania v zahraničí. Zaujímal sa, aké cesty riešenia tam uplatnili, respektíve, ako zverili európskym mestám významné celoštátne funkcie. Osobitne ho interesovala myšlienka decentralizácie hospodárskeho a kultúrneho života, pričom v tomto smere napríklad na podporu idey založenia SNK v Martine analyzoval aj demografické údaje...

Prirodzene, nemohol sa vyhnúť kardinálnemu problému s nedostatkom finančných zdrojov (žiaľ, vypísaná celonárodná zbierka nebola úspešná). Práve ekonomická otázka a alibistický postoj najvyšších politických kruhov v konečnom dôsledku znemožnili postavenie budovy knižnice. Napokon 30. apríla 1941 bola na počesť osemdesiatého výročia prijatia Memoranda národa slovenského založená Slovenská bibliografická spoločnosť so sídlom v Martine, kde na druhý deň – 1. mája 1941 – zasadlo aj ustanovujúce valné zhromaždenie spolku Slovenská národná knižnica.

■ PÚTNIK DVOCH SVETOV

Najlepšie predpoklady týkajúce sa systematickej kultúrnej, vedeckej a edičnej činnosti sa na severoamerickej kontinente vytvorili v Clevelande, kde v septembri roku 1952 vznikol Slovenský ústav. Pri jeho konštituovaní nechýbal ani Cincík, ktorý sa rámci ústavu významne angažoval ako plodný výtvarník, vedec i organizátor. Dlhé roky tiež neúnavne spolupracoval so štvrtročníkom pre slovenskú kultúru Most, okolo ktorého boli združené osobnosti našej literatúry, vedy, publicistiky a umenia v slobodnom svete. Cincíkove obálky, ilustrácie a grafické úpravy tvoria neodmysliteľnú súčasť nielen časopisu Most, ale i ďalších periodík a mnohých knižných vydaní v USA, Kanade a Európe. Touto všestrannou činnosťou voľne nadviazal na „martinské obdobie“ svojho života.

Platnosť uvedených slov dokladuje výtvarná participácia na tituloch literárnej, hudobnej, náboženskej, vedeckej alebo publicistickej proveniencie, aktívna spolupráca so Slovenským ústavom sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Osobitne treba v tejto súvislosti pripomenúť Cincíkovo dlhodobú kooperáciu s literátom Jánom Okálom, ktorý taktiež žil istý čas v Martine. Spájal ich nielen rovnaký osud exulantov, ale i úprimné priateľstvo a veľká kreativita, ktorú dokázali kongeniálne pretmochiť do viacerých knižných diel. Nerozlučným umeleckému družovi venoval Okál životopisnú monografiu Dr. Jozef G. Cincík, pútnik dvoch svetov (1980). Publikácia dôstojne zavŕšila ich nezvyčajnú autorskú symbiózu, charakteristickú výtvarno-poetickou hravosťou, ľahkosťou, šarmom i noblesou.

Odišiel spoluzakladateľ modernej slovenskej štátnosti P. HRIVÍK Krédom mu bola česťnosť a otvorenosť

Pripravil Matej MINDÁR – Foto: autor

Dvadsaťsiedmeho januára 2022 sa na cintoríne v Petržalke uskutočnila posledná rozlúčka s bývalým poslancom Federálneho zhromaždenia, spoluzakladateľom modernej slovenskej štátnosti, národovcom, matičiarom a vysokoškolským pedagógom doc. Ing. Pavlom HRIVÍKOM, CSc. Spolu so smútiacou rodinou sa s ním prišli rozlúčiť aj priatelia a kolegovia z politického a akademického prostredia. Česť jeho pamiatke.

Vedno s rímskokatolíckym obradom boli súčasťou poslednej rozlúčky aj pietne slová bývalých kolegov a priateľov. Z politického prostredia vystúpil bývalý poslanec FZ ČSFR Jozef Šedovič, ktorý vyzdvihol jeho pôsobenie a podiel pri vzniku samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky. Pre absenciu vedúceho Celouniverzitného pracoviska Katedry politológie Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne vystúpil jeho kolega, bývalý študent a doktorand Matej Mindár. Pri-

pomenul, že docent Hrivík si vždy plnil povinnosti nielen voči svojim študentom, ale aj kolegom a nadriadeným. Jeho pracovným krédom bola vždy česťnosť a otvorenosť k všetkým. Na pracovné povinnosti nezabúdali ani v najťažších chvíľach. Pár dní pred smrťou ešte stihol ohodnotiť niektorých svojich študentov. Posledným rečníkom bol Ladislav Lysák, predseda Národohospodárskeho oboru MS, ktorého bol nehojý členom.

Narodil sa 9. októbra 1949 v Kysuckom Novom Meste. Jeho otcom

bol bývalý príslušník letky Zaisťovacej divízie Pavol Hrivík st., ktorý preletel 17. mája 1943 z ukrajinského vojenského letiska Ovruc k bieloruským partizánom. V roku 1990 stál pri oživotvorení Slovenskej národnej strany. Patril k jej prvým zakladateľom a členom prvého sedemdesiatročného vedenia, ktoré v tom čase malo dotiahnuť SNS nielen do slovenského, ale aj do federálneho parlamentu a zároveň pripraviť v polovici mája 1990, teda v záverečnej etape predvolebnej kampane, jej ustanovujúci snem.

Atmosféra poslednej rozlúčky s národovcom doc. Ing. Pavlom HRIVÍKOM, CSc.

Počas dvoch volebných období pôsobil ako poslanec Federálneho zhromaždenia. Aj vďaka jeho politickým aktivitám sa bývalá Česká a Slovenská Federatívna Republika rozdelila ústavným a pokojným spôsobom na dva samostatné štáty, pričom tento akt vo veľmi krátkom čase uznali takmer všetky štáty sveta a dôležité medzinárodné organizácie vrátane OSN, Rady Európy...

Po schválení ústavného zákona o zániku ČSFR 25. novembra 1992

sa všetci federálni poslanci za SNS na pokyn P. Hrivíka zhromaždili vo vstupnej hale Federálneho zhromaždenia pred bustou Milana Rastislava Štefánika a pri rozvinutej slovenskej zástave zaspievali hymnickú pieseň Hej, Slováci! Po vzniku samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky pôsobil vo niekoľkých riadiacich, diplomatických a vedecko-akademických funkciách. Zomrel 21. januára 2022 po ťažkej chorobe vo veku sedemdesiatdva rokov.

Artmisia storočím Umeleckej besedy slovenskej pokračuje výstavou v Košiciach

Pevné základy stoja na silných osobnostiach

Vladimír MEZENECV – Foto: zdroje UBS

Aj napriek tvrdo obmedzujúcim opatreniam v súvislosti s pandemiou slovenská kultúra naďalej žije aktívnym životom. Ani nie tak zásluhou rezortného ministerstva, ale skôr rôznych združení a iných nezávislých občianskych organizácií.

Dôkazom toho je aj početne veľká a kvalitou hodnotná výstava, ktorú v Košiciach inštalovala Umelecká beseda slovenská kontinuálne predlžujúca artmisiu storočím. Je totiž zaujímavé, že premiéra jubilejnej kolekcie spolku k jeho storočnici bola už v minulom roku v auguste v Holíčskom zámku pod názvom ARTMISIA STOROČÍM. Áno, je to skutočne tak.

Reprezentatívnu výstavu slávnostne otvorili posledný januárový víkend v centrálnom výstavnom priestore ALFA. Tvorí ju bezmála stotridsať diel zhotovených rôznymi technikami osemdesiatimi autormi. Popri závesných obrazoch sú na nej plastiky, umelecké sklo aj keramika. Medzi vystavujúcimi sú tiež cudzinci – čestní a riadni členovia UBS z Ukrajiny. Jednoducho je na čo nielen pozeráť, ale i obdivovať. Veď tak to bolo v metropole východu pred časom pri 95. výročí UBS na tomto mieste vo výstavnom priestore Bravo, v minulom roku v atraktívnom zámku Holíč, teraz v Košiciach a verme, že tak to bude aj v marci v Užhorode v Zakarpatskej Ukrajine.

POCHVALNÉ SLOVÁ

Na vernisáži v Kulturparku bol aj Ing. arch. František Kaločay, jeden

O pôsobivý program na vernisáži sa postarali pedagógovia zo ZUŠ Lipany a talentovaný akordeonista Pavol HASIN zo Sniny.

z najznámejších milovníkov výtvarného umenia v Košiciach, ktorý v druhom najvýznamnejšom meste Slovenska dlhé roky nechýbal na nijakej výstave a sám maľuje obrazy na vyššej amatérskej úrovni. Artmisiu storočím charakterizoval týmito slovami: „Košičania majú dobré nosy na výstavy kvalitných umeleckých diel a potvrdilo sa to aj teraz. Napriek tvrdým hygienickým reštrikciám tu bolo podľa mňa aspoň sto umeniachtivých návštevníkov a skutočne mali čo obdivovať. Cením si, že medzi vystavovateľmi i návštevníkmi vernisáže bolo veľa mladých. Potešilo ma tiež, že túto výstavu svojou trojicou najčerstvejších diel obohatil už deväťdesiatročný Štefan Bubán z Trebišova, jedna zo žijúcich legiend slovenského výtvarného umenia. Som veľmi rád, že predstavitelia Umeleckej besedy slovenskej sa rozhodli pre Košice a túto výstavu považujem doslova za sviatok výtvarného umenia vo východoslovenskej metropole...”

UZNANIE STAROSTOVI

Už jedenásť rokov stojí na čele UBS PhDr. Emil Semanco, ojedinelá osobnosť, v ktorej sa skĺbila láska k umeniu a životné povolanie novinára. Je to teda človek, ktorý pravidelne

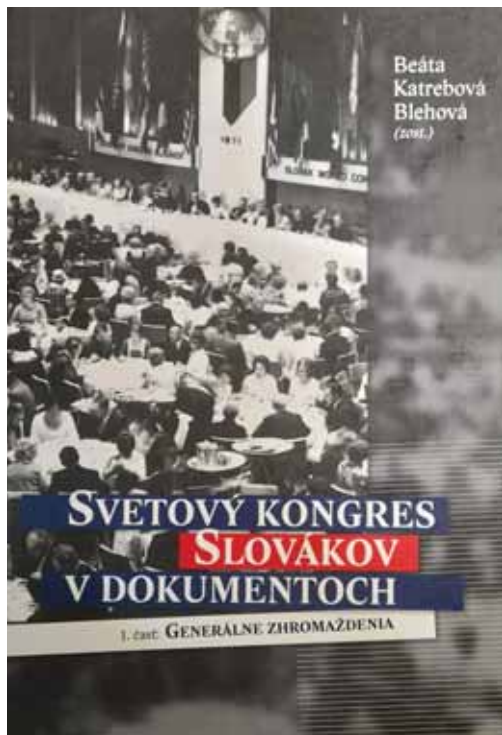
Plastika Martina Dzureka Zrkadlenie priťahuje pozornosť návštevníkov.

piše a rediguje novinárske príspevky, zároveň výtvarne tvorí a k tomu ešte úspešne riadi z funkcie starostu celú činnosť tohto umeleckého spolku. Na jeho adresu sme na vernisáži i po jej skončení v neformálnych rozhovoroch v zázemí košického Kulturparku počuli iba slová chvály a uznania, čo v umeleckých kruhoch nie je častým zvykom. Takže to bude určite pravda. Má síce okruh spolupracovníkov, ale hlavná ťarcha pri príprave výstavných kolekcii spolku či medzinárodných plenárov alebo aj cezhraničnej spolupráce leží najmä na jeho pleciach. Nečudo, že všetci zainteresovaní veria, že „spolkovú káru“ potiahne ešte dlhé roky...

Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ: Svetový kongres Slovákov v dokumentoch

Dejiny slovenského politického exilu

KNIHA TÝŽDŇA

Na konci minulého roka vydal Ústav pamäti národa novú vedeckú monografiu Svetový kongres Slovákov v dokumentoch. 1. časť: Generálne zhromaždenia, 2021. Jej autorkou je uznávaná slovenská historička v oblasti slovenského povojnového exilu Dr. phil. Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ. Jedným z jej cieľov je predstaviť slovenskej verejnosti stále neznáme a zatracované dejiny druhej polovice 20. storočia. Je to smutná skutočnosť, že takmer po tridsiatich rokoch existencie našej demokratickej štátnosti nepozná veľká časť nášho národa dejiny povojnového slovenského politického exilu. Autorka si dala za cieľ zmapovať generálne zhromaždenia Svetového kongresu Slovákov v perspektíve dejín slovenského politického exilu.

V prvej časti opisuje okolnosti vzniku Svetového kongresu Slovákov. Veľmi správne použila slová slovenského diplomata a exilového pracovníka Jozefa A. Mikuša, ktorý po invázii vojsk Varšavskej zmluvy v roku 1968 poznamenal: „Poniženie, ktoré Slováci v slobodnom svete pocítili po tomto surovom zásahu Moskvy do vnútorných pomerov štátu ... bolo také hlboké, také otriasajúce, že nemohlo zostať bez náležitého účinku.“ Druhá časť zamerala na generálne zhromaždenia Svetového kongresu Slovákov v prvom desaťročí jeho pôsobenia. „K definitívnemu ustanoveniu Svetového kongresu Slovákov došlo na snemovaní v Toronte v dňoch 17. až 20. júna 1971. Druhé generálne zhromaždenie SKS bolo venované myšlienke spolupatričnosti Slovákov doma a vo svete a z toho dôvodu vtedajší predseda SKS Štefan B. Roman navrhol, aby sa tretia nedľa v júni každoročne slávila ako deň spolupatričnosti všetkých Slovákov.“ V rámci tretej časti sa autorka zaoberá pôsobením Svetového kongresu Slovákov v súvislosti so závermi Helsinského procesu. Štvrtá a piata časť je zameraná na generálne zhromaždenia Svetového kongresu Slovákov v druhej dekáde jeho existencie a na prelomový rok 1989.

Matej MINDÁR

MEDAILÓN

Ak by ste sa hlbšie ponorili do osobnostných charakteristík a hodnotení tvorby Antona HYKISCHA (nar. 23. 2. 1932 v Banskej Štiavnici) určite by ste súhlasili s názorom literárneho kritika Alexandra Halvonika, že jeho dielo charakterizuje spoločenský kritizmus. Druhou zreteľnou črtou, najmä v románoch z posledných rokov, je precízny ponor do historických reálií a verný literárny portrét dominantných osobností, ktoré dejiny vytvárali. Také sú jeho úspešné tituly Milujete kráľovnú, Verte cisárovi či Rozkoše dávnych čias...

Deväťdesiatiny nekonformného tvorca

Spisovateľ, publicista, diplomat (pôsobil ako prvý slovenský veľvyslanec v Kanade) je autorom bezmála troch desiatok úspešných titulov, z ktorých mnohé vyšli preložené do viacerých cudzích jazykov. Z ľudských podstat imponuje jeho hlboký humanizmus a prenikavá múdrosť, ktorými oslovuje a nadchýna svojich priaznivcov. Práve v tomto čase sa oplatí citovať jeho slová, ktoré im adresoval pri jednom zo svojich životných výročí, keďže nestrácajú na aktuálnosti ani dnes pri jeho významnom životnom jubileu, ku ktorému mu srdečne blahozelajú aj SNN.

„Žijeme v ťažkej krízovej dobe. Niektorým pánom ďaleko od Európy zachcelo sa vojny, krvi, dodávok zbraní. Sedemdesiat rokov uplynulo od konca druhej svetovej vojny. Mal som vtedy trinásť rokov. Padli desiatky miliónov ľudí, vyvražďili sa celé etniká. Koho dnes mrzí, že u nás sa strieľa a zabíja len na TV obrazovkách? Z dlhého života z rôznych režimov mám jednu skúsenosť: Nikdy never len jednej strane. Vždy sa pokús vžiť aj do myslenia a citov druhej strany. Pravda o živote nebýva čiernobiela, ale má rôzne odtiene. Nie odtiene komerčne úspešných pornografií – veď aj tie sú v službách dezintegrácie nášho zdravého rozumu, ale farby zdravého rozumu.“

(se)

HUMORESKA

Milý Joe, údajne tvoji ľudia v našich ministerstvách a vláde pred plotom a tvoji ľudia v ambasáde spoza plotu sa už dohodli. Podľa dohody by ste nám mali vrátiť pár tisíc potomkov tých vyše milióna Slovákov, ktorí emigrovali z Uhorska a ČSR k vám. Dohoda nie je zlá. Treba ju trochu prepracovať. Nevracaj nám vojakov. Viac by sme potrebovali lekárov a zdravotných sestier. A najmä ich neposielať na Sliacu a do Kuchyne. Väčšina emigrantov bola z Kysúc, Oravy a východu. Tam chýbajú lekári najviac. Skús to ešte prehodnotiť. Aj keď je Sliac v kurze. Keď sa Vlado

z Kremľa dozvedel o dohode, tiež dal ponuku na vojenský materiál. Spomínal, že nejaké rakety Zirkón s atómovými bombičkami by na Sliaci boli do päť minút.

rom stave, ako nový. Len okná treba vymeniť. Keď štartuje ruská stíhačka, okná drnčia v g mole. Keď pristáva, v C dure. Vaše stíhačky robia údajne dvojnásobný

Postav tam repliku Zvolena a Bystrice a my sa radi presťahujeme. Sťahovanie by sme nechali na vás. Máte s tým bohaté skúsenosti z Afganistanu. Pošli pár lie-

vujeme, nech sa nemusíme hanbiť. Ešte som uvažoval či nepresťahovať celé Slovensko. Nie je nás až tak veľa. Neprešlo to. Už pri úvodných rokovaniach Nemci, Francúzi, Briti a Kórejčania boli proti. Vraj, kto by potom za tie platy robil v ich automobilkách? Maďari tiež boli proti. Vraj vy by ste trvali na dostavbe vodného diela Gabčíkovo – Nagymaros, zrušili dvojjazyčné tabule a sochy turulov po námestiach nahradili orliakmi bielohlavými. Poliaci boli takisto proti. Kto by im chodil na nákupy do Nového Targu a Jablonky. Takže meníme len kotlinu. Informuj ma o postupe prác pri výstavbe repliky. Ja idem baliť kufre. Zdraví Ťa Milan ČASNOCHA MIKŠ

Korešpondencia do Bieleho domu má nového adresáta

Aj bez objednávky. Má smolu, s ponukou prišiel neskoro. Na rakety nemáme peniaze. Kúpili sme stíhačky veterány, vakcíny a testy. Nejdeme už nič kupovať. Kasička je prázdna. Zvýšilo nám len na vojenskú techniku, vakcíny a testy. Splatia to vnuci našich vnukov. Možno. Ale prečo Ti píšem. Chcel som Ti ponúknuť na kúpu dom na Sliaci. Je v dob-

hluk. Ak havarujú pri pristávaní, padnú na Zvolen, ak pri štarte, na Bystricu. Potom som si povedal, nebudem trochár. Susedov nenechám v štiču. Rozmýšľajme strategicky a urobme výmenu. Ponúkam Ti celú Zvolenskú kotlinu. Ty nám vyhrad' rovnaké územie v Kalifornii. Kaliforniu som vybral preto, lebo je tam stále teplo. Texas by bol tiež dobrý.

tadiel, my sa pobalíme. Niektorí susedia sú vraj proti presťahovaniu. Keď dostanú vyúčtovanie kúrenia a faktúry za plyn a elektrinu, budú prví v lietadle. Keď budete repliky stavať, nechajte väčšie plochy na parkovanie. Aspoň pri nemocniciach. Oceán nech je blízko, vy dostanete na revanš kúpele Sliac a Kováčovú. Sliac vám predtým trochu zreno-

Spomienkové slávnosti na Jána Kollára v Prahe a Mošovciach Slávy dcera na Olšanských cintorínoch

Text a foto: Adriana BRÁZDOVÁ

Dvadsaťštvrtého januára sme si pripomínali 170. výročie úmrtia mošovského rodáka, básnika, kňaza, profesora a hlásateľa v šesťdesiaty rokoch minulého storočia Jána Kollára. Spomienkové slávnosti sa uskutočnili 22. až 23. januára v Prahe za účasti mošovskej delegácie a o deň neskôr pokračovali aj v jeho turčianskom rodisku. Slávnosti organizovali Spoločnosť Jána Kollára v ČR, Slovenský ECAV zbor v Prahe, Spoločnosť M. R. Štefánika v ČR a obec Mošovce.

Po pietnom spomienkovom akte na Jána Kollára v Prahe sa rovnaký akt v skromnejšej podobe uskutočnil pri jeho pamätníku v rodných Mošovciach.

Pri hrobe Jána Kollára na Olšanských cintorínoch sa piety akt uskutočnil pod záštitou veľvyslancu SR v ČR Rastislava Káčera. Úryvok zo Slávy dcery tu predniesla presbyterka Evanjelického cirkevného zboru v Mošovciach Danuša Lúdiková, po ktorej nasledovali slávnostné príhovory. Za Spoločnosť Jána Kollára prítomných privítal jej predseda Viliam Paulíny, v zastúpení veľvyslancu SR v ČR sa prítomným príchovila Soňa Budayová, za obec Mošovce a Múzeum Jána Kollára Adriana Brázdová a za Spoločnosť Milana Rastislava Štefánika

Vojtech Čelko. Potom sa pietne zhromaždenie presunulo k hrobu zakladateľa Spoločnosti Jána Kollára Vojtecha Vecána, kde si biskup Evanjelického cirkevného zboru v Prahe Marián Čop zaspomínal nielen na neho, ale aj na všetkých bývalých členov Spoločnosti Jána Kollára – Blaženu Urbanovú, Miloslava Hroboňa a Pavla Čičela. Po modlitbe si všetci zúčastnení zaspievali hymnickú pieseň Kto za pravdu horí. Na druhý deň sa v Kostole sv. Michala v Jirchářích konali služby Božie venované Jánovi Kollárovi, v rámci ktorých vystúpili Mošovčania s literárno-hudobným pásmom, ktoré bolo prierezom života Jána Kollára s dôrazom na jeho vzťah k milovanej Friderike.

V deň výročia úmrtia Jána Kollára 24. januára si obec Mošovce recitáciou zo Slávy dcery a príhovorom v miestnom rozhlasení pripomenula tohto slávneho rodáka. Pred jeho sochou na námestí, ktoré nesie jeho meno, konala sa pietna spomienka položením kvetín a príhovorom starostky obce Ing. Eleny Krajčovej.

MATIČNÉ DEPEŠE

POCTA STAVITEĽOVI

Matičiar z Martina, Valče a Vrútok si 12. januára spoločne na Mestskom cintoríne vo Vrútkach pripomenuli 85. výročie od smrti významnej osobnosti – staviteľa a spoluzakladateľa Matice slovenskej Stanislava Zachara, rodáka z Valče. Jeho rozmerné dielo pripomínajú početné stavby nielen v Turci, ale aj po celom Slovensku. Neprehliadnuteľné sú budova Matice slovenskej v Martine, Kostol sv. Jána Krstiteľa, Mestský úrad vo Vrútkach a ďalšie. Delegácia matičiarov z Vrútok a Valče na čele s ThLic. Mgr. Viliamom Komorom položili vence na miesto jeho posledného odpočinku.

UNIKÁTNY DOKUMENT

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Matica slovenská pripravili unikátny online vzdelávací historický dokument o Pavlovi Jozefovi Šafárikovi pre školy i záujemcov o národné dejiny. Dielo posluží aj ako reprezentačné video univerzity. Šafárik, po ktorom je košická univerzita pomenovaná, pochádzal z evanjelickej učiteľskej rodiny z Kobeliarova v Gemeri. Získal kvalitné vzdelanie na evanjelickom lýceu v Kežmarku a na univerzite v Jene. Bol riaditeľom srbského pravoslávneho gymnázia v Novom Sade, no významnejšie pôsobil neskôr v Prahe. Tu sa vypracoval na jednu z vedúcich osobností vedeckého života. Stal sa priekopníkom slavistiky a dôležitou postavou českého i slovenského národného obrodzenia. Jeho práce výrazným spôsobom prispeli nielen k etablovaniu slavistiky, ale aj k politickej emancipácii slovenských národov, keďže dal dovtedy len romantickéj myšlienke slovenskej vzájomnosti vedecký základ. Zaujímavosťou o tento výnimočný dokument sa s ním môžu oboznámiť na e-mail <https://www.youtube.com/watch?v=CWzso71amVM> a rovnako na upozorníť príbuzných a ďalších čitateľov našej histórie a tých, čo ju svojimi činmi a vedeckým myslením výrazne formovali.

Matičná knižnica v Dome MS Liptovský Mikuláš slúži verejnosti Podklady tu nachádza aj študujúca mládež

Text a foto: Peter VRLÍK

V Dome Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši sa už od jeho vzniku v roku 1992 venuje sústavná pozornosť budovaniu matičnej knižnice. Prevažnú časť najrôznejších knižných titulov tvoria súkromné zbierky kníh darované širokou verejnosťou, no nachádzajú sa tu aj tituly z produkcie Matice slovenskej a jej vydavateľstva.

Za tridsať rokov existencie Domu MS v Liptovskom Mikuláši sa takouto formou podarilo sústrediť skutočne úctyhodný počet kníh. V evidencii je vyše sedemtisíc kníh a publikácií, pričom ďalšou samostatnou časťou sú viaceré noviny a časopisy, ako je Evanjelický posol spod Tatier, Slovenské národné noviny, Slovensko, Slovenské pohľady, Krásy Slovenska. Doterajší zápas s priestorovými možnosťami, kde také množstvo kníh umiestniť, sa vyriešil zásluhou mladého matičiara Juraja Zlejšieho, ktorý je predsedom Odboru Mladej Matice v obci Beňadiková. Vo vstup-

nej hale Domu MS vybudoval rozsiahlu knižnicu, v ktorej sa podarilo umiestniť vyše dvetisícpäťsto kníh. Je tu umiestnená aj sústava polic, ktorá ponúka priestor na umiestnenie kníh, a návštevníci Domu MS sa tak stretávajú s podstatnou časťou knižnice okamžite pri vstupe.

V matičnej knižnici sú zastúpené všetky žánre: slovenská a svetová literatúra, literatúra pre deti a mládež, cestopisy, životopisné knihy, detektívky, zábavné čítanie, sci-fi, náučná literatúra zastúpená históriou, prírodnou, duchovnou literatúrou, filozofiou, monografiami slo-

venských obcí a miest. Bohatá je aj knižná produkcia o regióne, kde sú sústredené knihy o Liptove. Svoju knižnicu tu má aj Divadelný odbor MS, kde sú podklady divadelných hier a odborná literatúra o divadle, ale návštevníci tu nájdu aj niektoré vzácne knihy z matičnej histórie. Pracovníci sústreďujú aj výstrižky z novin, rešerše týkajúce sa Liptova a matičných aktivít v tomto regióne. Knižnicu využívajú nielen čitateľia z radov matičiarov, ale aj verejnosť a študujúca mládež, ktorá tu nachádza podklady na projekty a ročníkové práce.

Už pri vstupe do Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši zaujmú návštevníka plné knižné police.

Zomrel angažovaný sochár a matičiar Stanislav MIKUŠ Aby umenie ostalo dobrým umením

Ladislav SKRAK – Foto: Emil SEMANCO

Po krátkej ťažkej chorobe skonal 7. decembra 2021 v Bratislave akademický sochár Stanislav Mikuš. Umelec bol známy aktívnou účasťou na aktivitách Matice slovenskej v čase emancipačných úsilí a vzniku Slovenskej republiky ako autor pomníkových diel k cyrilo-metodskému odkazu (Prievidza, Jacovce), ako aj pozoruhodných portrétov národných dejateľov – A. Bernoláka, Š. Moysesu, J. Palárika, K. Kuzmányho, L. Holubyho, F. R. Osvalda. Na sklonku svojho plodného umeleckého života pôsobil ako predseda Dozorného výboru Výtvarného odboru Matice slovenskej.

Narodil sa 22. novembra 1953 v Handlovej. V rokoch 1969 – 1973 navštevoval Strednú umelecko-priemyslovú školu v Kremnici so zameraním na oblasť priemyselného dizajnu. V rokoch 1974 – 1980 študoval na Vysokej škole výtvarných umení u prof. R. Pribiša na oddelení reliéfného sochárstva.

■ SAKRÁLNE TÉMY

Od ukončenia štúdií pôsobil vo voľnom povolání. Realizoval rozsiahly súbor sochárskych diel v architektúre, v oblasti pomníkovej a pamätníkovej tvorby, ako aj voľnej tvorby – s osobitným dôrazom na figurálne ženské torzo, akt, resp. kompozície. Venoval sa tiež netradičným vrstveniam dekoratívneho sochárstva, koncipovaniu architektonických objektov, žánrových kompozícií, ale aj úžitkovým aspektom voľnej sochárskej tvorby určenej do záhradného prostredia, a tiež interiérovej dekoratívnej sochárskej tvorbe v oblasti

Sochár Stanislav MIKUŠ zanechal niekoľko svojich monumentálnych diel aj v bratislavskej Petržalke.

skla, keramiky, v bronz, v kameni, resp. v kujných a liatych materiáloch a štruktúrach kovov. Rozsiahle súbory diel realizoval v sochárskej portrétnej a pamätníkovej tvorbe, ktorá je venovaná národným dejateľom, matičiarskym tradíciám

a hnutiu. Rovnako nezanedbateľná a významná sú aj iniciatívy vo vzťahu k sakrálnym témam a podnetom – sú venované odkazu cyrilo-metodských tradícií, ale aj kristologickým námotom a hodnotám. Pozoruhodné sú tiež výtvarné a umelecké iniciatívy,

konceptné aktivity a najmä dosiaľ realizovaný súbor a diapazón rôznorodých a pôsobivých sochárskych kreácií, ktoré ako autor netradičných a invenčných diel uplatnil pri tvorbe životného prostredia Petržalky.

■ KREŠŤANSKÁ TRADÍCIA

Tvorba akad. sochára Stanislava Mikuša hlboko načierna do tradícií. Aj do kresťanskej. Už v polovici osemdesiatych rokov neváhal čerpať z jej odkazu, ktorý vtedy takmer doznieval – práve on pripomenul, že v moderných dejinách fašizmus znamenal (nie však na Slovensku) novopohanstvo ako barbarickú neludskosť. V čase tematizovanej tvorby prišiel s asociáciou ukrižovania.

Pri zobrazovaní ženského aktu narábala s metaforou a tvarom ako pridanej hmoty – sloboda-nesloboda. Karyatidy sú tu hlbinnou variáciou a podnetom. Stanislav Mikuš bol naozaj vitálnym, „radostným“ sochárom. Zo smutných klaunov českých výtvarných tradícií spravil to, čo znamená hravosť a vtip klaunov. Takéto postavy a postavičky možno nájsť v Petržalke, na jej pešej zóne, na detskom ihrisku. Autor má však v tomto prostredí aj ďalšie dielo rozvíjajúce možnosti sochárskeho diela a tvaroslovia. Ide o bránu, o previs tvarov, o architektonický objekt. Dal mu názov Integrácia. Dlhé roky pracoval na monumentálnom završení tohto súboru diel, na soche Krista, ktorú mal vytvoriť k výročiu návštevy Jána Pavla II. v Petržalke. Jedno z takýchto diel k téme mu dokonca ukradli a dodnes chýba.

OBCHODNÍK V RAJI

K takým osobnostiam, o ktorých sa patrí, aby zostali zapísaní a zviditeľnení v kapitolách slovenských dejín, nepochybne patrí aj Matúš Filo – publicista, obchodník, nájomca a správca viacerých podnikov na Ukrajine a v Rusku –, ktorého 170. výročie narodenia si aj takto pripomíname. Bohaté zážitky a skúsenosti z ciest uverejňoval v rokoch 1885 – 1904 na stránkach Slovenských pohľadov a v Národných novinách. Jeho dielo Slovenský obchodník v Ruskom kraji vydal tlačou a nákladom Knihtlačiarstva ústavného spolku v Turčianskom Svätom Martine v roku 1887 a knihu o živote Matúša Filu Nepokojná krv vydala Matica slovenská v Martine v roku 1971.

Prípravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Miestny odbor Matice slovenskej v Michalovciach založili na valnom zhromaždení 7. novembra 1920 ako „odbočku Matice slovenskej“ za účasti šesťdesiatich miestnych sympatizantov. Za predsedu zvolili Michala Slávika, za tajomníka agilného školského inšpektora Michala Sekeya, ktorý stál pri zrode michalovského odboru. Časom sa počet členov zvyšoval. Matičiari v meste a v okolitých obciach založili osvetové krúžky, organizovali divadelné predstavenia a založili knižnicu s prvými dvestotri-

Michalovská storočnica

dsiatimi knihami a dvanásť školských knižníc. Miestny odbor sústredil pôsobenie do oblasti vedeckej, ľudovo-výchovnej, organizovania jazykových kurzov, ochotníckeho divadla, na zveľaďovanie matičnej knižnice a zakladanie školských či obecných knižníc. Matičiari sa výrazne pričínili o rozvoj slovenského ochotníckeho divadla. S členkami Živeny, so Slovenskou ligou a s inými spolkami nacvičili mnoho úspešných predstavení, s ktorými žali úspechy v Michalovciach i v širokom okolí. Aj vďaka ochotníckemu divadlu čoraz viac prenikala spisovná slovenčina medzi Zemplínčanov, ktorí ju pred rokom 1918 veľmi dobre neovládali.

Aj v súčasnosti je činnosť MO MS rôznorodá. Aktivity matičiarov mali a majú pre rozvoj mesta a jeho okolie stále obrovský význam. Okrem iného sa zaslúžili aj o vznik pamätných izieb na Pavla Horova, Gorazda Zvonického, Viliama Gaňu a mons. Františka Jozefa Fugu. Predsedom MO MS je v súčasnosti Ján Eštok, podpredsedom primátor Viliam Záhorčák. MO MS sa aj naďalej usiluje spolupodieľať na rozvoji mesta, a to participáciou na rôznych podujatiach či už literárneho, výtvarného, hudobného charakteru, ako aj organizovaním výstav, prednášok, besied k výročiam významných osobností a udalostí, tiež úzko spolupracuje so Slováckmi žijúcimi v zahraničí, najmä na Ukrajine. Aj preto pri príležitosti stého výročia ocenili činnosť MO MS Cenou mesta Michalovce.

Michal SITNIK BESKYD

Matičari v Košiciach si pripomenuli 77. výročie oslobodenia mesta Vence vďaka k pamätníkom osloboditeľov

Martina MATEČKOVÁ – Foto: Martin HAJNÍK

Pri príležitosti 77. výročia oslobodenia mesta Košice Červenou armádou sa v deň oslobodenia mesta 19. januára uskutočnil pietny akt kladenia vencov na Námestí osloboditeľov k Pamätníku neznámeho vojaka a k Pamätníku vojakov Sovietskej armády.

Košice trpeli pod niekoľko-ročnou okupáciou horthyovského, neskôr szalasiovského Maďarska. Strana šípových krížov tu rozpútala brutálny fašistický nyilašiovský teror. Represálie na odporcoch fašizmu sa stupňovali s blížiacou sa Červenou armádou. Popravky antifašistov sa konali na Soroške, v Čermeškom údolí, pozdĺž rieky Hornád, pri Gajdových kúpeľoch, na Bankove, v Rudníku a na ďalších miestach. Iba dva dni pred príchodom osloboditeľských vojakov okupanti zavraždili sedemnástich antifašistov pri Ťahanovskom tuneli.

Výročie oslobodenia mesta Košice spod fašistickej okupácie si pripomenul Dom Matice slovenskej v Košiciach spolu s miestnymi odbormi Košice a Košice-Sever. Na pietnom akte sa zúčastnil aj riaditeľ Členského ústredia MS Martin Hajník spolu s mladými matičiarimi z Košíc. Pietny akt sa najprv uskutočnil v Mestskom parku pri železničnej stanici pri pamätníku generála Ivana Jefimo-

Účastníci pietneho aktu kladenia vencov pri príležitosti 77. výročia oslobodenia Košíc pred Pamätníkom osloboditeľov v centre východoslovenskej metropoly.

viča Petrova, ktorý velil osloboditeľským jednotkám IV. ukrajinského frontu. Jeho divízie 19. januára 1945 v skorých ranných hodinách vstúpili do metropoly východu. Účastníci pietnej spomienky sa potom zišli na

Námestí osloboditeľov, kde matičiari na znak úcty k osloboditeľskej Červenej armáde položili kyticu kvetov k Pamätníku neznámeho vojaka a veniec k Pamätníku vojakov Sovietskej armády.

Bojovníci z veľkomoravských čias zatriktívnia matičné podujatia Mojmirova družina posilnila mikulášskych matičiarov

Čtibor HOLTÁK – Foto: archív Domu MS v Liptovskom Mikuláši

Zoskupenie milovníkov historického boja a divadla v jednom je najnovším prírastkom mikulášskej matičnej rodiny. Mojmirovu družinu môžeme poznať z rôznych podujatí, na ktorých predvádzajú ukážky bojov a krátke divadelné scény. Ich doménou je obdobie pred Veľkou Moravou.

„S touto zaujímavou skupinkou mladých zanietencov našej histórie pripravujeme niekoľko spoločných podujatí. Určite budú veľkým oživením našej rôznorodej činnosti,“ vyjadril podporu Marek Nemeč, riaditeľ Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši, ktorého teší aj fakt, že sa členmi Matice slovenskej stali aktuálne aj jednotliví členovia tohto zoskupenia.

Mojmirova družina funguje už vyše dvoch rokov, niekoľkokrát sa stali súčasťou matičných ochotníckych predstavení. „Začínal som vo vedľajších rolách, ako povedzme kat, neskôr som odohral pár prevažne

bojových postáv a dostal som sa až k postave Jána Palárika. Ako dru-

Mojmirova družina na matičnej akcii.

žina sme sa stali súčasťou viacerých programov a scénok najmä v regióne

Liptova, ale účinkovali sme aj v scéne k Východoslovenskému roľníckemu povstaniu. Spolupráca s matičiarimi ma oslovila natoľko, že som sa rozhodol stať členom MS. Inšpiroval som aj ostatných chlapcov z našej partie, ktorí neváhali a urobili tak spolu so mnou,“ rozhovoril sa o pohnútkach vedúci družiny Andrej Lukáč a priblížil aj jej pravidelné nácviky. Stretávajú sa každý piatok popoludní v Múzeu Janka Kráľa. Tréningy začínajú vždy trúbením na rohoch smerom na všetky svetové strany, čo je zvyk z minulosti. Trúbením na posvätných rohoch privolávali naši predkovia dobré bytosti.

ZABEZPEČTE SI PREDPLATNÉ SNN 2022

Vážení čitatelia dvojtýždenníka Slovenské národné noviny. Pomôžte Slovenským národným novinám a kúpte si ich predplatné na celý rok 2022. A to len za 20 EUR.

Kontaktujte nás.

Telefonicky: + 421 43/38 12 838, +421 918 904 925

Emailom: snnredakcia@matica.sk

Web formulár: www.snn.sk, https://snn.sk/redakcia/predplatne-2

CENNÍK predplatného Slovenských národných novín na rok 2022

Ročné predplatné: 20,- €

Polročné predplatné: 10,- €

ČITATEĽSKÁ SŤAŽ

V prvom tohtoročnom čísle SNN sme sa pýtali, koľko prvkov zo Slovenska zapísali do Svetového zoznamu kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO a ktorá unikátna činnosť je horúcim kandidátom na to, aby sa dostala do tohto prestížneho zoznamu. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že Slovensko figuruje v zozname ôsmimi zápismi a reálne sa na ďalší zápis pripravuje sokolarstvo, ktoré sa na kandidátsky zoznam dostalo vlni v decembri. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Anna Szalóová, Rajec; Andrej Volek, Nitra; Štefánia Vaňová, Bratislava.

• **Pred ktorým hradom na Spiši pribudla nedávno jazdecká socha jeho majiteľa známeho zo stavovských povstaní v Uhorsku?**

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty, ktoré nájdete v tiráži SNN našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej v priebehu budúceho týždňa aj elektronicky.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

12. februára

– pred desiatimi rokmi zomrela sopranistka Elena Kittnarová (1931 – 2012); v nie ľahkom repertoári a jeho širokom rozpätí vytvorila dvadsaťštyri operetných a muzikálových rolí, vrcholom jej vokálnych dispozícií v modernej opere bola popri Eline Makropulos, Salome a Elektre postava Ráchel v Hostine

13. februára

– pred tridsiatimi rokmi bol v Česko-Slovensku oficiálne spustený internet (1992), ako prvé bolo pripojené České vysoké učení technické v Prahe

14. februára

– pred štyridsiatimi rokmi sa narodil hokejista Marián Gáborík (1982); hviezda NHL začínala s hokejom v Dukle Trenčín, v extralige debutoval už ako šestnásťročný, v roku 2000 si ho vybral v úvodnom drafte NHL klub Minnesota Wild v prvom kole ako tretieho v poradí a stal sa tak najvyššie draftovaným slovenským hokejistom v histórii

15. februára

– pred piatimi rokmi zomrel etnológ a vysokoškolský pedagóg Ján Podolák (1926 – 2017); autor vedeckých monografií a článkov, zakladateľ viacerých etnologických inštitúcií na Slovensku, v deväťdesiatych rokoch viedol Národopisný odbor Matice slovenskej, neskôr bol rektorom Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

16. februára

– pred stopäťdesiatimi rokmi sa narodil spisovateľ Dobroslav Chrobák (1907 – 1951); jeho románová novela Drak sa vracia patrí k základným dielam slovenského naturizmu

19. februára

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel filmový režisér a kameraman Jaroslav Siakel (1896 – 1997); v roku 1921 natočil prvý dlhometrážny nemý film Jánošík v slovensko-americkéj koprodukcii, ktorý patrí medzi prvé dlhometrážne filmy na svete, spolu s bratom bol držiteľom niekoľkých patentov v oblasti filmovej a kamerovej techniky

21. februára

– pred stosedemdesiatimi rokmi sa narodil publicista, obchodník, nájomca a správca viacerých podnikov na Ukrajine a Rusku Matúš Filo (1852 – 1913); svoje bohaté zážitky a skúsenosti z ciest uverejňoval v rokoch 1885 – 1904 na stránkach Slovenských pohľadov a v Národných novinách; jeho dielo: Slovenský obchodník v Ruskom kraji vydal tlačou a nákladom Knihtlačiarstva účastinársky spolk v Turčianskom Svätom Martine v roku 1887 a knihu o živote Matúša Filu Nepokojná krv vydala Matica slovenská v Martine v roku 1971

22. februára

– pred tridsiatimi piatimi rokmi zomrel americký maliar, filmový tvorca, autor a dôležitá osobnosť v hnutí pop art Andy Warhol (1928 – 1987), dieťa slovenských prisťahovalcov, extravagantný zjav korunovaný striebornou parochňou, záhadný a zdanlivo všadeprítomný, vyvolávajúci množstvo otázok, sám akoby bol výtvarným dielom

23. februára

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil prozaik, dramatik a autor literatúry pre deti a mládež Anton Hykisch (1932); do literatúry vstúpil koncom päťdesiatych rokov ako člen „generácie 1956“ v mesačníku Mladá tvorba, oficiálne debutoval novelou Sen vchádza do stanice

Ludovít KUSAL

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.